

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
UGDYMO MOKSLŲ IR SOCIALINĖS GEROVĖS FAKULTETAS
SVEIKATOS IR SOCIALINĖS GEROVĖS STUDIJŲ KATEDRA

Socialinės pedagogikos magistrantūros studijų programa

II kursas

Ieva Maraškaitė

SOCIALINIO VERSLUMO UGDYMO MODELIAVIMO GALIMYBĖS
SOCIALINIO PEDAGOGO PROFESINĖJE VEIKLOJE

Magistro darbas

Magistro darbo vadovė –
lekt. dr. Kristina Rūdytė

Šiauliai, 2017

Patvirtinimas apie atlikto magistro darbo savarankiškumą

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro darbas „**Socialinio verslumo ugdymo modeliavimo galimybės socialinio pedagogo profesinėje veikloje**“ yra:

1. Atliktas savarankiškai ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose.
2. Nebuvo naudotas kitame institute / universitete Lietuvoje ir užsienyje.
3. Nėra medžiagos iš kitų autorių darbų, jeigu jie nėra nurodyti darbe.
4. Pateiktas visas panaudotos literatūros sąrašas.

.....
Vardas, pavardė

.....
Parašas

Magistro darbo santrauka

Temos aktualumas. Šiuolaikinėje visuomenėje socialinio verslumo ugdymas tapo labai svarbus. Siekiant integruoti socialinio verslumo ugdymą Lietuvos švietimo sistemoje neišvengiamai susidurta su problemomis, viena jų – ugdytojų stoka. Todėl šiame darbe analizuojamos socialinių pedagogų galimybės ugdyti socialinį verslumą bendrojo ugdymo institucijose ir remiantis gautomis išvadomis pateikiamas rekomendacinio pobūdžio socialinio verslumo ugdymo modelis socialiniams pedagogams.

Hipotezė – tikėtina, kad bendrojo ugdymo mokyklose dirbantys socialiniai pedagogai gali ugdyti socialinį verslumą instituciniu lygmeniu, modeliuojant socialinio verslumo ugdymo tikslus, turinį ir principus, bei atsižvelgiant į aplinkos ir individualius įtakos turinčius veiksnius.

Teorinės analizės metu atskleista socialinio verslumo ugdymo koncepcija, kuri siejama su socialinio pedagogo galimybėmis ugdyti socialinį verslumą. Naudojant teorinės analizės metodus pateikiamas socialinio verslumo ugdymo modeliavimo turinys individualiu ir instituciniu lygmenimis ir aptariami įtakos turintys veiksniai. Naudojant kiekybinį tyrimo metodą atlikta anketinė apklausa, kuria siekiama identifikuoti bendrojo ugdymo institucijose dirbančių socialinių pedagogų galimybes ugdyti socialinį verslumą. Projektinėje dalyje parengtas rekomendacinis socialinio verslumo ugdymo modelis ir numatytos modelio diegimo galimybės.

Pagrindinės tyrimo išvados:

1. Socialinis verslumas apibrėžiamas visuomenės socialinės gerovės kūrimu nesiekiant pelno. Ši sritis Lietuvoje yra nauja, kurią integruojant susiduriama su problemomis. Europos šalyse aktyviai rengiami socialinį verslą reglamentuojantys įstatymai, strategijos ir teisiniai dokumentai, nuolat kuriasi ir veikia socialinį verslumą skatinančios iniciatyvos, programos ir projektai. Lietuvos švietimo sistemos teisiniuose dokumentuose apibrėžiama karjeros ugdytojo pareigybė ir mokymosi visą gyvenimą koncepcija, reglamentuojamas siekis ugdyti mokinius socialinio verslumo kuo jaunesniame amžiuje – tai vertinama kaip šių dienų jaunimo ateities ir sėkmingo gyvenimo kriterijus.
2. Socialinio verslumo ugdymo koncepcija gali būti modeliuojama individualiu ir instituciniu lygmenimis, pagrįstas ryšys tarp šių lygmenų. Nustatytos socialinio verslumo ugdymo sąsajos su socialinio ugdymo, savanorystės ir mokymosi visą gyvenimą koncepcijomis. Įvertinti įtakos turintys veiksniai: kultūriniai skirtumai, taisyklės ir normos.
3. Pagrįstas socialinio verslumo aktualumas bendrojo ugdymo mokyklose. Socialiniai pedagogai turi galimybes ugdyti socialinį verslumą, tačiau jiems trūksta žinių, kompetencijų ir laiko, todėl socialinio verslumo ugdymui būtinas komandinis darbas. Socialiniai pedagogai akcentuoja ilgalaikius tarpasmeninių kompetencijų ugdymo, socialinio verslumo skatinimo mokyklos bendruomenėje ir inovacijų kūrimo tikslus, egzistuoja galimybė ugdyti socialinį verslumą už mokyklos ribų modeliuojant visuomenės socialinių problemų sprendimą. Ugdant socialinį verslumą svarbiausi praktinio pritaikymo ir kriterijų nustatymo metodai, o socialinio verslo ugdymo strategijos ir principai turi būti derinami tarpusavyje. Socialiniai pedagogai turi galimybes tobulinti socialinio verslumo žinias savanorystės, mokymosi visą gyvenimą, mokslinių tyrimų organizavimo būdais ir dalyvaujant formaliose paskaitose. Socialinio verslo ugdymui įtakos turi teisinis reglamentavimas, kultūriniai skirtumai ir organizacijos žmogiškieji ištekliai.
4. Socialinio verslumo ugdymo modelį rekomenduojama diegti skatinant socialinio verslo kultūrą ugdymo institucijoje ir suburiant specialistų komandą. Socialinio verslumo ugdymas įgyvendinamas pagrindinio ugdymo pakopoje suteikiant praktines savirealizacijos galimybes ir modeliuojant socialinių problemų sprendimo būdus.

Tyrimo hipotezė pasitvirtino iš dalies, nes socialiniai pedagogai turi galimybes ugdyti socialinį verslumą instituciniu lygmeniu, tačiau reikalinga suburti specialistų komandą, įvertinti aplinkos įtakos turinčius veiksnius ir modeliuoti veiklas pagal ugdymo institucijos tipą.

Esminiai žodžiai: socialinis verslumas, socialinio verslumo ugdymas; socialinio verslumo ugdytojas, socialinio verslumo ugdymo tikslai, turinys, metodai, principai, strategijos, įtakos turintys veiksniai.

TURINYS

<i>Magistro darbo santrauka</i>	3
Įvadas	5
1. SOCIALINIO VERSLUMO UGDYMO MODELIAVIMO TEORINIAI ASPEKTAI	10
1.1. Socialinio verslumo ugdymo konceptas ir teoriniai – politiniai aspektai.....	10
1.2. Socialinio verslumo ugdymo modeliavimas instituciniu lygmeniu: tikslai.....	16
1.3. Socialinio verslumo ugdymo modeliavimas instituciniu lygmeniu: turinys ir principai	22
1.4. Socialinio verslumo ugdymo modeliavimas individualiu lygmeniu	28
1.4. Socialinio verslumo ugdymo modeliavimo aplinkos veiksniai	33
2. SOCIALINIO VERSLUMO UGDYMO MODELIAVIMO GALIMYBĖS: EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI	35
2.1. Tyrimo metodologija.....	35
2.2. Tyrimo metodai.....	36
2.3. Tyrimo imtis.....	37
2.4.1. Empirinio tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija.....	40
2.4.2. Socialinio verslumo ugdymo tikslai	42
2.4.3. Socialinio verslumo ugdymo turinys ir principai	47
2.4.4. Individualus socialinio verslumo ugdymo lygmuo ir įtakos turintys aplinkos veiksniai ..	54
IŠVADOS.....	59
PROJEKTAS	60
LITERATŪRA	64
Summary	71
PRIEDAI	72

Įvadas

Problema ir tyrimo aktualumas. Šiuolaikinės visuomenės ekonominiuose, socialiniuose, psichologiniuose vystymosi procesuose kaip teigia Župerka, Župerkienė (2012), verslumo plėtojimo reikšmė nuolat didėja. Remiantis „Globalios verslumo stebėsenos“ (toliau – GEM¹, 2014) atliktu tyrimu, 33,40 proc. Lietuvos gyventojų tiki, kad turi reikalingus gebėjimus bei žinias, kad galėtų pradėti savo verslą, o 68,80 proc. Lietuvos gyventojų galimybę pradėti savo verslą vertina kaip pageidautiną karjeros pasirinkimo galimybę. Kiekvienos visuomenės pažangos ir vystymosi lygis tiesiogiai priklauso nuo verslių gyventojų skaičiaus ir jų gebėjimo išvelgti naujas veiklos plėtros galimybes. Tačiau kaip teigia Šalkauskas, Dzemyda (2013), daugelis verslininkų atiduoda savo jėgas ne siekdami visuomenės gerovės, bet finansinės nepriklausomybės ir pelno. Todėl paskutiniaus dešimtmečiais nuo tradicinio *verslumo* modelio pereita prie naujo požiūrio – praktiškai pritaikant verslumo principus ir aktyviai naudojant įvairius išteklius siekiama teigiamų socialinių pokyčių visuomenėje, o ne pelno – tai vadinama *socialiniu verslumu*. „Socialinis verslumas – tai kūrybiškas ir verslus veiklos būdas, kuris skatina burtis į bendruomenes ir naudoti turimus išteklius siekiant socialinės gerovės“ (Barraket, Collyer, 2009, p. 2). Taigi, aktyvus socialinio verslumo taikymas praktikoje gali būti traktuojamas kaip galimybė spręsti socialines visuomenės problemas.

Lietuvos ir užsienio šalių mokslininkai įvairiais aspektais tyrinėjo socialinio verslumo koncepciją. Dorado, Haettich (2004) tyrinėjo pirmąsias socialinį verslumą praktikuojančias įmones, Bornstein (2004) analizavo socialinio verslo atstovų veiksmus, siekiant socialinių pokyčių. Socialinio verslumo reikšmę plačiai nagrinėjo mokslininkai Alter (2007), Martin, Osberg (2007), Ridley, Duff, Bull (2011), kurie socialinį verslumą apibrėžė kaip atsaką į besikeičiančius aplinkos veiksnius. Mokslininkai Hockerts (2004), Dorrado, Haettich (2004) socialinį verslumą pateikė kaip naują ir nepriklausomą mokslinį fenomeną, išskyrė socialinio verslumo plėtros fazes ir jų procesus – visi šie tyrinėjimai paskatino spartesnę socialinio verslumo idėjų plėtojimą, o Perrini, Vurro (2006), Sommerrock (2010) sukūrė socialinio verslumo modelį. Lietuvos mokslininkai, pirmiausia, tyrinėjo *verslumo* koncepciją: Grėblikaitė, Puškoriūtė (2014); Stokaitė (2012); Strazdienė, Garalis (2006); Župerka, Zakarevičius (2011); Barynienė, Paužaitė, Cibulskaitė (2014) ir kt., o *socialinis verslumas* Lietuvoje pradėtas tyrinėti plačiau nuo 2004-ųjų, kai buvo patvirtintas Lietuvos socialinių įmonių įstatymas (2004)², bei Ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategija (2004)³. Šimanskienė, Paužuolienė (2010), Jocas (2014) nagrinėjo socialinio verslumo sąvoką ir jos principus, Kvalitetas

¹ GEM – Global Entrepreneurship Monitor (2014); <http://www.gemconsortium.org/country-profile/82>.

² LR Socialinių įmonių įstatymas (2004). Valstybės žinios 2004-06-19, Nr. 96-3519; https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EEC13A0B85BA/TAIS_292146.

³ LR Ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategija (2004). Valstybės žinios, 2004-06-19, Nr. 96-3555; <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.411F019AEE4D>.

(2012) socialinį verslumą nagrinėjo kartu su kitais novatoriškais socialinių problemų sprendimo būdais, Bernotonytė (2009) visuomenės gerovės kūrimą apibūdino kaip dinamišką procesą, kuriame socialinio verslo įmonės turi galimybę kisti ir tobulėti. Moskvina, Neverauskienė (2011) tyrinėjo socialines įmones ir jų veiklą, o Maniokas (2014) atskleidė socialinio verslo plėtros perspektyvas ne tik Lietuvos miestuose, bet ir kaimo vietovėse. Nors nemažai Lietuvos ir užsienio šalių mokslininkų tyrinėjo socialinio verslumo koncepciją, jos raišką, bei socialinę reikšmę, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad stokojama tyrimų, aktualizuojančių socialinių pedagogų galimybes ugdyti socialinį verslumą.

Socialinio verslo koncepcijoje (2015)⁴ išskiriamos pagrindinės problemos: „socialinis verslas Lietuvoje teisiškai nėra pakankamai reglamentuotas, tema nepakankamai išplėtotą, trūksta mokslinių tyrimų, todėl Lietuvoje socialinis verslas yra mažai žinomas, trūksta gerosios praktikos pavyzdžių ir užsienio šalių patirties sklaidos, stokojama skatinamųjų paramos priemonių, socialinio verslumo mokymų, o kompetencija ir žinios šioje srityje ribotos“ (p. 4). Vijeikis, Jelagaitė, Lukoševičius (2012) akcentuoja, kad visa švietimo sistema, padedanti jaunimui įgyti verslumo žinių ir gebėjimų, veikia atskirai, stokojama tęstinumo ir daugiau yra nukreipta į teorinį parengimą, o socialinio verslumo principų jauni žmonės pradeda mokytis tik baigę vidurinę mokyklą, jie nėra ruošiami kurti verslą, orientuotą į socialinę visuomenės gerovę. „Vyrauja nuomonė, kad reikalingų kompetencijų, ypač susietų su kūrybiškumu, technologiniais ir praktiniais žinių pritaikymo gebėjimais, bendravimu, verslumu, organizuotumu ir t.t., bendrojo ugdymo mokyklose neugdoma arba neišugdoma“ (Vorevičienė, 2013, p. 25). Gevorgianienė, Fargion (2012) teigia, kad bendrojo ugdymo institucijose verslumo ugdymas yra integruojamas į karjeros ugdymą, o karjeros ugdytojais neretai tampa socialiniai pedagogai. Autorių manymu, praktinio socialinio pedagogo darbo sėkmei labai svarbus gebėjimas nepalankiomis socialinėmis ir ekonominėmis sąlygomis poreikių ir išteklių konflikte įžvelgti galimybes, kurios leistų diegti naują požiūrį, arba iš esmės pakeistų jau esamus metodus (Gevorgianienė, Fargion, 2012). Bajoriūnienės ir kt. (2011) manymu, socialinio verslumo ugdytojų stoka labai paliečia ne tik pačių jaunuolių pragyvenimo lygį ir kokybę, bet kartu pablogina šalies makroekonominius rodiklius, patiriama ekonominių, socialinių nuostolių, daugėja socialinių problemų.

Probleminiai tyrimo klausimai: *kaip socialiniai pedagogai gali ugdyti socialinį verslumą savo profesinėje veikloje? kokios egzistuoja socialinių pedagogų, dirbančių bendrojo ugdymo mokyklose, galimybės modeliuoti socialinio verslumo ugdymą individualiu ir instituciniu lygmenimis? kokie aplinkos veiksniai turi įtakos socialinio verslumo ugdymo modelio taikymui socialinių pedagogų profesinėje veikloje?*

Tyrimo objektas – socialinio verslumo ugdymo modeliavimas.

⁴ LR Socialinio verslo koncepcija (2015). Valstybės žinios, 2015-04-03, Nr. 5148; <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/353c1200d9fd11e4bddbf1b55e924c57>.

Hipotezė – tikėtina, kad bendrojo ugdymo mokyklose dirbantys socialiniai pedagogai gali ugdyti socialinį verslumą instituciniu lygmeniu, modeliuojant socialinio verslumo ugdymo tikslus, turinį, principus ir atsižvelgiant į aplinkos ir individualius įtakos turinčius veiksnius.

Tyrimo tikslas – remiantis socialinio verslo ugdymo ir įtakos turinčių veiksnių analize, atskleisti socialinių pedagogų galimybes ugdyti socialinį verslumą savo profesinėje veikloje bei parengti rekomendacinio pobūdžio socialinio verslo ugdymo modelį socialiniams pedagogams.

Uždaviniai:

1. Taikant teorinės analizės metodus konceptualizuoti socialinį verslumą reglamentuojančius teisinius dokumentus aktualizuojant reikšmingumą socialiniam ugdymui.
2. Naudojant teorinės analizės metodus išanalizuoti socialinio verslumo ugdymo modeliavimą individualiu ir instituciniu lygmenimis ir įvertinti įtakos turinčius veiksnius.
3. Atliekant empirinį tyrimą identifikuoti bendrojo ugdymo mokyklose dirbančių socialinių pedagogų galimybes modeliuoti socialinio verslumo ugdymą savo profesinėje veikloje.
4. Teorinio ir empirinio tyrimų pagrindu parengti rekomendacinio pobūdžio socialinio verslumo ugdymo modelį socialiniams pedagogams ir numatyti modelio diegimo galimybes.

Tyrimo metodologija ir metodai. *Teoriniai metodai:* suformuluotam darbo tikslui ir uždaviniams pasiekti atlikta mokslinės literatūros ir įstatymų analizė, taikyti sisteminimo, sintezės, apibendrinimo ir palyginimo metodai. Mokslinės literatūros analizė taikyta konceptualizuojant socialinio verslumo ugdymo modeliavimo sąvoką ir parengiant tyrimo objekto operacionalizacijos schemą (žr. 1 priedą). Analizuoti socialinio verslumo ugdymo modeliavimo procesai individualiu ir instituciniu lygmenimis, modeliavimo etapai, socialinio verslumo ugdymo tikslai, turinys, principai, aplinkos veiksniai ir asmeniniai socialinio verslumo ugdytojo veiksniai. *Empirinių duomenų rinkimo metodai:* naudotas kiekybinis tyrimo metodas – anketinė apklausa raštu (žr. 2 priedą), kuri sudaryta pagal tyrimo objekto operacionalizacijos schemą. Anketinė apklausa siekta atskleisti socialinio verslumo ugdymo galimybes socialinių pedagogų profesinėje veikloje. *Duomenims apdoroti* taikyti statistinės analizės *metodai:* aprašomoji statistika (statistiniai dažniai, vidurkiai, standartiniai nuokrypiai), tyrimo rezultatai analizuoti pasirinkus neparametrinį kriterijų atliekant *Kruskal-Wallis* testą, lyginant nepriklausomas kategorijas su trimis reikšmėmis. Tyrimo duomenys apdoroti naudojant SPSS 14 (Statisticat Package for Social Science), GNU PSPP (Public Sector Purchase Programme), Windows Microsoft ir Windows Excel programas.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Siekiant nustatyti socialinių pedagogų socialinio verslumo ugdymo modeliavimo galimybes buvo apklausta 270 bendrojo ugdymo institucijose dirbančių socialinių pedagogų. Respondentų atrankai naudotas *tikslinis* ir *tikimybinis* atrankos metodai. Pagrindinis respondentų atrankos kriterijus – socialinės pedagogikos profesinė patirtis, nes tyrimas

orientuotas tik į socialinius pedagogus. Anketų sklaida vykdyta naudojantis asmenine *www.gmail.com* paskyra ir *www.apklausa.lt* interneto puslapiu. Anketos išsiųstos 60-čiai Lietuvos savivaldybių į bendrojo ugdymo įstaigas: gimnazijas, pagrindines mokyklas, specialiąsias mokyklas, jaunimo ir suaugusiųjų švietimo centrus, progimnazijas ir ikimokyklinio ugdymo institucijas. Anketinė apklausa raštu vykdyta 2017 metų kovo – balandžio mėnesiais.

Magistro baigiamojo darbo naujumas. *Teorinis darbo naujumas:* pagrindžiamos socialinio verslumo ugdymo ir socialinio ugdymo sąsajos, projektuojama galimybė ugdyti socialinį verslumą bendrojo ugdymo institucijose dirbantiems socialiniams pedagogams. *Praktinis reikšmingumas:* parengiamas rekomendacinio pobūdžio socialinio verslumo ugdymo modelis socialiniams pedagogams.

Magistro baigiamojo darbo struktūra: santrauka lietuvių kalba, turinys, įvadas, pagrindinių sąvokų paaiškinimas, 2 skyriai, išvados, projektas, naudotos literatūros sąrašas (108 šaltiniai), santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 18 lentelių, 17 paveikslų. Prieduose pateikiama tyrimo objekto operacionalizacijos schema, tyrimo instrumentas, imties dydžio nustatymo lentelė, išsamios empirinio tyrimo rezultatų lentelės ir socialinio verslumo ugdymo veiklų programos.

Pagrindinės sąvokos

Inovacija – sudėtingas procesas, kurio metu, naudojantis sėkmingai suformuotomis ir adaptuotomis technologijomis, pateikiamas rinkai naujas arba patobulintas jau egzistuojantis produktas, paslauga ar procesas (Sapiegienė, Juknevičienė, Stoškus, 2009).

Socialinis verslumas – „tai kūrybiškas ir verslus veiklos būdas, kuris skatina burtis į bendruomenes ir naudoti tam tikrus išteklius siekiant ne pelno, o socialinės gerovės“ (Barraket, Collyer, 2009, p. 2). Socialinių verslininkų interesas kyla iš jų pagrindinio vaidmens – spręsti esmines socialines problemas, kuriant socialinę visuomenės gerovę (Abu-Saifan, 2012).

Socialinio verslumo ugdymas – pagal ugdomojo amžių ir suvokimo lygį apima vertybinių orientacijų, nuostatų, asmeninių savybių formavimą bei įgūdžių lavinimą (Župerka, 2010).

Socialinio verslumo ugdytojas – savanorystės ir altruizmo principais veikiantis asmuo, kuris ieško ir kuria vietines (lokalias) veiklos galimybes, padedančias kovoti su socialinėmis problemomis ir leidžia užtikrinti tvarią socialinę – ekonominę šalies (regiono) plėtrą (Singh, 2016).

Verslumas – tai asmens įgūdžiai, jo asmeninės savybės, bei vertybės, leidžiančios turimą suvokimą pritaikyti gyvenime, organizuojant įvairių sričių veiklą, atskleidžiant naujas veiklos galimybes, priimant sprendimus ir prisiimant veiklos riziką (Župerka, 2010). Verslumas – kaip gamybos veiksnys, sujungiantis kapitalą, darbą ir gamtinius išteklius, t. y., ne tik gamybinių išteklių pirkimas, bet ir pagamintų prekių ir / ar paslaugų pardavimas (Andriukevičius, 2016, p. 11).

1. SOCIALINIO VERSLUMO UGDYMO MODELIAVIMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Socialinio verslumo ugdymo konceptas ir teoriniai – politiniai aspektai

Analizuojant mokslinę literatūrą dažnai aptinkamos skirtingos socialinio verslumo ugdymo sąvokos interpretacijos. Šią mintį pagrindžia ir Dees (2001), kuris teigia, kad apie socialinį verslumą kalbama vis dažniau, tačiau nėra vienos sampratos: bet kuri pelno nesiekianti organizacija pavadinama socialine įmone, o jos nariai socialiniais verslininkais. Sąvokos prasmę paaiškina esminis bruožas – organizacija vykdo socialinį verslumą kai jų veikla yra grįsta socialinės misijos įgyvendinimu. Santos (2005) teigia, kad visuomenė skirtingai supranta kas yra socialinė problema, todėl sunku identifikuoti kam reikalinga socialinė pagalba. Defourny, Nyssens (2010) pateikia kriterijus, pagal kuriuos pasireiškia socialinis verslumas: vykdoma nuolatinė, nepriklausoma veikla, egzistuoja minimali apmokamo darbo suma arba apmokėjimų visai nėra, suformuluoti labai aiškūs veiklos tikslai, būdingos savanoriškos iniciatyvos, o vykdomos veiklos yra nekenksmingos aplinkai. Visi išvardinti kriterijai iš esmės yra labai artimi nevyriausybių organizacijų, pelno nesiekiančių arba labdaros institucijų veiklos principams, o vieningos sampratos neapibrėžtumas dar labiau skatina klaidingą socialinio verslo esmės suvokimą. Šiame darbe laikomasi Klavora (2011) požiūrio, kad socialinio verslumo veiklos yra orientuotos į visuomenės poreikius, todėl nuolat kuriami papildomi produktai ir paslaugos siekiant padidinti socialinę gerovę, gerinti gyvenimo kokybę, stiprinti socialinį solidarumą ir sanglaudą, rūpintis visuomenės užimtumo galimybėmis, skatinti tautos dalyvavimą, savanorišką darbą, inovacijas, įgalinti visuomenės narius spręsti socialines problemas, kurti naujas įsidarbinimo galimybes ir rūpintis socialine integracija. Svarbu, kad visa tai būtų vykdoma naudojant minimalius finansinius išteklius ir nesiekiant pelno. Dushin (2015) apibūdino socialinį verslumą kaip galimybių ieškojimą sukurti socialinius pokyčius, naudojant turimus išteklius. Lietuvos mokslininkai skirtingai apibrėžia socialinio verslumo ugdymo sampratas. Vaidelio (2006) manymu, „socialinio verslumo ugdymas apima jauno žmogaus požiūrį, įgūdžius ir žinias, kurios leidžia atpažinti galimybes ir kurti pridėtinę vertę“ (p. 11). Todėl svarbiausia ugdyti tokius gebėjimus, kurie leistų atpažinti galimybes aplinkoje ir tinkamai jas išnaudoti. Šalkauskas, Dzemyda (2013), socialinį verslą apibūdina kaip inovatyvią veiklą, kuri pasireiškia kuriant socialinius tinklus, vykdant socialinę veiklą, paslaugų tobulinimą, bei produktų gamybą. Taigi, nors mokslinėje literatūroje nevienodai apibrėžiama socialinio verslo sąvoka, tačiau išlieka esminiai koncepcijos principai ir bruožai – socialinis verslas yra tiesiogiai susijęs su savanoriškomis iniciatyvomis, visuomenės poreikių gerinimu ir naujų galimybių paieška.

Andriukevičius (2016) teigia, kad artimiausiu metu savo verslą pradėti planuoja 10 proc. Lietuvos gyventojų, vis didėja naujų įmonių skaičius ir išduodamų paskolų verslo naujokams kiekis, tačiau jaunimas dažniau kuria verslą siekdami materialaus pelno, o ne ieškodami galimybių kurti

socialinę visuomenės gerovę. Šiomis dienomis socialinio verslo galimybėmis plačiai domisi vis didesnė visuomenės dalis: mokslininkai nuolat tyrinėja įvairius socialinio verslumo aspektus, politikos atstovai rengia naujus įstatymų projektus, kuriuose akcentuojama socialinio verslo reikšmė, o skirtingos organizacijos kuria ir įgyvendina naujas socialinio verslumo skatinimo programas. Stokaitės (2012) nuomone, švietimas yra bendrų vertybių ir išsivysčiusios visuomenės kūrimo garantas, o jaunimas traktuojamas kaip „rytojaus viltis ir galimybė“ (p. 16), todėl kiekviena valstybė, siekdama išlikti konkurencinga privalo efektyviai panaudoti švietimo galimybes. Europos komisijos jaunimo verslumo programų rėmimo apžvalgoje (2015) teigiama, kad būtent socialinio verslumo skatinimo įstatymai ir programos leidžia kovoti su jaunimo nedarbo, socialinės atskirties ir kitomis problemomis, todėl verslumas turėtų būti pradedamas ugdyti nuo ankstyvo amžiaus. Analizuojant socialinio verslumo ugdymo turinį pirmiausia būtina aptarti socialinį verslą reglamentuojančius įstatymus ir skatinančias programas.

Lietuvos praktikoje socialinio verslumo ugdymo iniciatyvos pradėtos kurti nuo 2000 -ųjų metų, kai Lietuva pritarė mažųjų įmonių chartijai ir įsitraukė į Europos Tarybos organizuojamas Europos jaunimo politikos programas (Barynienė, Paužaitė, Cibulskaitė, 2014). Labanausko (2013) manymu, šis laikotarpis Lietuvos ir užsienio valstybėms buvo kupinas permainų: pradėti kurti nauji ekonominiai santykiai, suaktyvėjo emigracijos procesai, vykdyti pokyčiai sveikatos priežiūros, socialinės apsaugos, darbo rinkos, švietimo ir mokslo sistemose. Vykstant šiems procesams neišvengiamai buvo susidurta su naujomis socialinėmis problemomis ir iššūkiais. Kaip teigia Zappala (2011), nesprendžiamos socialinės problemos ilgainiui tampa kompleksinėmis, todėl kiekvienos visuomenės nariai privalo laiku reaguoti į aktualias problemas.

Atkočiūnienės, Navasaitienės (2013) manymu, siekiant reaguoti į šalies socialines problemas ir aktualijas, per trumpą laikotarpį Lietuvoje parengta ir įgyvendinta daug įvairių strategijų bei programų. Lietuvos jaunimo verslumo skatinimas buvo numatytas Valstybinėje jaunimo politikos koncepcijoje (1996)⁵, kuri suteikė teisinį pagrindą jaunimo rėmimo politikos formavimui. Šios koncepcijos pagrindu buvo priimti kiti įstatymai. Nuo 2011-ųjų metų Lietuvoje kasmet atliekami verslumo stebėsenos tyrimai, naudojant „Globalios verslumo tyrimų asociacijos“ Global Entrepreneurship Monitor GEM⁶ metodiką. Taip pat sukurta viena plačiausių inovacijų ir mokslinių tyrimų programų – Mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros septintoji bendroji programa (2008)⁷, kuri vienija svarbiausias ES šalių mokslininkų iniciatyvas. Esminiai Lietuvos švietimo sistemos

⁵ LR Valstybinė jaunimo politikos koncepcija (1996). Valstybės žinios 1996-07-10, Nr. 65-1537; <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2DEF7F026CCB>.

⁶ Globali verslumo tyrimų asociacija (Global Entrepreneurship Research Association). Global Entrepreneurship Monitor GEM; <http://www.gemconsortium.org/>.

⁷ Europos komisijos Mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros septintoji bendroji programa (2008); [http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2009/0558/COM_COM\(2009\)0558_LT.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2009/0558/COM_COM(2009)0558_LT.pdf).

tiksiai, principai ir pagrindai pateikiami LR Švietimo įstatyme (2011)⁸, o svarbiausi Lietuvos ir Europos teisiniai dokumentai, reglamentuojantys įvairius verslumo aspektus, pateikiami 1 lentelėje (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Verslumą reglamentuojantys Lietuvos ir Europos teisiniai dokumentai

Šaltinis: sudaryta autorės.

Pavadinimas / Metai	Turinys
Lisabonos strategija (2000) ⁹	Skatinamos Europos šalių ekonominės ir socialinės reformos, orientuojamasi į užimtumo ir įdarbinimo didinimą, nepalankių aplinkybių šalinimą ir bendradarbiavimo skatinimą. Taip pat nustatyti pagrindiniai politiniai, teisiniai ir socialiniai tikslai.
Ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategija (2004) ¹⁰	Aprėpia bendrojo ugdymo mokyklų mokymo turinio ir ugdymo proceso pakeitimus, suformuluoti pagrindiniai tikslai ir uždaviniai, akcentuojama kokius gebėjimus ir savybes kiekvienas moksleivis baigiantis pagrindinę mokyklą turi išsiugdyti, kad galėtų sėkmingai pasinaudoti rinkos ekonomikos teikiamomis galimybėmis.
Lietuvos socialinių įmonių įstatymas (2004) ¹¹	Nustatomos socialinių įmonių teisės ir pareigos, apibrėžiamas jų statusas ir bendroji tvarka, numato šiose įmonėse dirbančių asmenų tikslines grupes ir darbo santykių ypatumus.
Žalioji knyga Verslininkystė Europoje (2005) ¹²	Analizuojami įvairūs verslumo skatinimo būdai, kūrybiškumą skatinančios sąlygos, verslo aplinka, gebėjimų ir įgūdžių ugdymas, kalbama apie poreikį kurti bendrą Europos kultūros erdvę ir remti socialinius verslininkus.
Smulkią ir vidutinio verslo plėtros įstatymas (2007) ¹³	Nustato smulkią ir vidutinio verslo subjektų sampratą, smulkią ir vidutinio verslo subjektams taikomas valstybės paramos formas.
Nacionalinė jaunimo verslumo skatinimo 2008–2012 metų programa (2008) ¹⁴	Programos veiklos aktyviai prisideda ir skatina švietimo, ekonomikos, darbo rinkos, viešųjų paslaugų, verslo regionų ir strateginių nuostatų įgyvendinimą.
Europos sąjungos jaunimo strategija 2012–2018“ (2009) ¹⁵	Siekama sukurti daugiau švietimo ir užimtumo galimybių jaunimui, sudaryti geresnes sąlygas jaunimui ir skatinti kuo aktyvesnį dalyvavimą visuomenėje. Strategijoje orientuojamasi į švietimo, užimtumo, kūrybingumo ir verslumo, sveikatos ir sporto, dalyvavimo, socialinio įtraukimo, savanorystės, jaunimo darbo sritis.

⁸ LR Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas (2011). Valstybės žinios 2011-03-31, Nr. 38-1804; <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.395105>.

⁹ Europos komisijos Lisabonos strategija (2000). <http://elibrary.lt/resursai/DB/IVPL/Lisabonos%20strateg/LISABONO%20STRATEGIJA.pdf>.

¹⁰ LR Ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategija (2004). Valstybės žinios 2004-06-19, Nr. 96-3555; <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.411F019AEE4D>.

¹¹ LR Socialinių įmonių įstatymas (2004). Valstybės žinios 2004-06-19, Nr. 96-3519; https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EEC13A0B85BA/TAIS_292146.

¹² Europos komisijos Žalioji knyga „Verslininkystė Europoje“ (2005); [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2010\)0183_/com_com\(2010\)0183_lt.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2010)0183_/com_com(2010)0183_lt.pdf).

¹³ LR Smulkią ir vidutinio verslo plėtros įstatymas (2007). Valstybės žinios 2007-12-15, Nr. 132-5354; <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B086BB0EB701>.

¹⁴ LR Nacionalinė jaunimo verslumo skatinimo 2008–2012 metų programa (2008). Valstybės žinios 2008-04-22, Nr. 46-1728; <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.318306>.

¹⁵ Europos Komisijos Europos Sąjungos jaunimo strategija 2012–2018 (2009). [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2009\)0200_/com_com\(2009\)0200_lt](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2009)0200_/com_com(2009)0200_lt).

Lietuvos inovacijų 2010–2020 metų strategija (2010) ¹⁶	Nustatoma Lietuvos inovacijų srities vizija, tikslai, uždaviniai ir siektini rezultatai iki 2020 metų. Taip pat siekiama sutelkti ir efektyviai valdyti turimus išteklius – kurti konkurencingą, naujausiomis technologijomis ir kvalifikuotais žmogiškaisiais ištekliais grindžiamą žinių ekonomiką.
Strategija „Europa 2020“ (2010) ¹⁷	Reglamentuojamas 10 metų trukmės Europos užimtumas ir augimas. Siekiama sudaryti sąlygas pažangiam, tvariam ir integraciniam augimui, plačiai pateikiami svarbiausi verslumo prioritetai.
Lietuvos pažangos strategija Lietuva – 2030 (2012) ¹⁸	Strategija parengta ir grindžiama žmonių siūlymais ir mintimis. Siekiama skatinti ir vienyti idėjas, kurių įgyvendinimas garantuotų visuomenės gerovę, piliečių orumą ir valstybės saugumą.
Lietuvos verslumo veiksnių 2014–2020 metų planas (2014) ¹⁹	Nustatomi veiksmai, kuriuos įgyvendinus pavyktų užtikrinti nuoseklų Lietuvos verslumo lygio augimą. Akcentuojamas verslumo ugdymas, palankios aplinkos kūrimas, viešųjų paslaugų didinimas, verslininko įvaizdžio visuomenėje gerinimas, skatinamas tikslinių grupių socialinis verslumas, ypatingas dėmesys skiriamas regionams. Taip pat nurodyta, kad jaunimas yra prioritetinga grupė paramai gauti.
Socialinio verslo koncepcija (2015) ²⁰	Nurodyti pagrindiniai socialinio verslo aspektai, bendrieji principai, nustatytos probleminės sritys, išskirti tikslai, uždaviniai, skatinama socialinio verslo plėtra.

Iš 1 lentelėje pateiktų duomenų galime pastebėti, kad verslumo plėtrą reglamentuoja ne tik Lietuvos, bet ir tarptautiniai strateginiai dokumentai. Nauji teisiniai dokumentai parengiami beveik kasmet, kuriamos ne tik trumpalaikės, bet ir ilgalaikės strategijos, tačiau daugiau yra dokumentų, kuriuose laikomasi ilgalaikės perspektyvos. Gana plačiai reglamentuojami verslumo plėtros tikslai, uždaviniai, palankios aplinkos kūrimas, užimtumo skatinimas. Analizuojamuose dokumentuose daugiau yra kalbama apie *verslumą*, nei apie *socialinį verslumą*. Mokslininkų darbuose socialinio verslo aspektai aptinkami jau nuo 1953-ųjų metų (Bowen, Drayton, Young ir kt.), tačiau Lietuvoje pirmosios sąsajos su socialiniu verslumu atsirado kiek vėliau, jos yra reglamentuotos Lietuvos socialinių įmonių įstatyme (2004). Šiuo metu pagrindinis socialinį verslumą reglamentuojantis dokumentas – tai Lietuvos socialinio verslo koncepcija. Apibendrinant, ne tik Lietuvoje, bet ir visoje Europoje, pirmiausia, buvo pradėtos kurti *verslumo* plėtrą reglamentuojančios programos ir teisiniai dokumentai, tik vėliau susidomėta *socialinio verslo* koncepcija.

¹⁶ LR Inovacijų 2010–2020 metų strategija (2010). Valstybės žinios 2010-10-13, Nr. 121-6192; <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A068BF156A86>.

¹⁷ Europos Komisijos strategija „Europa 2020“, (2010). [https://sumin.lrv.lt/uploads/sumin/documents/files/ES_parama/2020m_europa\(4\).pdf](https://sumin.lrv.lt/uploads/sumin/documents/files/ES_parama/2020m_europa(4).pdf).

¹⁸ LR Pažangos strategija „Lietuva – 2030“, (2012). Valstybės žinios 2012-05-30, Nr. 61-3050; <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.425517>.

¹⁹ LR Verslumo veiksnių 2014–2020 metų planas (2014). Valstybės žinios 2014-11-26, Nr. 17989; <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/3af14520756311e4805fa6cb12e2ef99>.

²⁰ Žr. 4 išnašą, p. 5.

Europos Sąjungos šalyse ne tik rengiami nauji įstatymai, strategijos ir teisiniai dokumentai, bet aktyviai kuriasi ir veikia įvairios socialinių verslumą skatinančios programos, iniciatyvos ir projektai, kurių idėjos yra plėtojamos ir Lietuvoje. Išsamiau pateikiama 2 lentelėje (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Verslumą skatinančios Europos šalių programos, projektai ir iniciatyvos

Šaltinis: sudaryta autorės.

Pavadinimas / Metai	Turinys
+ACUMEN (2013) ²¹	Tai pelno nesiekianti organizacija, kurios vizija – padėti sukurti geresnį pasaulį, orientuojamasi į skurdo mažinimą, investuojama į įmonių plėtrą, kurios teikia socialinę paramą, rūpinamasi sveikatos, būsto, energetikos, žemės ūkio ir švietimo problemomis.
ASHOKA ²²	Globali organizacija, kurios idėjos plėtojamos 93-jose šalyse, skatinanti kurti socialinius pokyčius, inovacijas, plėtojanti socialinio verslo, vaikų įtraukimo, jaunimo skatinimo ir inovacijų principus.
Projektas „Horizontas 2020“ (2014) ²³	Europos Komisijos projektas, kuriuo siekiama gerinti verslininkų padėtį, prisidėti prie naujų mokslo perversmų, atradimų ir pasaulinio lygio naujovių. Siekiant įgyvendinti projekto idėjas 2014–2020 metais numatoma pasinaudoti daugiau kaip 80 milijardų eurų finansavimu.
Programa „COSME 2014–2020“ (2014) ²⁴	Pagrindinis dėmesys nukreiptas įmonių konkurencingumui ir augimo skatinimui, siekiama kurti verslumo kultūrą, kuriamos galimybės gauti finansavimą ir patekti į naujas rinkas, gerinamos verslumo kūrimo sąlygos.
SOCIFACTION ²⁵	Programa skirta jaunimui, turinčiam idėjų sprendžiant socialinius ir aplinkosaugos klausimus. Programos kūrėjai suteikia paramą ir pagalbą nuo pat socialinės įmonės kūrimo pradžios iki idėjų įgyvendinimo, siekiama kurti socialinę gerovę.
Versli Lietuva (2010) ²⁶	Ūkio ministerijos įsteigta agentūra, skatinanti verslumą, tvarią ir modernią verslo plėtrą, startuolių ekosistemą bei eksportą Lietuvoje.

Iš pateiktų duomenų galime pastebėti, kad nuolat kuriasi naujos verslumo idėjas plėtojančios organizacijos ir sąjungos, o Europos Sąjunga vis dažniau finansuoja įvairius su verslumu susijusius projektus. Kvedaraitės, Repečkienės, Glinskienės, Žvirelienės (2013) nuomone, taip jaunimas skatinamas būti ne socialinės paramos gavėjais, bet ieškoti galimybių patiems užsidirbti arba kurti verslą. Iš pateiktos analizės galima pastebėti, kad per trumpą laikotarpį sukurta nemažai verslumo plėtrą skatinančių teisinių dokumentų ir programų. Pasak Barynienės, Paužaitės, Cibulskaitės (2014), esminis socialinio verslumo sampratos lūžis įvyko 2005 metais, kai verslumas pradėtas traktuoti kaip gebėjimas, kuris gali būti išugdomas. Kaip teigia Elmes, Jiusto, Whiteman ir kt. (2012), *socialinio verslumo ugdymas* – tai nauja studijų sritis, atverianti praktines galimybes studentams mokytis spręsti

²¹ +ACUMEN; <http://plusacumen.org/about/>.

²² ASHOKA; <https://www.ashoka.org/en>.

²³ ES bendroji mokslinių tyrimų ir inovacijų programa „Horizon 2020“ (2014); http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-1475_lt.htm.

²⁴ COSME programme for the competitiveness of enterprises and SME's 2014–2020 (2014). http://ec.europa.eu/cip/files/cosme/cosme_factsheet_final_en.pdf.

²⁵ Social Business Initiative SOCIFACTION; <http://socifaction.com/>.

²⁶ Versli Lietuva, (2010); <http://www.verslilietuva.lt/>.

socialines problemas nesiekiant pelno. Pasak Brock (2011), šiuolaikinių ugdymo institucijų esminis vaidmuo – ugdyti jaunosios kartos socialinį verslumą, kuris skatina mokyti idėjas paversti kūrybingais veiksmais, ugdo gebėjimą pastebėti naujas galimybes socialinėje aplinkoje ir modeliuoti socialinius pokyčius siekiant užsibrėžtų tikslų. Apibendrinant galima pasakyti, kad ne tik kitose Europos šalyse, bet ir Lietuvoje yra aktyviai kuriamos verslumą skatinančios strategijos ir rengiami projektai, tačiau socialinį verslumą reglamentuojančių dokumentų, strategijų ir programų yra ženkliai mažiau.

Dees, Anderson (2006) manymu, nepaisant socialinio verslumo veiklų sujudimo ir atliekamų tyrimų gausos, socialinis verslumas, kaip mokslas, vis dar yra savo kūdikystės laikotarpyje. Dėl šios priežasties trūksta socialinio verslumo ugdymo programų, metodikų ir idėjas reglamentuojančių dokumentų. Tai galima pagrįsti Telšinskytės (2012) idėjomis: „Egzistuoja ugdymo priemonių stoka, pedagogų menkas pasirengimas ugdyti verslumą ir jų stygius, trūksta nustatytų verslumo ugdymo mokykloje standartų, skirtingų specialybių mokytojai turi skirtingą pasirengimo ugdyti moksleivių verslumą lygį, o nemaža pedagogų dalis savo pamokose visiškai neįtraukia jokių verslumo ugdymo aspektų“ (p. 40). Socialinio verslo koncepcijoje (2015)²⁷ taip pat akcentuojami aktualūs socialinio verslumo integravimo iššūkiai: „Lietuvos socialinėse įmonėse išlieka tradicinio verslo modeliui būdingas pelno maksimizavimo siekis, įmonių savininkai savo nuožiūra sprendžia pelno paskirstymo klausimus, pelnas nėra reinvestuojamas į socialinės misijos įgyvendinimą, nėra taikomos inovacijos socialinės misijos ir ekonominės veiklos sinergijai pasiekti“ (p. 4–5). Kaip teigia Čiburienė, Guščinskienė (2009), didžiausia problema yra ta, kad Lietuvoje kol kas nėra bendrojo sisteminio požiūrio į jaunimo verslumo skatinimą, nes švietimo, darbo rinkos, profesinio orientavimo skatinimo priemonės nėra tarpusavyje subalansuotos. Visi šie veiksniai susiaurina socialinio verslo sampratą ir stabdo jo plėtros procesus. Nors socialinio verslumo ugdymas pradėtas integruoti neseniai, bei nuolat susiduriama su įvairiais praktiniais sunkumais, tačiau pradėjus įgyvendinti socialinio verslumo idėjas vienareikšmiškai ES šalių socialinėje aplinkoje įvyko daug teigiamų pokyčių. Baldwin (2009) manymu, socialinio verslumo metodai naudojami taikant novatoriškus verslo modelius siekiant socialinių pokyčių – tai duoda dvigubą naudą šalies ekonomikos augimui, pasiūlomi inovatyvūs, ilgalaikiai ir transformuojantys socialiniai sprendimai, kurie padeda modeliuoti socialinių problemų sprendimą. Taigi, nors socialinio verslumo įgyvendinimas vis dar nėra pakankamai išplėtotas ir susiduriama su įvairiais sunkumais, tačiau praktinė, socialinė ir ekonominė socialinio verslumo nauda valstybei yra neginčijama.

Vorevičienės (2013) manymu, socialinis verslumas švietimo sistemoje įgijo naują vertę, nes šiuolaikiniam jaunimui verslumo kompetencijos reikalingos savarankiškam gyvenimui ir pozityviai

²⁷ Žr. 4 išnašą, p. 5.

veiklai savo, šeimos ir visuomenės labui, kad jie gebėtų prisiimti atsakomybę, bei mokėtų gyventi visuomenėje, pagrįstoje rinkos ekonomikos sąlygomis. Autorės nuomone, verslumo kompetencijos ir gebėjimai yra vertinami kaip jaunimo ateities ir sėkmingo gyvenimo kriterijus, todėl socialinio verslumo gebėjimų ugdymas yra vienodai svarbus, kaip ir socialinių įgūdžių ugdymas. Lietuvos teisiniuose dokumentuose verslumo ugdymo gairės yra apibrėžtos ne tik bendrojo ugdymo mokykloms, bet ir aukštosioms mokykloms. Lietuvos Respublikos Seimo nutarime „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“ (2012)²⁸, akcentuojamas siekis parengti ir įtraukti į vidurinio mokslo, kolegijų ir universitetų mokomasias programas žinių apie verslą ir verslininkystę modulius. Dudaitės, Žibėnienės (2012) nuomone, aukštųjų mokyklų bendruomenės pačios gali apibrėžti verslumo ugdymo gaires, todėl siekiant integruoti socialinio verslumo ugdymą į studijų programų turinį reikia išdiskutuoti socialinio verslumo ugdymo sampratą akademinėje konkrečios aukštosios mokyklos bendruomenėje, apibrėžti socialinio verslumo sampratą studijų procesus reglamentuojančiuose dokumentuose, išlaikant dermę su šalies teisės aktuose pateikiama socialinio verslumo ugdymo traktuote. Todėl labai svarbu, kad socialinio verslumo ugdymo principai būtų apibrėžti ugdymo įstaigos dokumentuose. Bendrojo ugdymo institucijose verslumo ugdymas dažnai yra integruojamas į karjeros ugdymą, o pagal Švietimo įstatymo Nr. I-1489 2 ir 18 straipsnių pakeitimo įstatymą (2016)²⁹ ugdymo įstaigose yra įtvirtinama *karjeros specialisto* pareigybė. Ugdymo karjerai metu siekiama sudaryti sąlygas ugdyti karjeros kompetencijas, kurti ir realizuoti save – tai apima savęs pažinimo, karjeros galimybių pažinimo, planavimo ir įgyvendinimo etapus (LR švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, 2016). Švietimo ir mokymo strategijoje „Europa 2020“ (2012)³⁰ verslumo ugdymas buvo paminėtas *mokymosi visą gyvenimą* orientaciniuose metmenyse. Todėl galima teigti, kad socialinio verslumo ugdymas neapsiriboja tik bendrojo ugdymo ir aukštojo mokslo institucijomis, bet socialinio verslumo galima mokytis visą gyvenimą ir įvairiose srityse. Svarbu, kad ugdytiniai susipažintų su socialinio verslumo principais kuo jaunesniame amžiuje.

1.2. Socialinio verslumo ugdymo modeliavimas instituciniu lygmeniu: tikslai

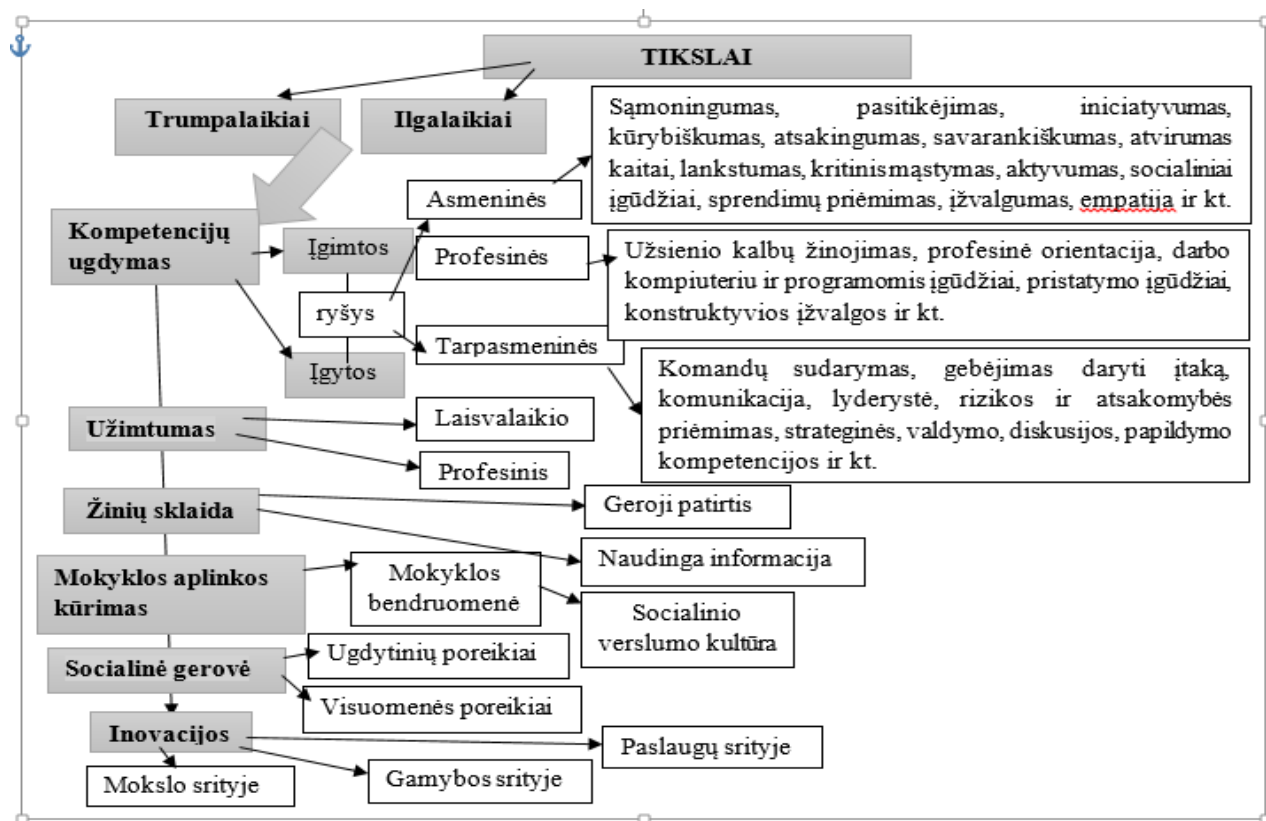
Siekiant atskleisti socialinio verslumo ugdymo turinį parengta operacionalizacijos schema (žr. 1 priedą) ir analizuotas socialinio verslumo ugdymo modeliavimas, kuris Šeibokienės (2002) manymu, susideda iš planavimo, organizavimo, vadovavimo ir kontrolės etapų. Pilkausko (2011) teigimu, modeliuojant galima geriau įvertinti ir prognozuoti socialinio verslumo ugdymo sistemos funkcionalumą, reitinguoti modelio sudedamąsias dalis ir atrasti modelio privalumus bei trūkumus.

²⁸ LR Seimo nutarimas „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“ (2012). Valstybės žinios 2002-11-27, Nr. 113-5029; <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.455D7C22A4D9>.

²⁹ LR švietimo įstatymo Nr. I-1489 2 ir 18 straipsnių pakeitimo įstatymas. TAR, 2016-04-18, Nr. 9857; <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/eb74a780056711e6a238c18f7a3f1736>.

³⁰ Europos Parlamento rezoliucija dėl švietimo, mokymo ir strategijos „Europa 2020“ (2012). <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=//EP//NONSGML+TA+P7TA20120323+0+DOC+PDF+V0/LT>.

Remiantis atlikta operacionalizacija, socialinio verslumo ugdymo modeliavimas yra vykdomas *instituciniu* arba *individualiu* lygmenimis. Analizuojant institucinį lygmenį, Župerka (2009) nurodo, kad ikimokyklinio ir pagrindinio ugdymo sistemos užima reikšmingiausią vietą formuojant ir stiprinant jaunų žmonių vertybes, žinias, įgūdžius ir požiūrį. Jaunystėje sukaupia individo patirtis lemia jo tikėjimą, kuris tęsiasi visą žmogaus gyvenimą. Žinoma, socialinio verslo žinios ir įgūdžiai gali būti įgyjami ir vėlesniuose gyvenimo perioduose: studijų metu, darbinėje veikloje ir kt., tačiau Melnikas, Jakubavičius, Strazdas ir kt. (2014) teigia, kad polinkis į verslą, verslininkui būdingas elgesys ir požiūris suformuojamas prieš universitetinių studijų laikotarpį. Nacionalinėje jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programoje (2010)³¹ pripažįstama, kad Lietuvoje aktuali jaunimo užimtumo problema, nepakankamai ugdomi jaunimo verslumo įgūdžiai, todėl yra būtina skatinti ekonominį ir socialinį jaunimo verslumą, sudaryti palankias sąlygas mokytis socialinio verslumo jau mokykliniame amžiuje. Šioms idėjoms pritaria ir Zaleskienė, Žadeikaitė (2008), kurios teigia, kad socialinio verslumo skatinimo žingsniai negali būti atskirti nuo bendrojo ugdymo mokyklos, joje įgyvendinamų ugdymo tikslų, bei jų siekti padedančio turinio. Remiantis operacionalizacijos schema (žr. 1 priedą), *institucinis lygmuo* apima socialinio verslo ugdymo tikslus, turinį ir principus. Toliau pateikiama schema, kurioje akcentuojami *socialinio verslo ugdymo tikslai* (žr. 1 pav.).

1 pav. Socialinio verslumo ugdymo tikslai instituciniu lygmeniu. Šaltinis: sudaryta autorės.

³¹ LR Nacionalinė jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programa (2010). Valstybės žinios 2010-12-04, Nr. 142-7299; <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.387971>.

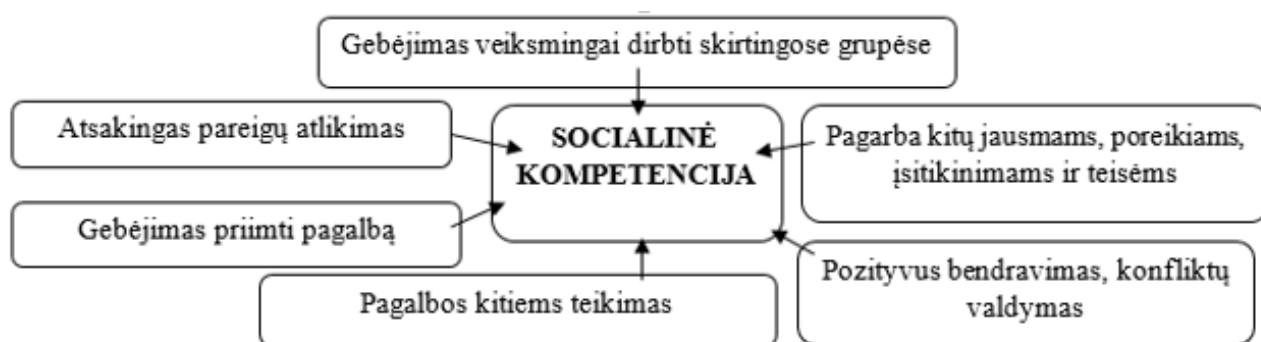
Analizuojant pirmąją operacionalizacijos schemos dalį (žr. 1 pav.), išskiriami 6 pagrindiniai socialinio verslumo ugdymo modeliavimo tikslai: kompetencijų ugdymas, laisvalaikio užimtumas, žinių sklaida, mokyklos aplinkos kūrimas, socialinės gerovės siekiamybė ir inovacijos kūrimo tikslai. Maračinskienė (2015) pateikia apibendrintą socialinio verslumo ugdymo tikslą: „ugdyti mokinių gebėjimus reikalingus ir kaip individams, ir kaip visuomenės nariams, savarankiškai gyventi ir pozityviai veikti savo šeimos ir visuomenės labui, kad jie gebėtų prisiimti atsakomybę ir mokėtų gyventi rinkos ekonomikos visuomenėje“ (p. 11). Noruzi, Westover (2011) manymu, ugdymo procese yra derinami *trumpalaikiai* ir *ilgalaikiai* socialinio verslumo ugdymo tikslai. Trumpalaikiai – kai ugdoma konkreti socialinio verslo kūrimo strategija, tačiau nesiorientuojama į verslo tęstinumo procesus, ilgalaikiai – kai ugdomos asmeninės socialinio verslo kūrimo ir tęstinumo kompetencijos. Noruzi, Westover (2011) taip pat pateikia svarbiausius Europos ekspertų grupės nustatytus socialinio verslumo ugdymo tikslus:

1. Skatinti asmeninių savybių tobulinimą, pvz., kūrybiškumo, iniciatyvumo, atsakomybės;
2. Užtikrinti, kad ugdytiniai anksti užmegstu ryšį su socialinio verslo pasauliu ir išsiugdytų supratimą apie verslininko vaidmenį bendruomenėje;
3. Gerinti ugdytinių informuotumą apie savarankišką ir savanorišką darbą kaip karjeros galimybę, informuoti, kad ugdytiniai gali tapti ne tik darbuotojais, bet ir verslininkais;
4. Organizuoti veiklą naudojant mokymosi veikiant metodiką, pvz., skatinti ugdytinius kurti nedideles bendroves arba virtualias kompanijas;
5. Organizuoti mokymus kaip pradėti socialinį verslą (Eurydice ataskaita, 2016)³².

Motiejūnienė, Žadeikaitė (2009) teigia, kad keliant socialinio verslo ugdymo tikslus daugiausia yra orientuojamasi į laukiamus rezultatus ko mokiniai turėtų išmokti, kokius bendruosius gebėjimus ir nuostatas turėtų išsiugdyti, kad galėtų sėkmingai kurti savo asmeninį gyvenimą ir sėkmingai integruotis į šiuolaikinę visuomenę. Tačiau Gobind (2015) kelia klausimą, ar socialinis verslumas gali būti traktuojamas kaip asmens *įgimtos* savybės, ar vis dėlto socialiniai verslininkai naudoja savo gebėjimus ir laiką tam, kad *išmokytų* socialinių verslininkų elgesio ir gyvenimo būdo? Autorius teigia, kad siekiant suklasifikuoti įgimtas ir įgytas kompetencijas kyla konfliktų, nes skirtingų autorių darbuose yra pateikiamos nevienodos klasifikacijos, todėl šiame darbe laikomasi požiūrio, kad socialinio verslumo kompetencijos gali būti ir įgimtos, ir įgytos. Remiantis socialinio verslumo ugdymo tikslų schema (žr. 1 pav.), socialinio verslumo kompetencijos klasifikuojamos į asmenines, profesines ir tarpasmenines. Tomasko (2011) *asmenines kompetencijas* įvardija sąmoningumą, pasitikėjimą, iniciatyvumą, kūrybiškumą, atsakingumą ir kt. (žr. 1 pav.), *profesines kompetencijas*: užsienio kalbų žinojimą, profesinę orientaciją, darbo kompiuteriu ir programomis

³² Europos Komisijos Eurydice ataskaita (2016). *Verslumo ugdymas europos mokyklose*; http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2012/12/Entrepreneurship-Education-at-School-in-Europe.LT_.pdf.

įgūdžius, pristatymo įgūdžius, konstruktyvios išvalgos ir kt., bei *tarpasmenines kompetencijas*: komandų sudarymą, gebėjimą daryti įtaką, komunikaciją, lyderystę, rizikos ir atsakomybės priėmimą, diskusijas, papildymo kompetencijas ir kt. Tomasko (2011) teigia, kad ugdant socialinį verslumą svarbiausia įgyti šias kompetencijas: bendrą supratimą apie socialinio verslo kontekstą, istoriją ir jo reikšmę tarptautinių santykių sistemoje, kritinį mąstymą, įrodymų ieškojimo gebėjimus, sąmoningumą, refleksijos ir samprotavimo gebėjimus (p. 32–33). Vaivadienės (2012) manymu, socialinio verslumo ugdymas yra neatsiejamas nuo socialinių kompetencijų ugdymo. Socialinių kompetencijų klasifikacija pateikiama 2 paveiksle (žr. 2 pav.).

2 pav. Socialinių kompetencijų struktūra.

Šaltinis: sudaryta pagal Vaivadienę (2012).

Pateikta struktūra leidžia pastebėti, kad socialinių kompetencijų ugdymas yra artimas asmeninių, tarpasmeninių, bei profesinių socialinio verslo kompetencijų ugdymui. Vyšniauskytė-Rimkienė (2007) teigia, kad socialines kompetencijas sėkmingos socializacijos metu ugdo socialinis pedagogas kartu su kitais pagalbos mokiniui specialistais, o turintis reikalingas socialines kompetencijas individas geba efektyviai veikti socialinėje erdvėje ir tai leidžia pasiekti geresnių rezultatų. Kvieskienės (2003) manymu, pagrindiniai socialinio pedagogo profesinės veiklos tikslai – vaiko gerovės siekis, ankstyvoji prevencija, socialinių gebėjimų ugdymas, vaikui reikalingų socialinių kompetencijų ugdymas ir paslaugų teikimas sudarant prielaidas sėkmingai augančio žmogaus socializacijai ir pilietinei brandai. Leliūgienės (2003) nuomone, šiuolaikinėje visuomenėje labai svarbi socialinės pedagogikos funkcija tapo žmogaus, kaip socialinės asmenybės formavimas, bei pagalba prisitaikyti socialinėje aplinkoje. LR švietimo įstatyme (2013) vienas iš nurodytų švietimo tikslų yra „nustatyti asmens kūrybinius gebėjimus ir pagal tai padėti jam įsigyti kompetencijų ar kvalifikaciją, atitinkančią šiuolaikinį kultūros bei technologijų lygį, padedančią jam įsitvirtinti ir sėkmingai konkuruoti tolydžiai kintančioje darbo rinkoje, perteikti technologijų, ekonomikos ir verslo kultūros pagrindus, būtinus šalies ūkio pažangai, konkurencingumui bei darniai raidai laiduoti, sudaryti sąlygas nuolat tenkinti pažinimo poreikius ir tobulėti mokantis visą gyvenimą“ (str. 3). Telšinskytė (2012) nurodo, kad didžiausias galimybes ugdyti socialinį verslumą

Lietuvoje turi pagrindinės, vidurinės, pradinės ir aukštosios mokyklos. Šiose institucijose socialiniai pedagogai turi galimybes tiesiogiai bendrauti su ugdytiniais, todėl galima daryti prielaidą, kad jiems atsiveria galimybės siekti socialinio verslumo ugdymo tikslų. Žadeikaitė, Railienė (2009) teigia, kad socialiniams pedagogams atsiveria galimybė ugdyti socialinį verslumą atliekant profesinio orientavimo funkcijas (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Socialinio pedagogo kaip profesijos patarėjo veiklos sritys ir funkcijos

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Žadeikaitę, Railienę (2009).

Veiklos sritis	Charakteristika	Veiklos funkcijos
Tiriamoji veikla	Situacijos analizė ir poreikių (į)vertinimas	Informacijos rinkimas, kaupimas, poreikių analizavimas ir vertinimas
Organizacinė veikla	Veiklos organizavimas ir modeliavimas	Organizuojama šviečiamoji, mokomoji veikla ir konsultavimas
Šviečiamoji veikla	Profesinio informavimo, konsultavimo ir orientavimo veiklų vykdymas	Profesinio informavimo paslaugų teikimas mokiniams, jų tėvams, mokytojams ir klasių auklėtojams
Mokomoji veikla		Karjeros planavimo gebėjimų ugdymas (darbas su mokiniais ir pagalba mokytojams, klasių auklėtojams)
Konsultavimas		Profesinio konsultavimo paslaugų teikimas (mokiniais ir tėvams)
Partnerystė	Bendradarbiavimas	<i>Institucinis</i> - su institucijos nariais, <i>tarpinstitucinis</i> - su socialiniais partneriais, sprendžiant profesijos pasirinkimo problemas
Vertinimas ir tobulinimas	Veiklos vertinimas ir tobulinimas	Teikiamų profesinių informavimo, konsultavimo ir orientavimo paslaugų veiksmingumo vertinimas, rezultato vertinimas

Iš 3 lentelės galima matyti, kad socialinio pedagogo kaip profesijos patarėjo funkcijos glaudžiai siejasi su socialinių įgūdžių ugdymu ir socialinio verslumo kompetencijų ugdymu. Todėl socialiniai pedagogai turi galimybę į savo veiklas įtraukti socialinio verslo ugdymo tikslus: konsultuoti ugdytinius socialinio verslumo klausimais, teikti žinias apie profesinės karjeros galimybes verslumo srityje, įgalinti, aktyvinti, motyvuoti ugdytinius domėtis socialinio verslo galimybėmis, organizuoti ir planuoti susitikimus su verslo įmonių atstovais, teikti informaciją, palaikyti ryšius, kartu tobulėti ir kt. Miliušienės, Zuzevičiūtės (2012) manymu, socialinis pedagogas bendrojo ugdymo mokyklose užtikrina ugdytinių lygybę ir padeda skirtingiems mokiniams kuo sėkmingiau realizuoti savo gebėjimus vykdant įvairias veiklas. Būdamas atsakingu už ugdytinių sėkmingą socializaciją socialinis pedagogas įgyvendina 3 lentelėje numatytas funkcijas: atlieka tiriamąją ir organizacinę veiklas, šviečia, moko ir konsultuoja ugdytinius, dirba kaip lygiavertis partneris, padeda bendradarbiauti su kitomis organizacijomis, bei vertina paslaugų įgyvendinimo procesus ir tobulina pasiektus rezultatus. Šios funkcijos iš esmės siejasi su socialinio verslo ugdytojo atliekamomis funkcijomis. Remiantis socialinio verslumo ugdymo tikslų schema (žr. 1 pav.), taip pat išskiriami užimtumo, žinių sklaidos, mokyklos aplinkos kūrimo, socialinės gerovės ir inovacijų siekimo tikslai. Šie tikslai išsamiau pateikiami 4 lentelėje (žr. 4 lentelę).

Socialinio verslumo ugdymo tikslai

Šaltinis: sudaryta autorės.

Tikslas	Subkategorija	Paaškinimas
Užimtumas	Laisvalaikio	Savanorystės ir altruizmo principais paremtas pomėgis, laisvalaikio praleidimo būdas (siekiamybė), kurį asmuo traktuoja kaip vertingą laiką, suteikiant naujų praktinių žinių ir savirealizacijos galimybių (Stebbins, 2010).
	Profesinis	Savanorystės principu paremta socialinio verslo ar socialinės įmonės kūrimo veikla, turinti ateities karjeros vizijas ir perspektyvas (Stebbins, 2010).
Žinių sklaida	Geroji patirtis	Socialinio verslumo ugdytojo savanoriška siekiamybė dalintis gera patirtimi, ieškoti ir perduoti informaciją ugdytiniais (Singh, 2016).
	Naudinga informacija	Socialinio verslumo ugdytojo savanoriškas žinių dalijimasis apie socialinių įmonių steigimą, pritaikymą, valdymą, idėjų generavimą ir kt. (Singh, 2016).
Mokyklos aplinkos kūrimas	Mokyklos bendruomenė	Socialinio verslumo kultūra ugdymo institucijoje atlieka labai svarbų teigiamą arba neigiamą vaidmenį. Todėl mokyklos bendruomenės švietimas apie socialinį verslumą yra būtinas siekiant įkvėpti ir motyvuoti (Smilor, 1997).
Socialinė gerovė	Ugdytinių poreikiai	Socialinio verslo ugdytojas orientuojasi į ugdytinių socialinę gerovę, savirealizacijos poreikių tenkinimą arba projektuoja veiklas ugdytinių ateičiai.
	Visuomenės poreikiai	Visuotinių, lokalių socialinių problemų sprendimo galimybių paieška (įvairių priklausomybių, migracijos, skurdo ir kt.) (Pacek, Freeman, 2005).

Pirmasis 4 lentelėje pateikiamas socialinio verslumo ugdymo tikslas – *laisvalaikio ir profesinio užimtumo siekiamybė*. Iš pateiktų paaškinimų galima išvelgti skirtumą, kad profesinio užimtumo tikslai yra orientuoti į *ilgalaikius tikslus*, pavyzdžiui, socialinių įmonių kūrimą arba socialinio verslo idėjų plėtotę, kurie leidžia taikant socialinio verslo kūrimo metodus planuoti savo ilgalaikę profesinę karjerą. Laisvalaikio užimtumo siekiamybė – priešingai, daugiau orientuota į *trumpalaikius tikslus*, dažniausiai momentinius ir netęstinius. Kaip teigia Stebbins (2010), socialinio verslumo ugdytojams vertėtų orientotis į ilgalaikius profesinio užimtumo tikslus, nes ilgalaikės socialinio verslo iniciatyvos leidžia pasiekti teigiamų pokyčių socialinėje erdvėje. Župerkos (2009) tyrimų duomenimis, Lietuvoje trūksta specialistų galinčių ugdyti socialinį verslumą, todėl labai svarbu integruoti socialinio verslo ugdymą jau nuo mokyklinio amžiaus. Pagal LR Švietimo įstatymo 2 ir 18 straipsnių pakeitimo įstatymą (2016)³³, ugdymo institucijose yra įtvirtinama karjeros specialisto pareigybė. Šie specialistai bendrojo ugdymo mokyklose padeda mokiniams pasirinkti jiems aktualias švietimo ir užimtumo galimybes, bei siekia sudaryti tinkamas sąlygas planuoti savo karjerą (str. 2). Remiantis Bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio ugdymo įstaigų mokinių ugdymo karjerai modeliu (2016)³⁴, karjeros specialistų veiklos principai glaudžiai siejasi su socialinio verslo ugdymu. Apibendrinant, bendrojo ugdymo institucijose dirbantys socialiniai pedagogai kaip karjeros

³³ LR Švietimo įstatymo 2 ir 18 straipsnių pakeitimo įstatymas (2016). TAR 2016-04-18, Nr. 9857; <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/eb74a780056711e6a238c18f7a3f1736>.

³⁴ Bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų mokinių ugdymo karjerai modelis (2016). www.mukis.lt/download/619/uk_modelis_.doc.

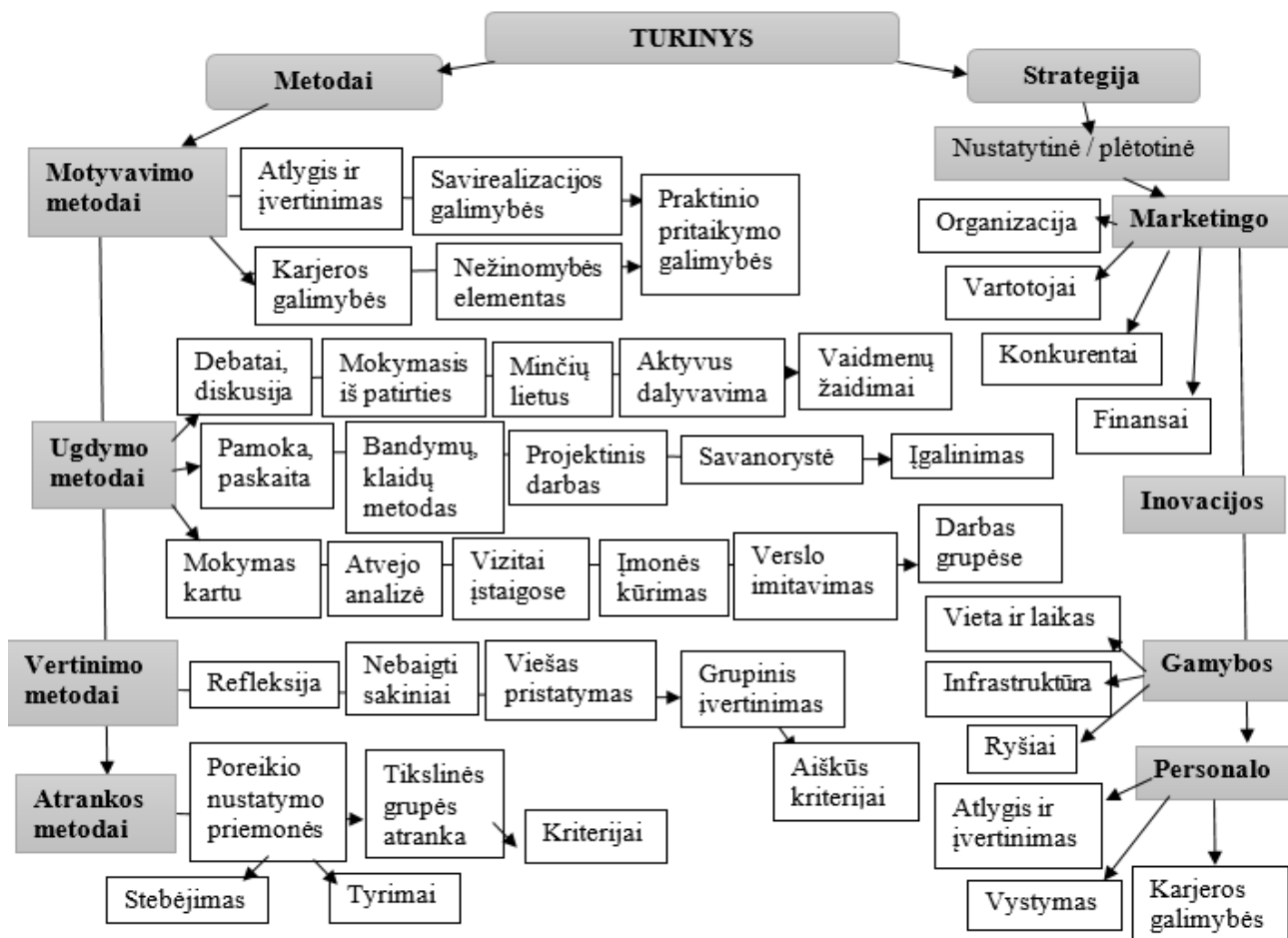
specialistai siekia ilgalaikių profesinio užimtumo tikslų – tai pagrindžia socialinio ugdymo ir socialinio verslumo ugdymo tarpusavio ryšius.

Antrasis 4 lentelėje pateikiamas socialinio verslumo ugdymo tikslas – *žinių sklaida*, kuri apima gerosios patirties ir naudingos informacijos perteikimą. Remiantis Singh (2016), socialinio verslumo ugdytojai ieškodami naudingos informacijos ir perteikdami sukauptą informaciją ugdytiniams gali realizuoti save ir pasiekti asmeninių tikslų, be to, ugdytiniai perima gerąją patirtį ir įgija žinių, todėl žinių sklaida pateikiama kaip viena iš socialinio verslumo ugdymo tikslų. Wiig (2000) teigimu, žinių dalijimasis leidžia patenkinti ugdytinių poreikius, padeda siekti strateginių tikslų ir sudaro sąlygas kurti vertingus vidinius ir išorinius ryšius. Dar vienas socialinio verslumo ugdytojo tikslas (žr. 4 lentelę) – *mokyklos aplinkos kūrimas*, kuris pasireiškia *mokyklos bendruomenės* švietimu. Pasak Smilor (1997), socialiniai verslininkai pasižymi didžiuliu optimizmu, paprastai jiems atrodo, kad viską įmanoma pasiekti – toks požiūris yra nepaprastai svarbus kuriant socialinius verslus, todėl socialinio verslo ugdytiniams labai svarbus aplinkos palaikymas. Kitų ugdymo institucijos narių neigiamos nuostatos ir apatija gali stabdyti bet kokias iniciatyvas, todėl socialinis ugdytojas kaip vieną iš tikslų gali numatyti mokyklos bendruomenės švietimą apie socialinį verslumą.

Siekti socialinio verslumo ugdymo tikslų gali paskatinti ne tik *ugdytinių gerovės siekimas*, bet ir *visuomenės poreikiai*. Socialinėje erdvėje gausu įvairių problemų: skurdas, smurtas, krizės, nepilnos šeimos, migracija, ekonominės problemos, priklausomybės ir kita. Patek, Freeman (2005) manymu, socialinio verslo ugdytojai renkasi ieškoti būdų šioms problemoms spręsti, projektuoja idėjas ir jas įgyvendina, arba orientuojasi į ugdytinių savirealizacijos ir ateities karjeros poreikių tenkinimą. Šie tikslai glaudžiai susiję su paskutiniu 4 lentelėje pateiktu tikslu – *inovacijų* siekimu mokslo, gamybos ir paslaugų srityse. Mulgan (2006) pateikia sritis, kuriose siekiama kurti inovacijas (žr. 4 lentelę). Autorius teigia, kad siekiant inovacijų vykdomi šie žingsniai: idėjos generavimas, poreikių nustatymas, sprendimų paieška, idėjų modeliavimas, įgyvendinimas ir vystymas. Taigi, kiekvienas socialinio verslo ugdytojas siekdamas inovacijų orientuojasi į šiuos etapus.

1.3. Socialinio verslumo ugdymo modeliavimas instituciniu lygmeniu: turinys ir principai

Siekiant išanalizuoti socialinio verslumo ugdymo modeliavimo turinį buvo parengta operacionalizacijos schema (žr. 1 priedą), pagal kurią socialinio verslo *turinio* modeliavimas apima ugdytojo naudojamus *metodus* ir *strategijas*. Metodai gali būti motyvavimo, ugdymo, valdymo ir atrankos, o strategijos skiriamos į nustatytines ir į plėtotines. Išsamesnė socialinio verslo ugdymo turinio analizė pateikiama 3 paveikslėlyje (žr. 3 pav.).

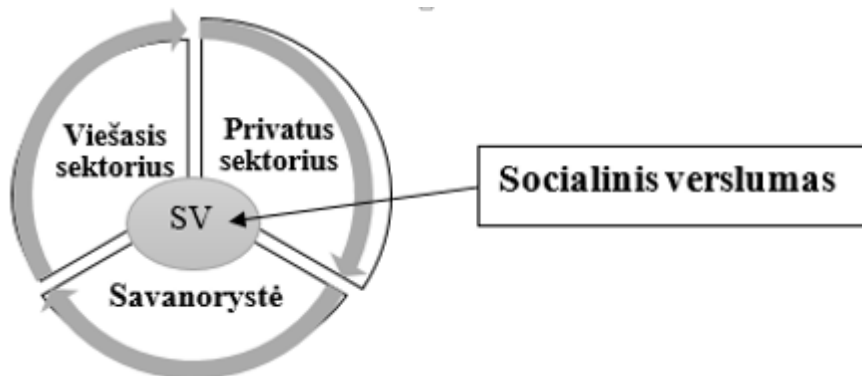

3 pav. Socialinio verslumo ugdymo turinio elementai

Šaltinis: sudaryta autorės.

Motyvacijos metodai. Analizuojant motyvavimo metodus galima remtis įvairiomis mokslo teorijomis: pastiprinimo teorija (Skinner, 1974); laukimo teorija (Vroom, 1964); poreikio teorija (McClelland, 1961); tikslų nustatymo teorija (Locke, Latham, 2002); socialinio mokymosi teorija (Bandura, 1977); apsisprendimo teorija (Deci, Gagne, Leone ir kt., 2001). Tačiau modeliuojant socialinio verslo ugdymą Mthombeni (2015) pastebi, kad ugdytinius efektyviausiai motyvuoja socialinės įmonės įkūrimo vizija, siekis įgyvendinti užsibrėžtus tikslus, o taip pat ir polinkis ieškoti galimų rizikos įveikos būdų. Autorius teigia, kad socialiniai verslininkai pasižymi tvirtu tikėjimu, kad jie gali realizuoti daugybę verslumo idėjų, todėl efektyviausi motyvavimo metodai – tai *realios karjeros, praktinio pritaikymo ir savirealizacijos galimybės* (Mthombeni, 2015, p. 14). Miller (2012) manymu, ugdytinius labiausiai motyvuoja *nežinomybės elementas* – kai galutiniai rezultatai neatskleidžiami, o ugdytiniai viską pasiekia palaipsniui veikdami praktikoje, tai glaudžiai susiję su praktinio pritaikymo galimybėmis. Remiantis Ruskin, Webster (2011), socialiniams verslininkams svarbus tiek materialinis tiek socialinis atlygis – įvertinimas, tačiau prioritetu jie laiko teigiamos vertės sukūrimą pasirinktoms tikslinėms grupėms.

Ugdymo metodai. Analizuojant 3 paveikslą apie socialinio verslumo ugdymo turinio elementus galime pastebėti, kad egzistuoja daug skirtingų socialinio verslo ugdymo metodų. Tai susiję su plačiomis socialinio verslo raiškos galimybėmis (žr. 4 pav.).

4 pav. Socialinio verslumo raiškos sektoriai.

Šaltinis: sudaryta pagal Karlberg, Ryberg (2007).

Karlberg, Ryberg (2007) teigia, kad socialinis verslumas pasireiškia viešajame ir privačiame sektoriuose, o taip pat gali reikštis ir savanorystės principu. Dėl šios priežasties egzistuoja platus socialinio verslumo ugdymo metodų pasirinkimas. Austin, Gutierrez, Ogliastri, Reficco (2006) manymu, ugdytojas gali pasirinkti ugdymo metodus nukreiptus į išorę (decentralizuotus) arba į vidų (centralizuotus). Išoriniai – kai socialinio verslo žinios ir idėjos gaunamos per aktyvias veiklas bendradarbiaujant su kitomis organizacijomis, naudojant išmaniąsias technologijas, o vidiniai – kai išnaudojami asmeniniai resursai ir žinios, dirbama su komanda, ieškoma naujų idėjų savo komandos ribose. Pagal tai socialinio verslo ugdymo metodai skirstomi 5 lentelėje (žr. 5 lentelę).

5 lentelė

Socialinio verslumo ugdymo metodai

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Austin, Gutierrez, Ogliastri, Reficco (2006).

Vidiniai (centralizuoti)	Išoriniai (decentralizuoti)
Mokymasis iš patirties, debatai, diskusija, bandymų – klaidų metodas, minčių lietus, aktyvus dalyvavimas, darbas grupėse, pamoka, paskaita, atvejo analizė.	Mokymasis kartu, vizitai įstaigose, projektinis darbas, įmonės kūrimas, savanorystė, verslo imitavimas, įgalinimas, vaidmeniniai žaidimai.

Arasti, Falavarjani, Imanipour (2012) teigia, kad socialinio verslo ugdymo metodai skiriami į *tradicinius* – paremti pamokos, paskaitos principais ir *inovatyvius* – skatinantys aktyvią veiklą. Autoriai mano, kad pagrindiniai *tradiciniai* metodai yra atvejo analizė, grupinė diskusija ir paskaita, šie metodai yra pasyvūs ir mažiau veiksmingi, tačiau reikalauja mažai investicijų ir pastangų įgyvendinant, todėl juos patogu naudoti. Vis dėlto, siekiant maksimalių rezultatų ugdytojas turėtų orientuotis į *aktyviuosius* (išorinius) ugdymo metodus. Mwasalwiba (2010) manymu, ugdytiniai aktyviai veikdami praktiškai ir turėdami realias galimybes įgyvendinti tyrimus, projektus, bendradarbiaudami ir konsultuodamiesi su tikrais verslo atstovais daug greičiau įvaldo socialinio

verslo teorijas ir įgūdžius, taip pat veikia turėdami daugiau motyvacijos, tačiau paprastai šie metodai reikalauja didelio indėlio ir išteklių. Sidhu, Singer, Johnsson, Suoranta (2015) teigimu, egzistuoja *indukcinis ugdymas*, kai ugdytojas aiškindamas medžiagą ją susieja su praktika ir atskleidžia praktinio pritaikymo galimybes, o ugdytiniai remdamiesi savo patirtimi pateikia refleksijas ir pademonstruoja individualų supratimą, ir *dedukcinis ugdymas*, kai ugdytojas pristato ir paaiškina teorinę medžiagą, vėliau ugdytiniai atlieka teorines užduotis, kurias atlikdami turi pademonstruoti kaip suprato ir įsisavino teorinę medžiagą. Autoriai pažymi, kad ugdant socialinį verslumą efektyvesnių rezultatų pavyksta pasiekti naudojant indukcinis ugdymo metodus.

Vertinimo metodai. Refleksijos, nebaigti sakiniai, viešas pristatymas ar grupinis vertinimas yra priskiriami *vertinimo metodams* (žr. 3 pav.). Parnson (2011) nuomone, socialinio verslo vertinimas apima šiuos kriterijus: pasiektas poveikis arba pokytis (rezultatas), finansų paskirstymas, pasiekto rezultato naujumas – skirtumas nuo iki šiol įgyvendintų rezultatų toje pačioje srityje iki pasiūlytų idėjų naujumo, bei tikslinės grupės pasirinkimas, kuriai skiriami veiklos prioritetai. Golden, Hewitt, McBane (2010) pateikia socialinio verslo poveikio grandinę (žr. 5 pav.).

5 pav. Socialinio verslo poveikio grandinė

Šaltinis: sudaryta pagal Golden, Hewitt, McBane (2010).

Autoriai teigia, kad siekiant visapusiškai įvertinti socialinio verslo veiklas labai svarbu analizuoti kiekvieną socialinio poveikio grandinės elementą ir numatyti aiškius kriterijus pagal kuriuos vertinama. Ugdant socialinį verslumą kyla problema kaip racionaliai įvertinti ugdytinių įdėtą darbą ir įvykdytus pokyčius socialinėje aplinkoje, todėl pasitelkiami viešo pristatymo ir refleksijos metodai. Tai glaudžiai susiję su *atrankos metodais*, kurių pagalba ugdymo proceso dalyviai nustato veiklos poreikį ir atsirenka tikslines grupes. Nuo ugdytinių pasirinkimo priklauso ir galutinis rezultatas, tačiau reikalinga apibrėžti aiškius kriterijus kuriais vadovaujamosi. Lipinskienė (2012) nurodo poreikio nustatymo metodus: tyrimai (anketavimas, pokalbis), stebėjimas (testavimas), o tikslinės grupės yra nustatomos pirmiausia įvertinant socialinius, demografinius ir kitus aplinkos rodiklius lyginant juos su kitų regionų rodikliais. Vis dėlto, literatūroje nėra aiškios struktūros kaip pasirinkti tikslinę grupę – socialinio verslumo ugdytiniai turi galimybes pasirinkti pagal savo asmeninius interesus. Veiklos nebūtinai turi būti skirtos socialiai pažeidžiamoms grupėms, pavyzdžiui, Johansson, Kjeldsen (2015) teigia, kad socialiniai verslininkai gali kurti naujas paslaugas

arba produktus ir stipriosioms visuomenės grupėms, todėl socialiniai verslininkai turi pakankamai laisvės pasirinkti tikslias darbo grupes ir metodus.

Dar viena socialinio verslo ugdymo turinio sudedamoji dalis (žr. 3 pav.) – tai *ugdymo strategijos*, kurias ugdytojas taip pat gali pasirinkti individualiai. Vasiliauskas (2004) teigia, kad socialinio verslo ugdymo strategijos turi du skirtingus metodologinius požiūrius: *nustatytinius* arba *plėtotinius*. „Socialinės – kultūrinės, pelno didinimu ir ištekliams pagrįstos strateginio valdymo teorijos priskiriamos prie nustatytinių, o išlikimu, neapibrėžtumu, derybomis ir pažinimu pagrįstos strateginio valdymo teorijos laikomos plėtotinėmis“ (Vasiliauskas, 2004, p. 6). Socialinio verslo ugdymui tinka abu metodologiniai požiūriai, tačiau nustatytinis požiūris yra labiau formalus, struktūruotas ir nuoseklus. Įgyvendinant socialinio verslo idėjas ne visada pavyksta laikytis logiškų struktūrų, nes sunku prognozuoti ir numatyti galimus realius sunkumus, todėl ugdant socialinį verslumą rekomenduojama laikytis lankstesnio – plėtotinio metodologinio požiūrio. Lackeus (2015) manymu, egzistuoja *marketingo*, *gamybos*, *inovacijos* ir *personalo* strategijos (žr. 3 pav.), kurių turinys pateikiamas 6 lentelėje (žr. 6 lentelę).

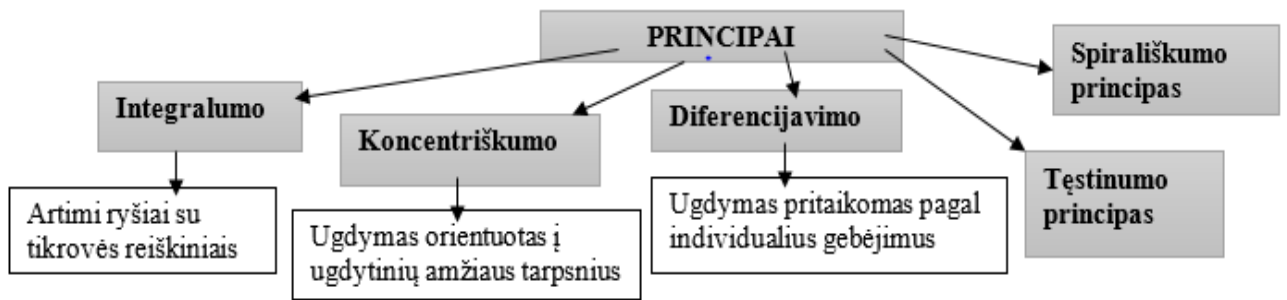
6 lentelė

Socialinio verslumo ugdymo strategijos

Šaltinis: sudaryta pagal Lackeus (2015).

Strategija	Paaškinimas
Marketingo strategija (organizacija, vartotojai, finansai, konkurentai)	Ši strategija naudinga siekiant sukurti vertę išorės suinteresuotoms šalims, todėl dirbant grupėse keliami aiškūs klausimai kas yra tikslinė grupė?; kokiais būdais ir metodais numatoma dirbti?; kiek yra rėmėjų? ir kita. Dirbama apsibrėžiant aiškius standartus ir kriterijus, labai svarbus finansų paskirstymas ir konkurencija.
Personalo strategija (personalo vystymas, karjeros galimybės, atlygis ir įvertinimas)	Socialinio verslo ugdytojai numato veiksmingas strategijas, leidžiančias eksperimentuoti ir bendradarbiauti su realaus pasaulio institucijomis ir tikrais atvejais, taip pavyksta greičiau pasiekti efektyvių rezultatų. Strategija orientuota į personalo pritraukimo ir išlaikymo metodus.
Inovacijų strategija (galimybių paieškos)	Orientuojamasi ne į problemų identifikavimą, bet į galimybių paieškas socialinėje aplinkoje. Shane (2003) inovacijų strategiją įvardija kaip kryžkelę tarp individo ir galimybių. Esminiai klausimai: kokie metodai buvo sėkmingi anksčiau?; ką reikia daryti siekiant įgyvendinti tikslus? ir kt..
Gamybos strategija (vieta ir laikas, infrastruktūra, ryšiai)	Strategija artimai susijusi su daugeliu švietimo sričių (slaugos, raštingumo, inžinerijos ir kt.), nes kuriant naujus produktus pritaikomos kitų sričių žinios. Bendras iššūkis – sukurti produktus, kurie visapusiškai atitiktų visuomenės poreikius.

Apibendrinant, visos strategijos yra skirtingos, todėl ugdant socialinį verslumą reikalinga remtis bent keliomis, derinti jas tarpusavyje ir naudoti aktualius aspektus – taip užtikrinamas produktyvus socialinio verslo ugdymas. Remiantis operacionalizacijos schema (žr. 1 priedą), socialinio verslo ugdymo turinį sudaro ne tik ugdymo tikslai, metodai, strategijos, bet ir *principai* (žr. 6 pav.).

6 pav. Socialinio verslumo modeliavimo principai

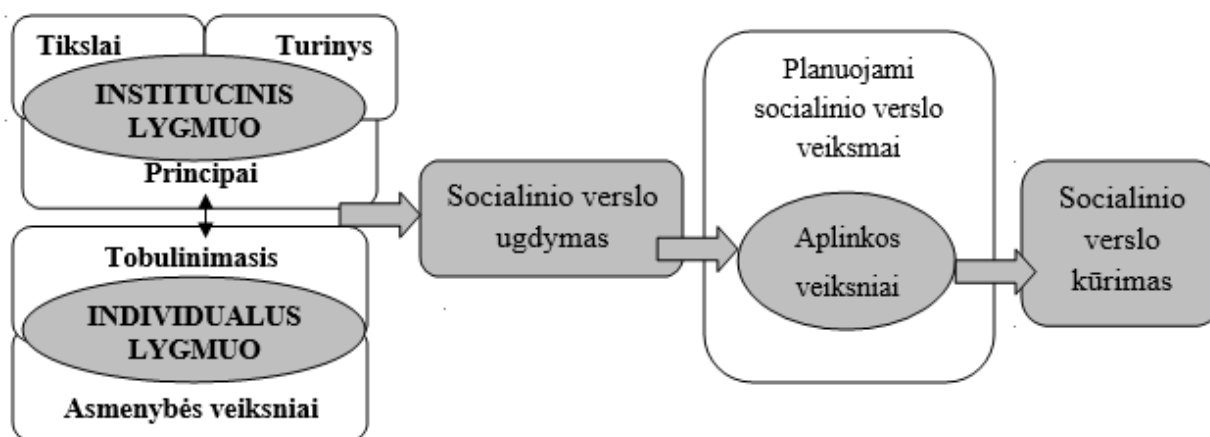
Šaltinis: sudaryta autorės.

Valatkienė (2005) teigia, kad *integralumo principas* remiasi nuostata, jog pasaulis yra integruota visuma, kurioje viskas tarpusavyje susiję, todėl socialinio verslumo ugdymo procese labai svarbūs tiek asmenybės intelektualiniai, emociniai, fiziniai, dvasiniai ir kt. ryšiai, tiek atskirų dalykų, metodų, ugdymo tikslų, uždavinių ir koncepcijų ryšiai. Kitaip tariant, socialinio verslumo ugdymas negali būti atsietas nuo realybės ir tikrovės reiškinių, todėl ugdymo procesas turi būti modeliuojamas naudojant realias galimybes, dirbant su tikromis socialinėmis problemomis ir imituojant realias situacijas. Remiantis *koncentriškumo*, *tęstinumo*, *diferencijavimo* ir *spirališkumo* principais, pasak Motiejūnienę, Žadeikaitę (2009), yra parengtos šiuolaikinės bendrojo ugdymo programos, todėl ugdant socialinį verslumą šių principų taip pat rekomenduojama laikytis. Naudojant koncentriškumo principą socialinio verslo ugdymo procesas yra pritaikomas pagal ugdytinių amžiaus tarpsnius ir atitinkamai modeliuojamas ugdymo turinys. Taip pat ir naudojant diferencijavimo principą – ugdymo procesas yra pritaikomas pagal individualius mokinių gebėjimus ir poreikius. Naudojant spirališkumo principą užtikrinama, kad socialinio verslo ugdymas vyktų tam tikrais etapais, ciklais, pavyzdžiui aštuntose klasėse, vėliau dešimtosiose klasėse ir pan. Šis principas leidžia užtikrinti ugdymo tęstinumą, taip išvengiama trumpalaikio ir netęstinio socialinio verslo ugdymo.

Apibendrinant, socialinio verslumo ugdymas instituciniu lygmeniu apima tikslų, metodų, strategijų ir principų modeliavimą. Analizuojant socialinio verslumo ugdymo tikslus gauta išvada, kad socialinių kompetencijų ugdymas yra labai artimas socialinio verslumo ugdymui, todėl socialiniai pedagogai turi galimybes ugdyti socialinį verslumą, o veiksmingų rezultatų pavyksta pasiekti modeliuojant ir derinant skirtingus ugdymo metodus, strategijas ir principus, nes jie vienas kitą papildo.

1.4. Socialinio verslumo ugdymo modeliavimas individualiu lygmeniu

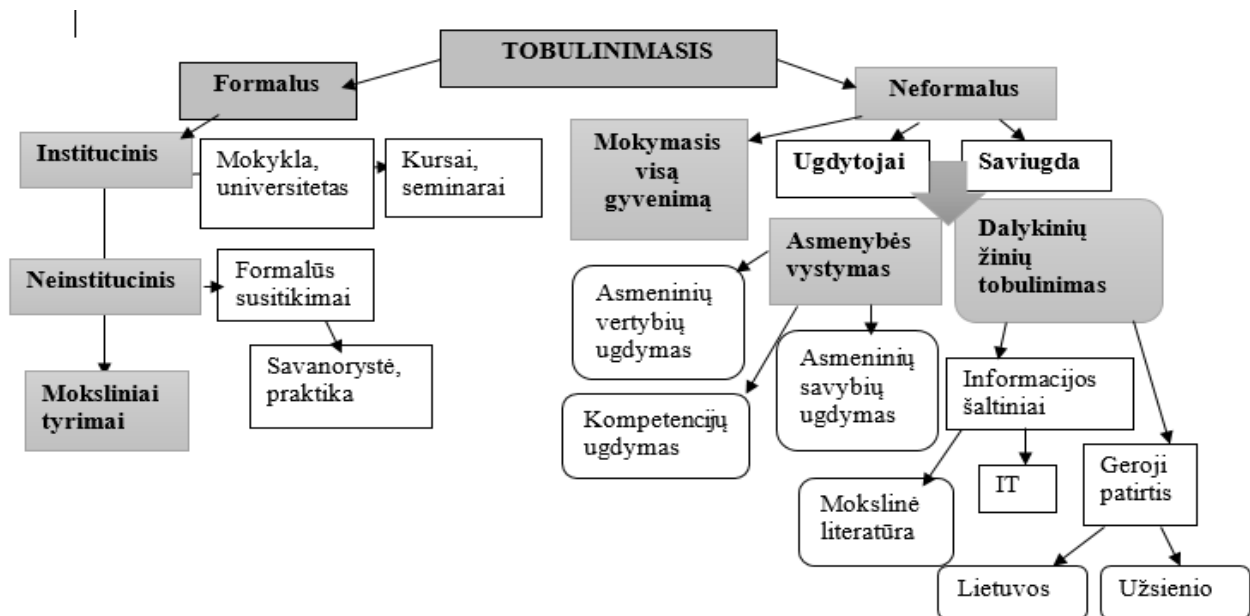
Remiantis pateikta operacionalizacijos schema (žr. 1 priedą), socialinio verslumo ugdymas gali būti modeliuojamas individualiu ir instituciniu lygmenimis. Modeliuojant socialinio verslumo ugdymą *individualiu lygmeniu* ugdytojas renkasi asmenines tobulinimosi galimybes ir planuoja savo asmeninius veiksmus (požiūrį ir nuostatas kuriomis vadovaujasi). Župerka (2010) akcentuoja tiesioginį ryšį tarp individualaus ir institucinio socialinio verslo ugdymo lygmenų (žr. 7 pav.).

7 pav. Socialinio verslumo ugdymo modeliavimo institucinio ir individualaus lygmenų ryšiai

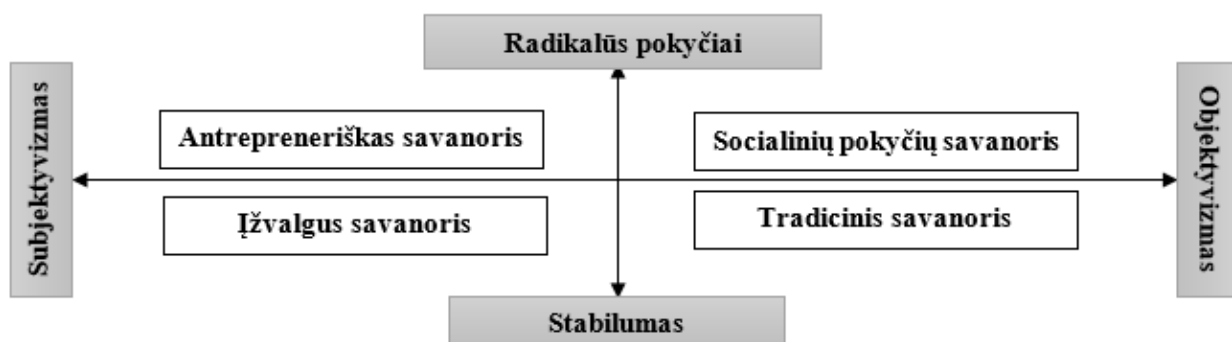
Šaltinis: sudaryta pagal Župerką (2010).

Pateikta schema (žr. 7 pav.) atskleidžia, kad socialinio verslo kūrimo ketinimai tiesiogiai priklauso nuo socialinio verslo ugdymo modeliavimo instituciniu ir individualiu lygmenimis, taip pat ir nuo aplinkos veiksnių. Tai pagrindžia individualaus ir institucinio lygmenų socialinio verslumo ugdymo ryšius, tačiau sunku nustatyti kurie aspektai turi daugiau įtakos socialinio verslo ugdymo pasirinkimams. Dėl šios priežasties negalima modeliuoti socialinio verslo ugdymo orientuojantis tik į tikslus, turinį ir principus. Masačusetso mokytojų asociacijos (2014) leidinyje teigiama, kad kiekvieno ugdytojo ugdymo planavimui įtakos turi jų asmeniniai patyrimai, požiūriai, nuostatos ir tobulinimosi galimybės. Neatsižvelgiant į skirtingas ugdytojų patirtis, kiekvienas jų privalo užtikrinti kokybišką žinių, įgūdžių perteikimą, įtraukti ir įgalinti visus ugdytinius, nustatyti ir įvertinti jų pažangą (Masačusetso mokytojų asociacija, 2014, p. 1). Kiekvieno ugdytojo asmeninės patirtys ir tobulinimosi galimybės yra skirtingos, todėl ugdytojai turi galimybes savaip modeliuoti socialinio verslumo ugdymo procesus. Ugdytojų *tobulinimosi galimybės* turinčios įtakos socialinio verslo modeliavimui gali būti *formalios* arba *neformalios*. Socialinio verslo ugdytojų kompetencijų tobulinimosi galimybės pateikiamos 8 paveiksle (žr. 8 pav.).

8 pav. Socialinio verslo ugdytojų tobulinimosi galimybės
Šaltinis: sudaryta autorės.

Remiantis Mulder, Collins (2007) ugdytojų socialinio verslumo kompetencijų ir žinių tobulinimas suprantamas kaip žmogiškųjų išteklių branduolys, leidžiantis kurti ir plėtoti besimokančią ir nuolat tobulėjančią organizaciją. Šis procesas gali vykti formaliojo, neformaliojo ugdymo būdu arba mokantis visa gyvenimą. Radakovic, Antonijevic (2012) pateikia formalaus ir neformalaus tobulinimosi privalumus ir trūkumus: formalaus tobulinimosi metu (mokykloje, universitete, konferencijose, seminaruose ir kt.) tuo pačiu metu socialinio verslo žinias tobulina didesnis skaičius žmonių, pateikiamas turinys yra tikslus ir nuolat atnaujinamas, naudojami įvairūs ugdymo metodai, o pradėjus taikyti teorines socialinio verslo žinias praktikoje greičiau pavyksta pasiekti rezultatų. Taip pat formalus tobulinimasis gali vykti neinstituciniu būdu – organizuojant formalius susitikimus su socialinio verslo srities specialistais, savanoriaujant ir atliekant praktikas, organizuojant mokslinius tyrimus, bei analizuojant rezultatus. Akcentuojama, kad socialinio verslo ugdytojai turėtų savanorišku principu apsispręsti kokiū būdu tobulins savo žinias ir kompetencijas. Shore (2006) pažymi, kad savanorystė įtraukia į platų savanoriškų veiklų spektrą (žr. 9 pav.).

9 pav. Savanoriškos veiklos multiparadigminis modelis. Šaltinis: Shore, 2006 (cit. Macdcaff, 2006).

Shore (2006) akcentuoja, kad prie tradicinio savanorystės tipo kiek vėliau atsirado dar trys savanoriškos veiklos tipai: antrepreneriškas (*entrepreneurial*), socialinių pokyčių (*social-change*) ir išvalgusis (*serendipitous*). Šių tipų atsiradimas paskatino savanorius labiau domėtis asmeninę patirtį skatinančiomis savanorystės formomis. Antrepreneriškas savanorystės tipas labiausiai artimas socialinio verslumo ugdytojų tobulinimosi tipui. „Labiausiai didelių pokyčių siekiantys antrepreneriški savanoriai yra individualizuoti socialinių pokyčių savanoriai, šie savanoriai, priešingai nei socialinių pokyčių savanoriai, vykdo pokyčius dirbdami individualiai, nepripažindami grupinio darbo, jie atranda tai, kas neveikia ir imasi įgalinančių sprendimų“ (Shore, 2006, p. 36). Taigi, socialinio verslo ugdytojų tobulinimasis yra paremtas savanorystės ir laisvo apsisprendimo principais. Kitos tobulinimosi alternatyvos – tai tobulinimasis neformalioju būdu arba mokymasis visą gyvenimą. Radakovic, Antonijevic (2012) pateikia *neformalaus tobulinimosi* privalumus: pigiau kainuoja ir sutaupoma daugiau laiko, egzistuoja galimybė naudotis moderniomis technologijomis, mokomasi konkrečių, asmeniškai dominančių dalykų ir kita. Apskritai neformalus tobulinimasis apima asmeninių vertybių, kompetencijų ir savybių ugdymą (žr. 1.2. skyrių), arba dalykinių žinių tobulinimą. Ugdytojas modeliudamas ugdymo procesą ir siekdamas įgyti daugiau žinių socialinio verslo srityje saviugdod būdu ir savanorišku pasirinkimu gali studijuoti mokslinę literatūrą, ieškoti gerosios Lietuvos ir užsienio patirties sklaidos, aktyviai naudotis moderniomis technologijomis ir kita. Visi šie metodai yra tinkami siekiant tobulinti savo žinias ir asmenines savybes socialinio verslumo srityje.

Dautaras, Rukštelienė (2006) teigia, kad formalus ir neformalus ugdymas sudaro galimybes *mokymuisi visą gyvenimą* – tai reglamentuota ir Lietuvos įstatymuose, todėl visi ugdymo proceso dalyviai turėtų gebėti prisitaikyti prie visuomenės pokyčių ir plėtoti mokymosi visą gyvenimą idėjas. Mokymosi visą gyvenimą koncepcija yra pateikiama ir Neformaliojo suaugusiųjų švietimo pakeitimo įstatyme (2014)³⁵, kuriame teigiama, kad bet kokio amžiaus asmuo gali tobulinti savo asmenines, pilietines, socialines ir profesines kompetencijas. Šios koncepcijos idėja siejasi su socialinio verslumo ugdymo kompetencijų tobulinimu. Alfirevic (2015) pateikia žinias, įgūdžius ir nuostatas kurias socialinio verslo ugdytojas turėtų tobulinti nenutrūkstamai visą gyvenimą (žr. 7 lentelę).

7 lentelė

Visą gyvenimą tobulintinos socialinio verslo žinios, įgūdžiai ir nuostatos

Šaltinis: sudaryta pagal Alfirevic (2015).

Žinios	Įgūdžiai	Nuostatos
Žinios apie verslo praktinio pritaikymo galimybes	Planavimo, organizavimo, analizės, įgyvendinimo, pristatymo	Asmeninės iniciatyvos, teisingo užduočių paskirstymo
Žinios apie socialinio verslo ugdymo metodus	Projektų planavimo ir įgyvendinimo, išvalgumo	Pozityvus ir teigiamas požiūris į pokyčius ir inovacijas

³⁵ LR Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymo Nr. VIII-822 pakeitimo įstatymas (2014). <http://www.kpmc.lt/kpmc/wp-content/uploads/2016/02/XII-1018.pdf> (žiūrėta 2017-04-04).

Žinios apie socialinio verslo ugdymo motyvavimą	Grupinio darbo ir kooperacijos, pozityvumo, rizikos įvertinimo	Inovatyvių sprendimų taikymo skirtingose gyvenimo srityse ir socialinėse aplinkose (namų, bendruomenės, visuomenės ir kt.)
Žinios apie pasaulio socialinio verslo gerąsias patirtis	Savianalizės (stiprybių ir silpnybių analizės), refleksijos, įvertinimo	

Analizuojant mokymosi visą gyvenimą koncepcijos sąsajas su socialinio verslo ugdymu tikslinga aptarti Gray, Crofts (2002) idėjas, kuriose pateikiamos socialinio verslumo ugdymo sąsajos su *socialinio vystymo* teorija. Socialinio vystymo teorija siūlo kompleksinius sprendimus socialinėms problemoms spręsti, įtraukiant kuo platesnius socialinius sektorius: sveikatos, būsto, darbo, socialinio aprūpinimo, švietimo, verslo ir kt. Autorės pripažįsta, kad tiek socialinio vystymo teorija, tiek socialinio verslumo ugdymu siekiama gerinti socialinį visuomenės gyvenimą (Gray, Crofts, 2002). Kaip pateikiama 8 paveiksle (žr. 8 pav.), dalykinių socialinio verslo žinių tobulinimas gali vykti *saviugdės* būdu – savarankiškai mokantis ir ieškant informacijos apie gerąsias Lietuvos ir užsienio šalių socialinio verslo patirtis. Kiekvienoje valstybėje socialinio verslumo lygis yra išplėtotas nevienodai. Europos Komisijos paskelbtoje ataskaitoje (2012)³⁶ teigiama, kad Europos šalyse verslumo ugdymas yra remiamas vis daugiau, todėl Danija, Estija, Lietuva, Nyderlandai, Švedija, Norvegija, Velsas ir Belgijos Flandrijos regionas jau pradėjo įgyvendinti konkrečias socialinio verslumo strategijas, kitos ES valstybės: Austrija, Bulgarija, Čekija, Suomija, Graikija, Vengrija, Islandija, Lichtenšteinas, Lenkija, Slovakija, Slovėnija, Ispanija ir Turkija verslumo ugdymą yra įtraukusios į nacionalines mokymosi visą gyvenimą, jaunimo ar ekonomikos augimo strategijas. Noruzi, Westover, Rahimi (2010) pateikia socialinio verslumo ugdymo etapus Jungtinėse Amerikos Valstijose (žr. 8 lentelę).

8 lentelė

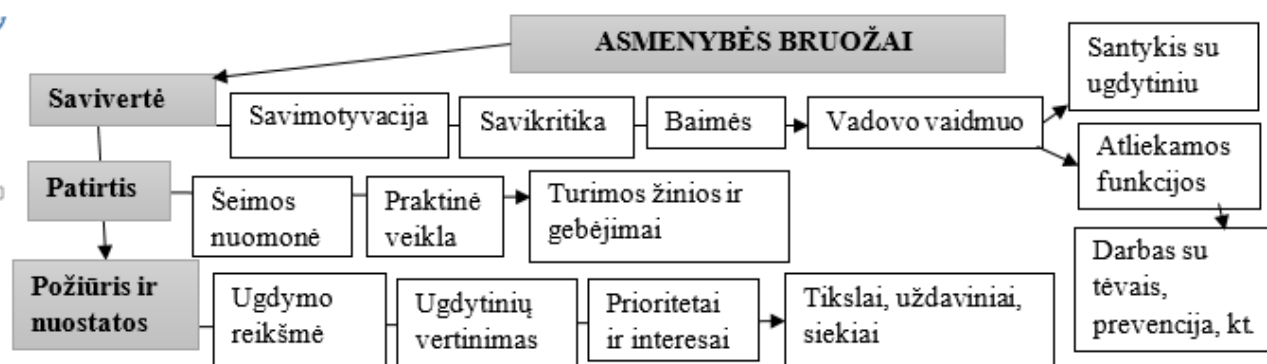
Socialinio verslumo ugdymo etapai JAV
Šaltinis: sudaryta pagal Noruzi, Westover, Rahimi (2010).

Etapas	Tikslai	Tikslinė grupė
Pagrindai	Suprasti ekonomiką ir laisvą verslą, nustatyti karjeros galimybes įgyti būtinus pagrindinius įgūdžius	Pradinės klasės, vidurinės mokyklos
Kompetencijų įgijimas	Suprasti socialines problemas ir atrasti savo verslumo kompetencijas	Karjeros ir profesinis ugdymas
Kūrybos pradžia	Sužinoti kaip sukurti naujus verslus, išbandyti praktiškai	Vidurinės mokyklos, kolegijos
Verslo pradžia	Plėtoti naujas ar esamas socialines veiklas, kurti socialines įmones, dirbti savarankiškai	Suaugusieji, baigę mokyklą
Verslo plėtojimas	Efektyviai spręsti socialines problemas, plėtoti socialines įmones	Verslininkai, suaugusieji

³⁶ Europos Komisijos atsakaita Entrepreneurship Education at School in Europe (2012). National Strategies, Curricula and Learning Outcomes. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/135EN.pdf.

Lentelėje pateikti socialinio verslo ugdymo etapai Jungtinėse Amerikos Valstijose iš esmės mažai skiriasi nuo Europos valstybių. Jelagaitės, Kairiūkštienės (2013) manymu, pusė Europos šalių vykdo švietimo reformas į kurias yra įtrauktas verslumo ugdymo stiprinimas, tačiau remiantis Hope (2009), užsienio šalių gyventojai ryžtasi pradėti savo verslą siekdami nepriklausomybės ir laisvės pojūčių, tuo tarpu Lietuvos gyventojų motyvai yra visiškai skirtingi. Grėblikaitės, Puškoriūtės (2014) teigimu, pagrindinė Lietuvos gyventojų verslo kūrimo priežastis – tai galimybė išvengti nedarbo. Tyrėjų nuomone, Lietuvoje verslumas yra sąlygotas išorinių veiksnių – nedarbo ir pajamų praradimo. Dėl šios priežasties labai svarbu pradėti ugdyti socialinį verslumą kuo jaunesniame amžiuje.

Analizuojant individualų socialinio verslumo ugdymo lygmenį, modeliavimo procesui taip pat įtakos turi ugdytojo *asmenybės bruožai*: savivertė, patirtis, požiūriai ir nuostatos. Tai labai panašu su 7 lentelėje aptartomis socialinio verslumo tobulinimo kryptimis, tačiau *asmenybės bruožai* plačiau analizuojami 10 paveiksle (žr. 10 pav.).

10 pav. Ugdytojo asmenybės bruožai modeliuojant socialinio verslo ugdymą
Šaltinis: sudaryta autorės.

Kunday, Cakir (2014) analizavo socialinio verslo ugdytojų veiklai įtakos turinčius asmenybės bruožus, bei teigė, kad ugdytojo savivertė, šeimos vertinimas ir turimos žinios labiausiai veikia socialinio verslo ugdytojus (motyvuoja arba demotyvuoja). Autorių nuomone, savivertė lemia ugdytojų savimotyvaciją ir savikritiką (kaip jie motyvuoja save ugdyti socialinį verslumą). Dėl savivertės stokos gali atsirasti įvairių baimių, pavyzdžiui, per žema ugdytojo savivertė gali stabdyti produktyvų socialinio verslo ugdymą, todėl nuolat patiriamos nesėkmės gali iššaukti įvairias baimes, neigiamai veikiančias ugdymo procesą. Ugdytojų savivertė taip pat turi įtakos jų asmeniniams požiūriams ir nuostatoms koks turėtų būti vadovo – socialinio verslo ugdytojo vaidmuo (jo santykis su ugdytiniais, kokias funkcijas turėtų atlikti kaip socialinio verslo ugdytojas). Visi šie veiksniai yra individualūs, tačiau labai reikšmingi socialinio verslo ugdymui. Antrasis bruožas – *ugdytojo patirtis* (žr. 10 pav.), atskleidžia ugdytojo šeimos nuomonę ir palaikymą socialinio verslo ugdymo srityje, anksčiau įgytus ugdytojo gebėjimus ir patirtis, bei praktinę veiklą. Trečiasis bruožas turintis įtakos socialinio verslo ugdymo modeliavimui – tai *ugdytojo požiūriai ir nuostatos*, kaip ugdytojas vertina pačią socialinio verslo ugdymo reikšmę, kokia jo asmeninė nuomonė apie socialinio verslo

ugdytinius, kokiais prioritetais, interesais, tikslais ir uždaviniais ugdytojas vadovaujasi. Remeikienė, Startienė, Dumciuvienė (2013) teigia, kad kiekvienas individas pradeda mokytis socialinio verslo neturėdami tam specialaus išsilavinimo – šiuos procesus lemia palankūs asmeniniai bruožai, tinkamas šeimos palaikymas, pasitikėjimas savimi, teigiamas požiūris ir nuostatos. Tik vėliau asmuo nusprendžia tobulinti savo žinias ir gebėjimus formalioje, neformalioje aplinkoje arba saviugdos būdais (p. 303).

1.4. Socialinio verslumo ugdymo modeliavimo aplinkos veiksniai

Paskutinėje operacionalizacijos dalyje pateikiami socialinio verslumo ugdymo modeliavimui įtakos turintys aplinkos veiksniai (žr. 1 priedą). Šie veiksniai taip pat pateikiami ir 11 paveikslėlyje (žr. 11 pav.).

11 pav. Aplinkos veiksniai turintys įtakos socialinio verslo ugdymo modeliavimui
Šaltinis: sudaryta autorės.

Khuong, An (2016) analizavo veiksnius, turinčius įtakos socialinio verslo ugdymui Vietname. Autoriai teigia, kad labai sunku nustatyti kokie veiksniai galėjo turėti įtakos kiekvienam individui, todėl vienintelis pamatuojamas kriterijus – kaip pasikeitė ugdytojo suvokimas, žinios ir kokie buvo įvykdyti pokyčiai. Khuong, An (2016) teigia, kad socialinio verslo ugdytojais tampama dėl anksčiau priimtų ir įgyvendintų individualių sprendimų, tačiau kiekvieno individo patirtis gali būti skirtinga. Vis dėlto, aplinkos veiksnius galima sugrupuoti į keturias plačias grupes: *socialinius*, *ekonominius*, *politinius* ir *lokalius* (žr. 11 pav.). Thornton, Soriano, Urbano (2011) manymu, socialinis verslas yra integruotas į socialinę – kultūrinę aplinką, todėl kiekvieno asmens teigiamos ir neigiamos nuostatos, egzistuojančios socialinės normos ir nusistovėjęs visuminis požiūris gali skatinti arba stabdyti socialinio verslo ugdymo procesus. Kitas svarbus veiksnys – tai šalies *politiniai veiksniai*. McCaffrey, Salerno (2011) manymu, politiniai veiksniai (valdymo subjektų ir švietimo politikos prioritetai, socialinio verslumo ugdymo reglamentavimas, koordinavimas ir reorganizavimas), nurodo kryptį

kurios ugdytojas turėtų laikytis ir pagal šią kryptį modeliuoti socialinio verslo ugdymo tikslus, uždavinius ir metodus. Taip pat socialinio verslumo ugdymo modeliavimui įtakos turi ir *lokalūs, vietinės aplinkos* veiksniai. Topxhiu-Mustafa (2005) teigimu, skirtingose vietovėse egzistuoja skirtingi tarpinstituciniai ryšiai, žmogiškieji išteklių bei organizacijos, todėl socialinio verslo ugdymui įtakos turi visas lokalus socialinis, kultūrinis, politinis kontekstas: svarbios vietinės institucijos ir jų infrastruktūra, visuomenės išsilavinimo ir sveikatos lygis, prekių rinkos efektyvumas, finansinis ir technologinis stabilumas, inovacijų ir verslumo lygis, bei kiekvienos organizacijos privalumai ir trūkumai. Apibendrinant socialinio verslumo ugdymui įtakos turintys aplinkos veiksniai tiesiogiai priklauso nuo vietovės, geografinės padėties, lokalių normų, taisyklių ir kultūros bruožų, nes skirtingose vietovėse socialinio verslumo lygis yra išplėtotas nevienodai, todėl akcentuojami skirtingi įtakos turintys aplinkos veiksniai.

2. SOCIALINIO VERSLUMO UGDYMO MODELIAVIMO GALIMYBĖS: EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI

2.1. Tyrimo metodologija

Šiame kiekybiniame tyrime remtasi *normatyvine – objektyvistine* socialinių reiškinių aiškinimo paradigma. Anot Kardelio (2002), normatyvinė paradigma padeda išsiaiškinti kaip tam tikri reiškiniai egzistuoja realybėje ir kokiomis formomis jie pasireiškia, o laikantis šios paradigmos atlikto empirinio tyrimo rezultatai leidžia išvelgti galimybes kaip tam tikri reiškiniai gali tapti veiksmingesni. Normatyvinė paradigma pasirinkta siekiant patikrinti tyrimo hipotezę ir atskleisti kaip socialiniai pedagogai gali ugdyti socialinį verslumą bendrojo ugdymo mokyklose ir kaip gali būti modeliuojami socialinio verslo ugdymo tikslai, turinys ir principai. Taip pat šiame darbe remtasi *socialinio konstruktyvizmo* ir *pragmatizmo* teorijomis. Anot Jarienės (2009), žmogus nuolat patenka į naujas situacijas ir aktyviai konstruoja savo žinojimą. „Aktyvumas suprantamas kaip nuolatinės intelektinės pastangos plėtoti savo supratimą, nuolat siejant turimą žinojimą, supratimą ir patirtį su naujai įgijama mokymosi patirtimi.“ (Jarienė, 2009, p. 2). Galima teigti, kad šie konstruktyvizmo teorijos teiginiai atspindi socialinio verslo ugdytojų tobulinimosi galimybes, kuriose numatytos saviugdys ir mokymosi visą gyvenimą idėjos (žr. 8 pav.). Tiek ugdytinių, tiek ugdytojų aktyvumas ir įsitraukimas yra vienas svarbiausių veiksnių siekiant įgyti socialinio verslo žinių ir įgūdžių, o šią idėją papildė socialinio konstruktyvizmo teorijos teiginiai, kuriuose teigiama, kad bet koks pažinimas, žinios ir realybė yra bendros žmonių socialinės veiklos konstruktas. „Mokymas ir mokymasis yra socialinis procesas, kuris yra kuriamas ir perkuriamas bendroje žmonių veikloje“ (Jarienė, 2009, p. 3). Taigi, ugdytinių ir ugdytojų aktyvumas ir nenutrūkstama tarpusavio sąveika, kuri glaudžiai siejasi su socialinio verslo ugdymo turiniu, todėl organizuojant tyrimą remtasi socialinio konstruktyvizmo idėjomis.

Antroji teorija, kuria remtasi atliekant tyrimą – tai *pragmatizmas*. Anot Kerevičienės (2014), visos veikos yra realiatyvios, todėl jų sėkmė priklauso nuo praktinės sėkmės ir empirinio pritaikymo. Pragmatizmas, kaip ir socialinis verslumas, glaudžiai susijęs su patirtimi: „teisinga yra ta idėja, kuri padeda pasiekti patenkinamų rezultatų ir turi praktinių padarinių individui, t.y. teorija turi būti naudinga“ (Kerevičienė, 2014, p. 55). Idėjų ir veiklų naudingumas bei rezultatyvumas taip pat pabrėžiamas atskleidžiant socialinio verslo turinį – kiekviena socialinio verslo idėja turi praktinės reikšmės individui arba tam tikroms socialinėms grupėms, o visa socialinio verslo veikla yra realizuojama praktikoje ir reiškiasi atskleidžiant turinį, metodus, strategijas ir principus (žr. 3 ir 6 pav.), todėl pragmatizmo idėjos iš esmės labai artimos socialinio verslo ugdymo konceptui. Šiame darbe remiantis socialinio verslo ugdymo ir įtakos turinčių veiksnių analize siekiama atskleisti socialinių pedagogų galimybes ugdyti socialinį verslumą savo profesinėje veikloje, bei parengti rekomendacinio pobūdžio socialinio verslo ugdymo modelį socialiniams pedagogams, o socialinio

konstruktyvizmo ir pragmatizmo idėjos yra neatsiejamos rengiant socialinio verslo ugdymo modelį ir atskleidžiant socialinio verslo turinį.

2.2. Tyrimo metodai

Teoriniai tyrimo metodai: siekiant numatyto tyrimo tikslo ir uždavinių pirmiausia buvo atlikta mokslinės literatūros ir įstatymų analizė, taikyti sisteminimo, faktų grupavimo, lyginimo apibendrinimo ir klasifikavimo metodai. Pagal išanalizuotą socialinio verslumo ugdymo modeliavimo sąvokos koncepciją individualiu ir instituciniu lygmenimis buvo parengta tyrimo objekto operacionalizacijos schema (žr. 1 priedą). Remiantis socialinio verslumo ugdymo modeliavimo koncepcijos analize ir operacionalizacijos schema buvo parengtas klausimynas – struktūruota anketinė apklausa raštu. Tyrimo duomenys analizuojami, sisteminami, palyginami, konceptualizuojami, apibendrinami.

Empirinių duomenų rinkimo metodai: atliekant tyrimą taikytas *pozityvistinis (kiekybinis)* tyrimo metodas – anketinė apklausa raštu (žr. 2 priedą). Kardelis (2002) teigia, kad kiekybiniai tyrimai skirti atrastiems dėsniams, teorijoms ir idėjoms patvirtinti arba paneigti, taip pat leidžia nagrinėti socialinių fenomenų priežastinius ryšius ir jų raišką tam tikroje konkrečioje populiacijoje. Todėl socialinio verslumo ugdymas kaip fenomenas nagrinėtas socialinių pedagogų profesinėje erdvėje instituciniu lygmeniu siekiant nustatyti socialinių pedagogų galimybes ugdyti socialinį verslumą, atskleisti praktines socialinio verslumo ugdymo pritaikymo galimybes ir išanalizuoti įtakos turinčius veiksnius socialinio verslo ugdymui. Butkevičienės (2011) manymu, kiekybinis tyrimo metodas (anketa) yra tinkamas taikyti, kai tyrimo dalykas yra visuomeninės arba individualios sąmonės elementai: poreikiai, interesai, motyvacija, nuotaikos, vertybės, įsitikinimai ir t.t., todėl statistiškai reikšmingus duomenis galima gauti apklausiant didesnę respondentų skaičių. Atsižvelgiant į šias idėjas ir siekiant išanalizuoti socialinių pedagogų galimybes ugdyti socialinį verslumą instituciniu ir individualiu lygmenimis buvo pasirinktas kiekybinis metodas – anketinė apklausa raštu. Anketa sudaryta pagal Kardelio (2002) parengtus bendruosius anketos reikalavimus: pradžioje parengta anketos pildymo instrukcija, klausimai suskirstyti į dimensijas pagal operacionalizacijos schemą, atsižvelgta į anketos apimties reikalavimus (anketos apimtis 5 psl.), anketoje pateikti tyrėjo asmeniniai kontaktai. Iš viso anketą sudaro 8 nominaliniai klausimai (demografiniai rodikliai: amžius, lytis, darbinės veiklos pobūdis, išsilavinimas, miestas ir kt.), šie klausimai sudaryti siekiant išsiaiškinti ar respondentai atitinka tyrimo reikalavimus ir turi socialinio pedagogo kvalifikaciją; taip pat anketą sudaro 6 klausimai, kuriuose atskleidžiama kaip konkrečiai socialinio verslumo ugdymas yra vykdomas respondentų darbe; bei 5 klausimų dimensijos apie socialinio verslo ugdymo tikslus, turinį, aplinkos bei individualius įtakos turinčius veiksnius. Visi klausimai parengti pagal tyrimo objekto operacionalizacijos schemą (žr. 1 priedą). Atsakymai grupuojami naudojant, santykių,

ranginę Likerto ir intervalinę skales. Kiekvienam anketos klausimui palikta tuščia eilutė respondento komentarui arba pastebėjimui įrašyti. Anketa sudaryta naudojant *Microsoft Word 2016* programą ir perkelta į interneto erdvę naudojant *www.apklausa.lt* internetinį puslapį. Tiesioginė nuoroda į anketą: <http://apklausa.lt/f/socialinio-verslumo-ugdymo-modeliavimo-galimybes-socialiniu-pedagogu-profesin-gkaf1b4.fullpage>. Anketa platinta per *www.gmail.com* asmeninę paskyrą, kontaktų paieškai naudotasi AIKOS – Švietimo ir mokslo ministerijos ir ŠVIS – švietimo valdymo informacinės sistemos interneto puslapiais ir viešosiomis statistikomis.

Duomenims apdoroti taikyti statistinės analizės metodai: pasirinktas *aprašomasis analitinis* duomenų apdorojimo metodas, nes siekiama surinkti informaciją ir išanalizuoti gautus išsamesnius duomenis apie socialinio verslumo ugdymo modeliavimo galimybes socialinių pedagogų profesinėje veikloje ir įtakos turinčius veiksniai. Tyrimo duomenys analizuojami ir interpretuojami pagal respondentų profesinės patirties laiką, nes pagal Šukienę (2010), profesinė branda turi įtakos sprendimų priėmimui ir pasirinkimams. Todėl tyrime dalyvavusių respondentų atsakymai analizuoti ir interpretuoti palyginant socialinių pedagogų vertinimus pagal profesinės patirties trukmę. Tyrimo duomenys apdoroti naudojant *SPSS 14* (Statistical Package for Social Science), *GNU PSPP* (Public Sector Purchase Programme) ir *Windows Microsoft* programas. Tyrimo duomenys apdoroti naudojant aprašomąją statistiką (statistiniai dažniai, vidurkiai, standartiniai nuokrypiai pasirinktas neparametrinis kriterijus, atliktas *Kruskal-Wallis* testas, lyginant nepriklausomas kategorijas su trimis reikšmėmis.

2.3. Tyrimo imtis

Siekiant atskleisti socialinio verslumo ugdymo modeliavimo galimybes socialinių pedagogų profesinėje veikloje pirmiausia buvo išsiaiškinta kiek pastaraisiais metais Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose dirba socialinių pedagogų. Pagal ŠVIS (Švietimo valdymo informacinės sistemos) 2016 – 2017 metų duomenis, Lietuvos bendrojo ugdymo institucijose dirba 935 socialiniai pedagogai. Remiantis Krysik, Finn (2010) imties dydžio nustatymo lentele, jeigu pastaraisiais metais Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose dirba 935 socialiniai pedagogai, tai pakankamas imties dydis, leidžiantis nustatyti statistiškai reikšmingus duomenis yra 270 respondentų (žr. 3 priedą). Remiantis šiais duomenimis iš viso buvo apklausta 270 socialinių pedagogų, todėl galima daryti prielaidą, kad tiriamieji reprezentuoja pilną tiriamąją populiaciją. Respondentų atrankai naudotas *tikslinis – tikimybinis atrankos* metodai, nes tyrime dalyvavo tik socialinio pedagogo specialybę turintys respondentai, dirbantys bendrojo ugdymo: ikimokyklinio, pagrindinio, vidurinio ir specialiojo ugdymo institucijose. Pagrindinis atrankos kriterijus – tai respondentų profesija, nes tik socialinės pedagogikos profesijos atstovai gali pateikti informaciją apie šios profesijos asmenų patirtis. Pagal amžių, darbo patirtį ir geografinius regionus respondentai nebuvo klasifikuojami, nes siekiant išsiaiškinti socialinio verslumo ugdymo modeliavimo galimybes siekta apklausti socialinius

pedagogus iš skirtingų miestų ir turinčius kuo įvairesnes patirtis. Naudojantis ŠVIS (Švietimo valdymo informacinės sistemos) 2016 – 2017 metų ir AIKOS (Švietimo ir mokslo ministerijos) 2016 – 2017 metų bendrojo ugdymo institucijų statistikos duomenimis anketos buvo išsiųstos į 60 Lietuvos savivaldybių bendrojo ugdymo įstaigas: gimnazijas, pagrindines mokyklas, specialiąsias mokyklas, jaunimo ir suaugusiųjų švietimo centrus, progimnazijas ir ikimokyklinio ugdymo institucijas. Tyrimas vykdytas 2017 metų kovo ir balandžio mėnesiais. Informacija apie tyrimo dalyvių demografinius rodiklius gauta apskaičiuojant procentinę išraišką. Respondentų demografinė charakteristika pateikiama 9 lentelėje (žr. 9 lentelę).

9 lentelė

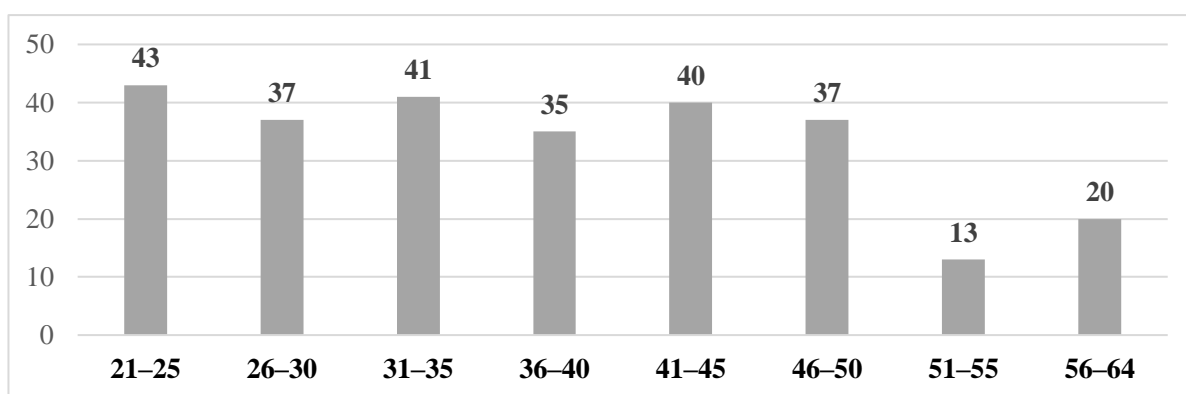
Demografinė respondentų charakteristika (N=270)

Šaltinis: sudaryta autorės.

Klausimai	Atsakymai	Respondentų skaičius	Procentai
Lytis	Moteris	252	93,3
	Vyras	17	6,3
Išsilavinimas	Aukštasis	225	83,3
	Aukštesnysis	32	8,9
	Nebaigtas aukštasis	12	4,4
Profesinė patirtis	Iki 1 metų	32	11,9
	Nuo 1 iki 5 metų	70	25,9
	Nuo 5 iki 10 m.	41	15,2
	Nuo 10 iki 15 metų	55	20,4
	Daugiau kaip 15 metų	66	25,6
Darbovietė	Gimnazija	86	31,9
	Pradinė mokykla	12	4,4
	Progimnazija	27	10,0
	Jaunimo ir suaugusiųjų švietimo centras	10	3,7
	Pagrindinė mokykla	74	27,4
	Specialioji mokykla	15	5,6
	Kita	46	17,0

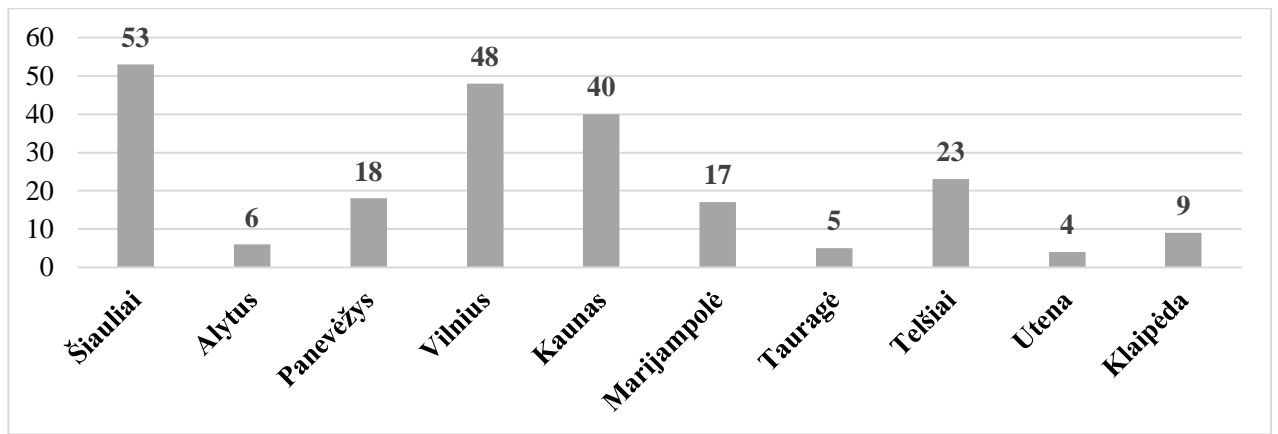
Pagal 9 lentelėje pateiktus duomenis tyrimo respondentų daugumą sudaro moterys – 93,3 proc. lyginant su tyrime dalyvavusių vyrų skaičiumi 6,3 proc. Tokių respondentų pasiskirstymą pagal lyti galėjo lemti pagrindinis tyrimo imties kriterijus – socialinės pedagogikos profesinė patirtis. Remiantis statistiniais Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis (2016), socialinės pedagogikos profesiją dažniau renkasi moterys, nei vyrai. Pagal išsilavinimą daugiausia tyrimo dalyvių (83,3 proc.) turi aukštąjį išsilavinimą ir aukštesnįjį (8,9 proc.). Šie rodikliai pagrindžia, kad dauguma respondentų atitinka pagrindinį tyrimo imties nustatymo kriterijų ir yra įgiję socialinio pedagogo kvalifikacinę kategoriją. Tik 4,4 proc. respondentų nurodė, kad jų išsilavinimas yra nebaigtas aukštasis, tačiau jie studijuoja socialinę pedagogiką aukštosiose mokyklose. Įvertinus, kad tyrime dalyvavo 92,2 proc. aukštąjį išsilavinimą turinčių respondentų galima daryti prielaidą, kad bendrojo ugdymo institucijose dirbantys socialiniai pedagogai yra kvalifikuoti specialistai, baigę aukštąsias

mokyklas. Pagal profesinę patirtį tyrime dalyvavo respondentai turintys iki 5 metų darbo patirties (37,8 proc.), nuo 5 iki 15 metų darbo patirties (35,6 proc.) ir daugiau kaip 15 metų profesinės patirties (25,6 proc.). Toks respondentų pasiskirstymas leidžia interpretuoti, kad pagal profesinę patirtį respondentai pasiskirstė pakankamai tolygiai ir tyrime dalyvavo skirtingų patirčių turintys socialiniai pedagogai. Analizuojant respondentų pasiskirstymą pagal ugdymo institucijos tipą galima pastebėti, kad daugiausia tyrime dalyvavo gimnazijose, pagrindinio ugdymo institucijose ir progimnazijose dirbantys socialiniai pedagogai (69,3 proc.). Kiti tyrimo dalyviai reprezentavo pradinės, specialiąsias ugdymo institucijas, jaunimo ir suaugusiųjų švietimo centrus ir kt. Toks respondentų pasiskirstymas atitinka taikytą tyrimo kriterijų, nes daugiausia dalyvavo bendrojo ugdymo institucijose dirbančių respondentų. Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal amžių detaliau pateikiamas 12 pav. (žr. 12 pav.).

12 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių (N=270)

Kaip pateikiama 12 pav., daugiausia tyrime dalyvavo 21–25 metų amžiaus respondentų (N=43), tačiau lyginant su kitomis amžiaus grupėmis nenustatyta reikšmingų skirtumų ir išlaikytas sąlyginai tolygus respondentų pasiskirstymas tarp skirtingų amžiaus grupių. Mažiausiai tyrime dalyvavo 51–64 metų respondentų (N=33), todėl galima teigti, kad tyrime dalyvavę socialiniai pedagogai yra jauni, darbingo amžiaus specialistai. Palyginus respondentų profesinę patirtį metais (žr. 9 lentelę) ir jų pasiskirstymą pagal amžių pastebima duomenų atitiktis, nes daugiausia dalyvavusių jaunų specialistų turi profesinės patirties iki 15 metų (73,4 proc.). Pakankamai platus respondentų pasiskirstymas pagal profesinę patirtį ir pagal amžių suteikia galimybes analizuoti socialinių pedagogų patirtis tiek iš jaunų specialistų, tiek iš patyrusių perspektyvos. Respondentų pasiskirstymas pagal miestus pateikiamas 13 pav. (žr. 13 pav.).

13 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal miestus (N=270)

Pateikto paveikslo duomenys iliustruoja, kad daugiausiai tyrime dalyvavo respondentai dirbantys Šiaulių (N=53), Vilniaus (N=48), Kauno (N=40), Telšių (N=23) ir Panevėžio (N=18) apskrityse. Svarbu pastebėti, kad respondentų pasiskirstymas labai platus ir apima didžiąją Lietuvos dalį. Siekiant reprezentuoti tyrimo dalyvių geografinį pasiskirstymą rezultatai pateikiami prieduose (žr. 4 priedą). Apibendrinant, respondentai atitinka tyrimo organizavimo kriterijus, jie yra įgyję socialinio pedagogo kvalifikaciją aukštosiose mokyklose ir turi sukaupę skirtingas patirtis socialinės pedagogikos srityse, todėl toliau rezultatai analizuojami grupuojant ir lyginant skirtingą profesinę patirtį turinčių respondentų vertinimus. Pagal geografinį tyrimo dalyvių pasiskirstymą išlaikytas respondentų atrankos tikimybinis principas, nes organizuojant tyrimą naudota atsitiktinė respondentų atranka.

2.4.1. Empirinio tyrimo rezultatų analizė ir interpretacija

Pagal tyrimo objekto operacionalizacijos schemą tyrimo klausimai buvo suskirstyti į 5 dimensijas: *socialinio verslumo ugdymo tikslai, turinys ir principai, tobulinimosi galimybės, socialinio verslo ugdytojo asmenybės bruožai ir įtakos turintys aplinkos veiksniai* (žr. 2 priedą). Taip pat buvo pateikti 6 klausimai atskleidžiantys ar socialinio verslumo ugdymas yra aktualus respondentų darbovietėse ir kokia yra individuali respondentų nuomonė apie socialinio verslo ugdymą socialinio pedagogo profesinėje veikloje. Šiuos klausimus respondentai įvertino pasirinkdami tinkamą atsakymo variantą (taip, ne). Kategorijų vertinimo indeksai sudaryti apskaičiuojant aritmetinį nuomonių įvertinimo vidurkį (M) ir standartinę nuokrypį (SD). Tokiu būdu vertinimo indeksas $M=0,5$ reiškia vidutinišką, nei labai teigiamą, nei labai teigiamą nuomonę. Skaičiuojant aprašomosios statistikos vidurkį ir standartinę nuokrypį rezultatai sisteminami ir pateikiami 10 lentelėje (žr. 10 lentelę).

Socialinio verslumo ugdymas respondentų darbovietėse (N=270)

Šaltinis: sudaryta autorės.

Klausimai	Atsakymai	Respondentų skaičius	Vidurkis M	Standartinis nuokrypis SD ³⁷
Socialinio verslumo aktualumas N=270	Aktualu	202	0,74	0,44
	Neaktualu	62	0,22	0,41
Socialinio verslumo ugdymo pakopos N=370 ³⁸	Ikimokyklinis	33	0,11	0,32
	Pradinis	82	0,30	0,46
	Pagrindinis	147	0,54	0,50
	Vidurinis	84	0,31	0,46
Socialinio verslumo ugdymo formos N=334 ³⁷	Formalus	121	0,45	0,50
	Neformalus	205	0,76	0,43
SP ³⁹ galimybė inicijuoti SVU ⁴⁰ N=270	Teigiama	235	0,84	0,37
	Neigiama	14	0,05	0,22
SP ³⁹ galimybė įgyvendinti SVU ⁴⁰ N=270	Teigiama	226	0,80	0,40
	Neigiama	25	0,08	0,27
SP ³⁹ galimybė kontroliuoti SVU ⁴⁰ N=270	Teigiama	215	0,74	0,44
	Neigiama	38	0,13	0,33

10 lentelėje pateikiami duomenys atspindi ar socialinio verslumo ugdymas yra aktualus visų tyrime dalyvavusių respondentų darbovietėse ir kokia yra jų individuali nuomonė apie socialinio verslumo ugdymo galimybes socialinio pedagogo profesinėje veikloje. 10 lentelėje pateikti duomenys leidžia interpretuoti, kad socialinio verslumo ugdymas yra labai aktualus respondentų darbovietėse (M=0,74), tai aktualiausia pagrindinio ugdymo pakopoje (M=0,54) ir neformaliame ugdyme (M=0,76). Mažiausiai standartinio nuokrypio reikšmė parodo, kad respondentai teigini įvertino vieningai – homogeniškai, todėl socialinių pedagogų darbovietėse socialinio verslumo ugdymas yra aktualus (SD=0,41), mažiausiai aktualus ikimokyklinio ugdymo pakopoje (SD=0,32) ir formaliame ugdyme (SD=0,50). Socialinio verslumo ugdymo aktualumą bendrojo ugdymo mokyklose ir raišką neformaliojo ugdymo programose patvirtina Europos šalių įstatymai, projektai ir programos (žr. 1 ir 2 lentelę), kuriuose yra akcentuojamas socialinio verslumo ugdymas, reglamentuojamas socialinio verslo integravimas bendrojo ugdymo mokyklose, skiriamas vis didesnis finansavimas socialinio verslo ugdymui ir skatinamos jaunimo iniciatyvos. Baliutytės manymu (2013), įvairūs įstatymai ir teisės aktai diktuoja sąlygas Europos šalims kaip neatsilikti nuo kitų pasaulio valstybių ir išlikti konkurencingomis, todėl siekiant tobulėti ir kelti įvairius valstybės rodiklius yra būtina atsižvelgti į rekomenduojamus teisės aktus ir jais vadovautis. Aukštą socialinio verslo ugdymo

³⁷ SD (angl. *standard deviation*) – standartinis nuokrypis, parodo respondentų nuomonės vieningumą arba nevieningumą (homogeniškumą – heterogeniškumą). Kuo nuomonės sklaidos indeksas mažesnis, tuo respondentų nuomonė vertinant teigini labiau sutapo, kuo skaičius didesnis, tuo nuomonė labiau nesutapo.

³⁸ Atsakymų skaičius didesnis nei 270, nes respondentams buvo leidžiama pasirinkti daugiau nei 1 atsakymo variantą.

³⁹ SP – socialinis pedagogas.

⁴⁰ SVU – socialinio verslumo ugdymas.

aktualumą respondentų darbovietėse pagrindžia ir 1.2. skyriuje aktualizuoti teoriniai teiginiai, kad socialinio verslumo ugdymas ikimokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo pakopose užima reikšmingiausią vietą, o ugdant socialinį verslumą svarbiausia integruoti socialinio verslo ugdymą kuo jaunesniame amžiuje. Kaip pateikiama 10 lentelėje, socialinio verslumo ugdymas yra mažiausiai aktualus ikimokyklinio ugdymo pakopoje ($M=0,11$), todėl galima daryti prielaidą, kad Lietuvos ugdymo sistemoje socialinio verslo ugdymas yra labiausiai aktualizuojamas pagrindinio ir vidurinio ugdymo pakopose, o ikimokyklinio ir pradinio ugdymo pakopose ugdomas tik fragmentiškai. Šalkauskas, Dzemyda (2010) teigia, kad socialinio verslo gebėjimai gali būti įgijami ir vėlesniuose gyvenimo perioduose, tačiau ankstyvoji patirtis turi daugiausiai įtakos, todėl socialinio verslumo ugdymas ikimokyklinio ir pradinio ugdymo pakopose atveria naujas galimybes bendrojo ugdymo institucijose dirbantiems socialiniams pedagogams.

Paskutiniai trys 10 lentelėje pateikti duomenys atspindi individualius respondentų vertinimus ar socialiniai pedagogai gali inicijuoti, įgyvendinti ir kontroliuoti socialinio verslumo ugdymo procesus bendrojo ugdymo mokyklose. Tyrimo rezultatai patvirtino, kad, socialinių pedagogų nuomone, šie specialistai turi galimybes inicijuoti socialinio verslumo ugdymą ($M=0,84$), įgyvendinti socialinio verslumo ugdymo programas ($M=0,80$) ir kontroliuoti / prižiūrėti socialinio verslo ugdymo grupes ($M=0,74$). Socialinio verslumo inicijavimas, įgyvendinimas ir kontrolė atspindi pagrindinius socialinio verslumo ugdymo modeliavimo etapus: planavimą, įgyvendinimą ir kontrolę, kurie yra pateikti tyrimo objekto operacionalizacijos schemeje (žr. 1 priedą). 10 lentelėje pateikti rezultatai pagrindžia, kad pačių socialinių pedagogų vertinimu šie specialistai yra kompetetingi inicijuoti, įgyvendinti ir kontroliuoti socialinio verslumo ugdymą bendrojo ugdymo mokyklose, o teigiamas socialinių pedagogų vertinimas yra labai svarbus modeliuojant socialinio verslumo ugdymą, todėl galima daryti prielaidą, kad socialiniai pedagogai yra suinteresuoti socialinio verslumo ugdymo galimybėmis. Apibendrinant, bendrojo ugdymo institucijose socialinio verslumo ugdymas yra labai aktualus, ypač neformaliame ugdyme ir pagrindinio ugdymo programose, tačiau socialinio verslumo ugdymas yra minimaliai integruotas į ikimokyklinio ir pradinio ugdymo programas, todėl atsiveria naujos galimybės socialiniams pedagogams ugdyti socialinį verslumą ikimokyklinio ir pradinio ugdymo pakopose. Pačių socialinių pedagogų vertinimu šie specialistai yra kompetetingi inicijuoti, įgyvendinti ir kontroliuoti socialinio verslumo ugdymo procesus bendrojo ugdymo mokyklose.

2.4.2. Socialinio verslumo ugdymo tikslai

Siekiant išanalizuoti socialinių pedagogų keliamus socialinio verslumo ugdymo tikslus pagal respondentų profesinės patirties laiką, respondentai atsakė į klausimus apie *socialinio verslumo ugdymo trukmę, tikslus susijusius su kompetencijų ugdymu, ugdytinių užimtumu, gerosios patirties sklaida, socialinių problemų sprendimu ir inovacijų kūrimu*. Respondentai teiginius įvertino pagal

santykių skalę (sutinku, abejoju, nesutinku) pažymėdami tinkamą atsakymo variantą. Siekiant išanalizuoti kaip skirtingą profesinę patirtį turintys socialiniai pedagogai vertina socialinio verslumo ugdymo tikslus buvo atliktas palyginimas tarp socialinių pedagogų dirbančių iki 1 metų, nuo 5 iki 10 metų ir daugiau nei 15 metų grupių. Lyginant respondentų vertinimus taikytas *Kruskal–Wallis* kriterijus, nes patikrinus kintamųjų pasiskirstymą nustatyta, kad kintamųjų dispersijos yra nepriklausomos. Rezultatai sisteminami ir pateikiami 11 lentelėje (žr. 11 lentelę).

11 lentelė

Socialinio verslumo ugdymo tikslai (N=270, skalė 1–3)

Šaltinis: sudaryta autorės.

Kintamieji		Mean Ranks ⁴¹			p ⁴² reikšmė pagal Kruskal-Wallis
		Iki 1 m.	5–10 m.	> 15 m.	
Kompetencijų ugdymas	Asmeninės	129,30	130,11	131,24	0,325
	Profesinės	130,00	129,00	126,50	0,442
	Tarpasmeninės	130,93	128,85	132,86 p=0,033	0,316
Ugdytinių užimtumas	Profesinis	132,79	129,50	125,48	0,400
	Laisvalaikio	130,23	129,47	125,73	0,612
Socialinio verslo skatinimas	Bendruomenėje	128,26	129,28	130,76 p=0,025	0,337
	Tarp ugdytinių	127,96	129,38	129,55	0,312
Socialinių problemų sprendimas	Mokyklos	123,79	125,21	121,36	0,569
	Ugdytinių	128,56	129,81	128,67	0,381
	Visuomenės	131,42	129,02	126,98	0,421
Inovacijų kūrimas	Mokslo	133,13 p=0,030	129,01	122,06	0,364
	Gamybos	137,10 p=0,037	124,40	123,53	0,208
	Paslaugų	136,00 p=0,027	126,00	123,50	0,178
Ilgalaikiai SVU ⁴³ tikslai		125,18	122,52	135,88	0,558

11 lentelėje pateikti duomenys iliustruoja skirtingą profesinę patirtį turinčių socialinių pedagogų individualią nuomonę apie socialinio verslo ugdymo tikslus. *Kruskal-Wallis* kriterijus pritaikytas siekiant nustatyti tiriamųjų grupių socialinio verslo ugdymo tikslų vertinimą. Statistiškai reikšmingus skirtumus pavyko nustatyti analizuojant iki 1 metų iki daugiau nei 15 metų profesines patirtis turinčių socialinių pedagogų vertinimus. Daugiau nei 15 metų profesinės patirties turinčių socialinių pedagogų vertinimu, ugdant socialinį verslumą socialiniai pedagogai orientuojasi į tarpasmeninių kompetencijų ugdymo tikslus: komandų sudarymo, įtakos, komunikacijos, lyderystės ir kt. (žr. 1 pav.), nes pritaikius *Kruskal-Wallis* kriterijų gauta *p* reikšmė <0,05 (*p*=0,033). Bendrojo ugdymo programų ugdymosi rezultatų – kompetencijų sandara pateikiama LR Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų apraše (2015). Vadovaujantis šiuo aprašu *pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programose* aktualizuojami bendrieji pažintiniai, praktiniai, sudėtingesnio teorinio mąstymo, praktinių žinių taikymo, priemonių naudojimo gebėjimai, komunikavimo,

⁴¹ MR (angl. *mean rank*) – rangų vidurkis.

⁴² *p*<0,05, parodydamas statistiškai reikšmingą skirtumą.

⁴³ SVU – socialinio verslumo ugdymas.

bendradarbiavimo, kūrybiškumo, iniciatyvumo, pilietiškumo, verslumo, lyderystės, kritinių situacijų valdymo, refleksijos, orientavimosi profesijų pasaulyje ir apsisprendimo dėl asmeninės karjeros gebėjimai. Pastebima, kad tarpasmeniniai komunikavimo gebėjimai ugdymo programų apraše yra aktualizuojami nuo pradinio iki vidurinio ugdymo pakopų, tačiau tarpasmeninių gebėjimų ugdymo tikslus akcentavo tik daugiausiai praktinės patirties turintys socialiniai pedagogai (daugiau nei 15 m.). Mažiau profesinės patirties turintys socialiniai pedagogai (5–10 metų) daugiausiai orientuojasi į asmeninių kompetencijų ugdymo tikslus: pasitikėjimo, iniciatyvumo, savarankiškumo, kritinio mąstymo ir kt. ugdymą (žr. 1 pav.), nes pagal gautą *mean rank* reikšmę šios grupės atsakymų rangų vidurkis yra aukščiausias $MR=130,11$. Tyrimo dalyvių nuomone mažiausiai aktualūs profesinių kompetencijų ugdymo tikslai socialinių pedagogų profesinėje veikloje: užsienio kalbų ugdymo, darbo kompiuteriu įgūdžių lavinimo ir kt. (žr. 1 pav.). Toks respondentų vertinimas sutampa su LR Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų apraše pateiktų kompetencijų ugdymu, nes apraše labiau aktualizuojamas tarpasmeninių ir asmeninių kompetencijų ugdymas, o profesinės kompetencijos neišskiriamos. Jaunimo karjeros centro (2011) išleistoje metodinėje medžiagoje teigiama, kad profesinių kompetencijų ugdymas yra integruotas į mokomuosius dalykus, todėl ugdymo įstaigose su ugdytiniais dirba kvalifikuoti specialistai, kurie rūpinasi mokinių kompetencijų ugdymu.

Analizuojant ugdytinių užimtumo tikslus nebuvo nustatytų statistiškai reikšmingų skirtumų (žr. 11 lentelę), nes p reikšmė $>0,05$ ($p=0,400$ ir $p=0,612$). Tai rodo, kad lyginamų respondentų grupių nuomonės neišsiskyrė, todėl galima daryti prielaidą, kad socialiniai pedagogai labiau akcentuoja kitus socialinio verslumo ugdymo tikslus nei profesinio ($N=151$) ir laisvalaikio užimtumo ($N=190$) tikslus. Įvertinant socialinio verslumo ugdymo aktualumą savo darbovietėse respondentai nurodė, kad socialinio verslumo ugdymas yra labiau aktualus neformaliame ugdyme ($N=205$) (žr. 10 lentelę), todėl galima teigti, kad socialiniai pedagogai organizuodami neformaliojo ugdymo veiklas tik iš dalies įtraukia jaunimo užimtumo ir laisvalaikio tikslus. Statistiškai reikšmingą skirtumą pavyko nustatyti lyginant skirtingą socialinės pedagogikos profesinę patirtį pagal darbo trukmę turinčių respondentų vertinimus analizuojant socialinio verslo skatinimo tikslus (žr. 11 lentelę). Daugiau nei 15 metų dirbantys socialiniai pedagogai įvertino, kad socialinio verslo skatinimas turi būti vykdomas visoje mokyklos bendruomenėje, o ne tik dirbant su ugdytiniais ($p=0,025$). Ši idėja papildė teorinės analizės metu gautą prielaidą, kad socialinio verslo ugdytojams būdingas optimizmas, kuris padeda siekti numatytų tikslų ir kurti naujas idėjas, todėl jiems labai svarbus visų mokyklos narių palaikymas. Bartkienės (2008) manymu, mokyklos bendruomenės narių sutelktumas ir komandinis darbas leidžia padidinti darbuotojų darbinį aktyvumą, informacijos perdavimą, psichologinį tarpusavio klimatą, skatina teigiamus tarpusavio santykius ir padeda greičiau pasiekti užsibrėžtų tikslų. Iki 1 metų ir nuo 5 iki 10 metų dirbantys socialiniai pedagogai taip pat akcentuoja socialinio verslumo ugdymo tikslus

visoje mokyklos bendruomenėje, o ne tik tarp mokinių, tačiau statistiškai reikšmingų skirtumų tarp šių grupių vertinimų neneustatyta.

Nors socialinio verslumo ugdymo koncepcijoje (2015) yra aktualizuojamas socialinių problemų sprendimas, tačiau lyginant skirtingą profesinę patirtį turinčių respondentų atsakymus nenustatyta statistiškai reikšmingų skirtumų tarp lyginamų grupių. Vis dėlto pastebima tendencija, kad socialiniai pedagogai dirbantys bendrojo ugdymo mokyklose yra labiau linkę spręsti ne visuomenės socialines problemas (N=199), kaip numatyta Socialinio verslo koncepcijoje (2015), bet pačių ugdytinių patiriamus sunkumus (N=248). Galima teigti, kad ugdymo institucijoje dirbančių socialinių pedagogų svarbiausias tikslas yra teikti pagalbą sprendžiant ugdytinių socialines problemas. Kaip nurodyta Mokyklos socialinio pedagogo pavyzdiniame pareigybės apraše (2017), socialinis pedagogas vertina socialinės pedagoginės pagalbos vaikui ir mokiniui poreikius, planuoja, bei dalyvauja sprendžiant mokinių problemas. Kaip pateikiama 11 lentelėje (žr. 11 lentelę), iki 1 metų dirbantys socialiniai pedagogai labiausiai aktualizuoja visuomenės socialinių problemų sprendimo tikslus, o nuo 5 iki 10 metų ir daugiau nei 15 metų dirbantys socialiniai pedagogai kelia ugdytinių socialinių problemų sprendimo tikslus. Šie rezultatai analizuojami remiantis Mokyklos socialinio pedagogo pavyzdiniame pareigybės apraše (2017) nurodytomis socialinio pedagogo funkcijomis (žr. 12 lentelę).

12 lentelė

Socialinio pedagogo veiklos funkcijos pagal tikslines grupes

Šaltinis: sudaryta pagal Mokyklos socialinio pedagogo pavyzdinį pareigybės aprašą (2017).

Ugdytinis	Mokykla	Visuomenė
Vertina socialinės pedagoginės pagalbos mokiniui poreikius	Bendradarbiauja su mokytojais, klasių vadovais, tėvais (globėjais)	Bendradarbiauja su švietimo pagalbos, socialinių paslaugų ir sveikatos priežiūros, teisėsaugos institucijomis, socialiniais partneriais
Konsultuoja mokinius, jų tėvus	Konsultuoja, šviečia mokyklos bendruomenę	
Numato socialinės pedagoginės pagalbos teikimo būdus ir formas	Dalyvauja sprendžiant krizinius atvejus mokykloje	
Inicijuoja ir įgyvendina prevencines veiklas, socialinio ugdymo projektus	Atlieka aktualius socialinius pedagoginius tyrimus mokykloje	
Ugdo mokinių gyvenimo įgūdžius	Rengia, kaupia, analizuoja ir skleidžia informaciją apie socialinę pedagoginę pagalbą, tvarko ir pildo darbo dokumentus	

Kaip pateikiama 12 lentelėje, šiais metais įsigaliojusiame Mokyklos socialinio pedagogo pavyzdiniame pareigybės apraše (2017) socialinio pedagogo funkcijos daugiausiai apima socialinio pedagogo darbą su ugdytiniais, tėvais (globėjais) ir su mokyklos bendruomene. Atsižvelgiant į šias funkcijas socialiniai pedagogai numato atitinkamus savo darbo tikslus. Tai patvirtina ir tyrimo metu gauti rezultatai, nes nuo 5 iki 10 metų ir daugiau nei 15 metų dirbantys socialiniai labiau akcentuoja ugdytinių socialinių problemų sprendimą. Galima daryti prielaidą, kad mokyklos socialinio pedagogo

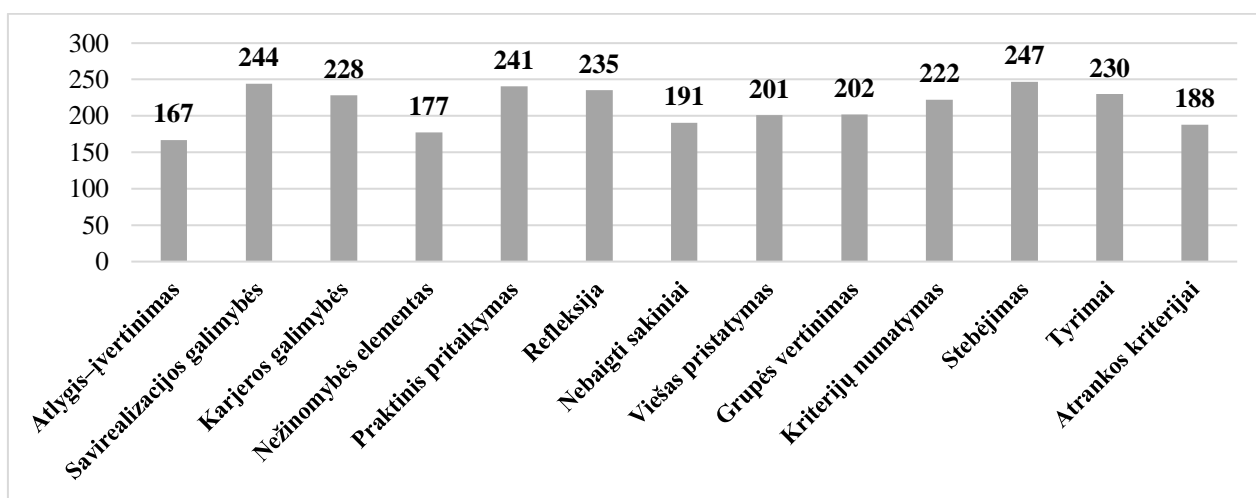
pareigybinės funkcijos yra minimaliai orientuotos į visuomenės socialinių problemų sprendimą ir į socialinės gerovės kūrimą už mokyklos ribų. Ruškaus, Žvirdausko, Stanišauskienės (2009) nuomone, verslumo ugdymas, gyvenimo įgūdžių lavinimas ir įvairios korekcinės veiklos tampa efektyviomis pakeitus ugdomąją erdvę, šios veiklos įgyja naujas prasmes perkėlus jas už mokyklos ribų. Šie teiginiai leidžia daryti prielaidą, kad egzistuoja galimybė socialiniams pedagogams ugdyti socialinį verslumą „išeinant“ už mokyklos ribų: modeliuojant veiklas kitose aplinkose, lankantis kitose institucijose, keliant visuomenės socialinės gerovės kūrimo tikslus.

Pritaikius *Kruskal-Wallis* kriterijų ir palyginus skirtingų respondentų grupių vertinimus buvo nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai iki 1 metų dirbančių socialinių pedagogų grupėje vertinant inovacijų kurimo tikslus (žr. 11 lentelę). Iki 1 metų dirbantys respondentai statistiškai reikšmingai įvertino inovacijų kūrimo tikslus mokslo ($p=0,030$), gamybos ($p=0,037$) ir paslaugų srityse ($p=0,027$). Šie rodikliai rodo, kad iki 1 metų dirbantys socialiniai pedagogai laiko reikšmingomis visas tris inovacijų kūrimo sritis ir socialinio verslumo ugdymo veiklas modeliuotų mokslo, paslaugų ir gamybos srityse. Nuo 5 iki 10 metų socialinės pedagoginės patirties turintys respondentai labiau akcentuoja inovacijas mokslo srityje, o daugiau nei 15 metų dirbantys akcentuoja inovacijas gamybos srityje, tačiau statistiškai reikšmingų skirtumų tarp šių lyginamų grupių nenustatyta. Remiantis Mulgan (2006), siekiant kurti inovacijas veiklos sritys gali būti pasirenkamos individualiai arba atsižvelgiant į socialinius poreikius. Galima teigti, kad inovacijų kūrimo srities pasirinkimas yra individualus socialinio verslumo ugdymo proceso dalyvių sprendimas, kuris remiasi laisvo apsisprendimo principu. Analizuojant 11 lentelės duomenis (žr. 11 lentelę) nustatyta tendencija, kad socialiniai pedagogai ugdant socialinį verslumą kelia ilgalaikius tikslus ($N=202$). Lyginant su teorinės analizės teiginiais ilgalaikių tikslų kėlimas yra veiksmingesnis ugdant socialinį verslumą ir padeda užtikrinti tęstinumo ir spirališkumo principus (žr. 6 pav.). Todėl galima daryti prielaidą, kad socialinio verslumo ugdymo tikslų modeliavimas yra grįstas ilgalaikės perspektyva ir laisvo apsisprendimo principais.

Apibendrinant, socialinio verslumo ugdymo tikslai analizuoti lyginant iki 1 metų, nuo 5 iki 10 metų ir daugiau nei 15 metų dirbančių socialinių pedagogų vertinimus. Tarp lyginamų grupių nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai vertinant kompetencijų ugdymo, socialinio verslo skatinimo ir inovacijų kūrimo tikslus. Nustatytos tendencijos, kad labiausiai aktualizuojami tarpasmeninių kompetencijų ugdymo tikslai, socialinio verslumo ugdymo visoje mokyklos bendruomenėje ir inovacijų kūrimo tikslai. Analizės metu suformuota prielaida, kad egzistuoja galimybė socialiniams pedagogams ugdyti socialinį verslumą už mokyklos ribų, orientuojantis ne į ugdytinių, bet į visuomenės socialinių problemų sprendimo tikslus. Nustatyta tendencija, kad modeliuojant socialinio verslumo ugdymo tikslus respondentai laikosi ilgalaikės perspektyvos, o pasirinkimai yra grįsti laisvo apsisprendimo principais.

2.4.3. Socialinio verslumo ugdymo turinys ir principai

Pagal tyrimo objekto operacionalizacijos schemą (žr. 1 priedą), *socialinio verslumo ugdymo turinį* sudaro ugdymo metodai ir ugdymo strategija. Socialinio verslo ugdymo metodai pagal paskirtį yra skiriami į *motyvavimo, ugdymo, valdymo ir atrankos* metodus (žr. 3 pav.). Respondentai įvertino kiekvieną metodų grupę pagal *Likerto ir santykių skalės* kriterijus: „nesvarbu“, „mažai svarbu“, „nenaudoja“ „svarbu“, „labai svarbu“. Respondentų socialinio verslumo *motyvavimo, vertinimo ir atrankos* metodų grupių vertinimai grupuojami pagal statistinius dažnius ir pateikiamos svarbiausios tentencijos 14 pav. (žr. 14 pav.).

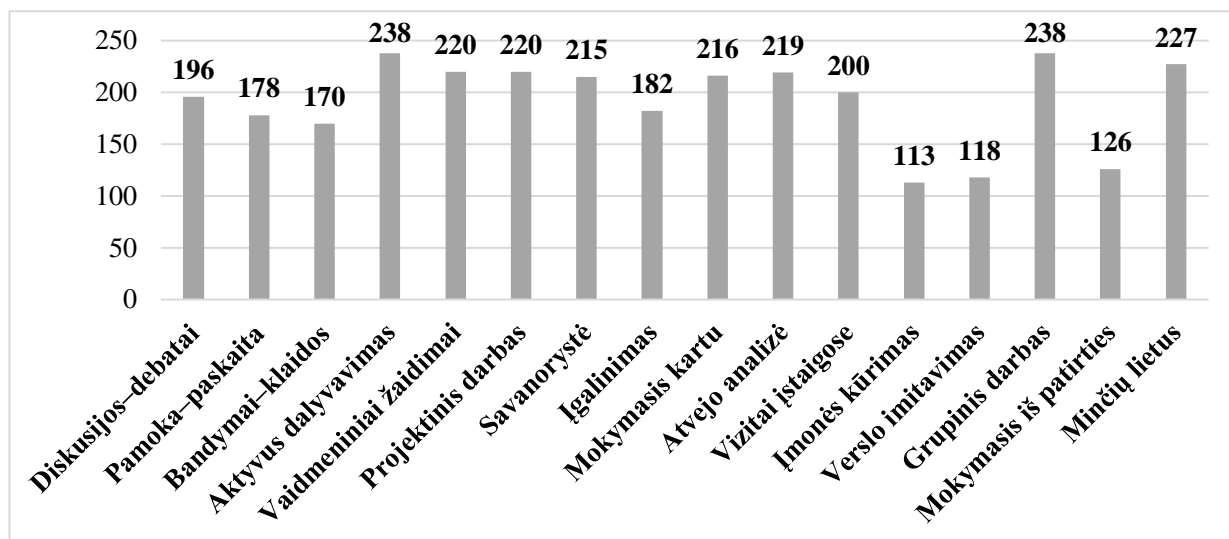

14 pav. Socialinio verslumo motyvavimo, vertinimo ir atrankos metodų reikšmingumas respondentų vertinimu (N=270).

Pirmoji socialinio verslo metodų grupė – *motyvavimo metodai*: atlygis – įvertinimas, savirealizacijos, karjeros, praktinio pritaikymo galimybės ir nežinomybės elementas. Respondentų vertinimu svarbiausi ugdytinių socialinio verslumo ugdymo motyvavimo metodai – savirealizacijos galimybės (N=244) ir praktinės žinių pritaikymo galimybės (N=241). Tai siejasi su pragmatizmo ideologinėmis nuostatomis, nes socialinio verslumo veiklos yra orientuotos į praktinį socialinės vertės kūrimą. Tik modeliuojant realių socialinių problemų sprendimą galima teigti, kad yra vykdomos socialinio verslumo veiklos, kurios padeda atrasti karjeros galimybes, leidžia pritaikyti turimas žinias ir realizuoti save. Respondentų nuomone, svarbiausi socialinio verslumo ugdymo *vertinimo metodai*: refleksija (N=235), aiškių kriterijų numatymas (N=222), ir grupės vertinimas (N=202). Teorinėje literatūros analizėje pateiktą problemą pagrindžia ir tyrimo rezultatai, nes ugdytojams sunku objektyviai įvertinti pasiektus socialinius pokyčius ir kiekvienos grupės indėlį, todėl vertinant turi būti naudojami tinkami metodai. Respondentų nuomone, ugdant socialinį verslumą labiausiai tinka refleksijos, grupės vertinimo ir aiškių vertinimo kriterijų numatymo metodai. Remiantis pateikta tyrimo metodų operacionalizacijos schema (žr. 3 pav.), egzistuoja du pagrindiniai *atrankos metodai* – tyrimų atlikimas ir aplinkos stebėjimas. Respondentų vertinimu, siekiant nustatyti tikslią grupę

nebūtina atlikti tyrimus, pakanka aplinkos stebėjimo metodo (N=247), nes socialinio verslumo sprendimai priimami laisvo pasirinkimo principu, todėl socialinio verslumo veiklos yra modeliuojamos tose srityse, kurios yra labiausiai įdomios ugdytiniams.

Atlikus literatūros analizę išskirta 16 socialinio verslumo *ugdymo metodų* (žr. 3 pav.). Respondentų socialinio verslumo *ugdymo* metodų vertinimai grupuojami pagal statistinius dažnius, o svarbiausios tendencijos pateikiamos 15 pav. (žr. 15 pav.).

15 pav. Socialinio verslumo ugdymo metodų reikšmingumas respondentų vertinimu (N=270).

Tyrimo dalyvių vertinimu veiksmingiausi socialinio verslumo ugdymo metodai – tai aktyvus dalyvavimas (N=238), grupinis darbas (N=238), minčių lietus (N=227), vaidmeniniai žaidimai (N=220) ir projektinis darbas (N=220). Respondentai pažymėjo, kad socialiniai pedagogai nenaudoja įmonės kūrimo (N=110), verslo imitavimo (N=103), bandymų ir klaidų metodo (N=56), įgalinimo (N=52) metodų. Baranauskienės (2014) nuomone, socialiniai pedagogai vykdydami intervencijas ir naudodami *įgalinimo metodą* gali keisti žmogaus ir jo aplinkos ryšį, todėl įgalinimo metodas yra labai svarbus ir socialinio ugdymo ir socialinio verslumo ugdymo veiklose. Visi socialinio verslumo motyvavimo, vertinimo, atrankos ir ugdymo metodai analizuoti lyginant ir interpretuojant iki 1 metų dirbančių, nuo 5 iki 10 metų dirbančių ir daugiau kaip 15 metų dirbančių socialinių pedagogų vertinimus. Skirtingą socialinio pedagogo profesinę patirtį turinčių respondentų vertinimai analizuoti pritaikius neparametrinį *Kruskal-Wallis* kriterijų. Rezultatai pateikiami 13 lentelėje (žr. 13 lentelę).

Socialinio verslumo metodai respondentų vertinimu (N=270, skalė 1–5)

Šaltinis: sudaryta autorės.

Kintamieji		Mean Ranks ⁴⁴			p ⁴⁵ pagal Kruskal-Wallis
		Iki 1 m.	5–10 m.	> 15 m.	
MOTYVA- VIMO METODAI	Atlygis – įvertinimas	129,12	126,04	134,44	0,457
	Savirealizacijos galimybės	129,83	130,24	130,41	0,567
	Karjeros galimybės	130,58	129,05	130,51	0,350
	Nežinomybės elementas	131,24	134,46	123,36	0,247
	Praktinis pritaikymas	128,36	131,02	130,91 p=0,030	0,333
VERTINIMO METODAI	Refleksija	127,45	127,79	128,23	0,862
	Nebaigti sakiniai	129,33	133,95	123,55	0,293
	Viešas pristatymas	128,21	128,08	122,93	0,590
	Grupės vertinimas	130,50	131,44	126,57	0,536
	Kriterijų nustatymas	128,00	128,98	131,29	0,704
ATRANKOS METODAI	Stebėjimai	126,74	128,08	127,80	0,481
	Tyrimų atlikimas	129,32	127,17	128,88	0,480
	Atrankos kriterijai	127,15	130,37	129,38	0,305

Kruskal-Wallis kriterijus pritaikytas siekiant išnagrinėti skirtingų respondentų grupių pagal profesinės patirties laiką požiūrį į socialinio verslumo motyvavimo, vertinimo ir atrankos metodus. Pažvelgus į analizės metu gautą lentelę (žr. 13 lentelę) galima matyti, kad socialiniai pedagogai dirbantys iki 1 metų, nuo 5 iki 10 metų ir daugiau nei 15 metų nevienodai vertina socialinio verslumo *motyvavimo* metodus. Nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas daugiau nei 15 metų dirbančių socialinį pedagoginį darbą respondentų grupėje, kurie *praktinį pritaikymą* pateikė kaip vieną svarbiausių socialinio verslumo motyvavimo metodų ($p=0,030$). Išanalizavus SPSS programoje pateiktą *Test Statistics* lentelę pagal atsakymų rangų vidurkius pastebėta tendencija, kad ilgiausiai dirbantys socialiniai pedagogai labiausiai aktualizuoja socialinio verslumo ugdymo veiklų praktinį pritaikymą, ugdytinių savirealizacijos ir karjeros galimybes. Remiantis Kerevičienės (2014) pateiktomis *pragmatizmo* idėjomis, visos tiesos yra kintančios, todėl vienintėlis būdas jas įprasminti – suteikti praktinę sėkmę pritaikant empiriškai. Šios idėjos leidžia daryti prielaidą, kad modeliuojant socialinio verslumo ugdymą būtina įtraukti praktines veiklų pritaikymo galimybes, kaip motyvavimo metodą. Analizuojant 13 lentelėje pateiktus duomenis pastebimas skirtumas tarp lyginamų grupių, nes iki 1 metų ir nuo 5 iki 10 metų dirbantys socialiniai pedagogai akcentuoja *nežinomybės elementą*, kaip motyvavimo metodą. Šis metodas taip pat artimas pragmatizmo idėjoms, nes jo pagrindinis principas remiasi tikslų realizavimu palaipsniui, kai galutiniai rezultatai nėra žinomi, todėl ugdytiniai

⁴⁴ MR (angl. *mean rank*) – rangų vidurkis.

⁴⁵ $p<0,05$, parodantis statistiškai reikšmingą skirtumą.

nuolat yra praktiniame bandymų ir ieškojimų kelyje. Įvertinus respondentų pasirinktus socialinio verslumo *motyvavimo* metodus galima pastebėti tendenciją, kad didesnę socialinės pedagogikos profesinę patirtį turintys specialistai labiau akcentuoja praktinių pritaikymo ir savirealizacijos galimybių reikšmę, o mažiau patirties turintys specialistai labiau siekia sudominti, motyvuoti ugdytinius naudojant nežinomybės elemento metodą.

Analizuojant lyginamų grupių socialinio verslumo *vertinimo* ir *atranks* metodus statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta, nes pritaikius *Kruskal-Wallis* kriterijų *p* reikšmės didesnės už 0,05 (žr. 13 lentelę). Analizuojant rangų vidurkius *Mean Ranks* lentelėje pastebimos tendencijos, kad iki 1 metų dirbantys socialiniai pedagogai vertindami socialinio verslumo veiklas akcentuoja *grupės vertinimo* metodą, nuo 5 iki 10 metų dirbantys specialistai akcentuoja *nebaigtų sakinių* vertinimo metodą, o daugiau nei 15 metų dirbantys socialiniai pedagogai aktualizuoja *kriterijų nustatymo* metodą, tačiau statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta. Taip pat pastebima, kad lyginamos respondentų grupės sąlyginai vienodai įvertino *refleksijos* metodą, tai reiškia, kad lyginamose socialinių pedagogų grupėse refleksijos metodas įvertintas kaip labai reikšmingas, todėl modeliuojant socialinio verslumo ugdymą labai svarbu atsižvelgti į šias prielaidas, įtraukiant refleksiją kaip vertinimo metodą. Socialinio verslumo *atranks* metodai tarp lyginamų grupių taip pat nėra statistiškai reikšmingai įvertinti, nes *p* reikšmė yra didesnė už 0,05 (žr. 13 lentelę). Mažiausiai profesinės patirties turintys socialiniai pedagogai labiausiai akcentavo *tyrimų* metodą, o nuo 5 iki 10 metų ir daugiau kaip 15 metų dirbantys respondentai daugiau akcentuoja *atranks kriterijų* apibrėžtumą. Nustatyta, kad respondentai sąlyginai tolygiai įvertino *stebėjimų* metodą – visoms lyginamoms grupėms šis metodas panašiai aktualus, todėl modeliuojant socialinio verslumo ugdymą socialinių pedagogų profesinėje veikloje būtina įtraukti respondentų įvertintus socialinio verslumo vertinimo ir atranks metodus.

Toliau pateikiama 14 lentelė, kurioje analizuojami socialinio verslumo *ugdymo* metodai skirtingą laiką dirbančių socialinių pedagogų vertinimu (žr. 14 lentelę). Analizuojant rezultatus apie socialinio verslumo *ugdymo* metodus siekiama išsiaiškinti kaip respondentai vertina patėikiamus metodus ir kokie yra tinkami naudoti socialinių pedagogų profesinėje veikloje. Tyrimo dalyviai visus socialinio verslumo ugdymo metodus įvertino skalėje nuo 1 iki 5, o duomenų analizei naudotas *Kruskal-Wallis* neparametrinės statistikos metodas. Duomenys analizuojami lyginant iki 1 metų, nuo 5 iki 10 ir daugiau kaip 15 metų dirbančių socialinių pedagogų vertinimus (žr. 14 lentelę).

Socialinio verslumo ugdymo metodai respondentų vertinimu (N=270, skalė 1–5)

Šaltinis: sudaryta autorės.

Kintamieji	Mean Ranks ⁴⁶			p ⁴⁷ pagal Kruskal-Wallis	
	Iki 1 m.	5–10 m.	> 15 m.		
UGDYMO METODAI	Diskusijos – debatai	129,77	128,86	129,98	0,515
	Pamoka – paskaita	135,46	129,57	120,62	0,277
	Bandymai – klaidos	130,33	129,17	122,93	0,239
	Aktyvaus dalyvavimo	130,88	128,19	124,38	0,537
	Vaidmeniniai žaidimai	129,43 p=0,000	130,75	122,09 p=0,000	0,116
	Projektinis darbas	127,16	128,62	127,18	0,756
	Savanorystė	126,37	130,08	126,03	0,424
	Įgalinimas	128,25	131,02	128,14	0,381
	Mokymasis kartu	126,89	126,76	129,06	0,370
	Atvejo analizė	131,25 p=0,007	127,30	128,31	0,511
	Vizitai įstaigose	131,11	130,63	124,78	0,253
	Įmonės kūrimas	130,36	129,54	128,39	0,817
	Verslo imitavimas	128,62	127,10	126,68	0,603
	Grupinis darbas	138,06	126,27	116,77	0,242
	Mokymasis iš patirties	135,38	124,4	124,04	0,598
Minčių lietus	129,06	130,65	128,21	0,385	

Iš 14 lentelėje pateiktų rezultatų galima pastebėti, kad nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai tarp iki 1 metų ir daugiau kaip 15 metų dirbančių socialinių pedagogų grupių (žr. 14 lentelę). Įvertinus *vaidmeninių žaidimų* metodą pagal *Kruskal-Wallis p* reikšmę nustatyta, kad iki 1 metų ir daugiau kaip 15 metų dirbantys socialiniai pedagogai vienodai reikšmingu vertina *vaidmeninių žaidimų* metodą ($p=0,000$). Analizuojant bendras tendencijas nustatyta, kad *vaidmeninių žaidimų* metodas įvertintas reikšmingu ir visų tyrime dalyvavusių respondentų vertinimu (žr. 15 pav.), todėl svarbu atsižvelgti į šiuos rezultatus modeliuojant socialinio verslumo ugdymą socialiniams pedagogams. Iš 14 lentelėje pateiktų duomenų galima pastebėti, kad iki 1 metų dirbantys socialiniai pedagogai labiausiai vertina *grupinio darbo* metodą, nes šios grupės atsakymų rangų vidurkis yra didžiausias (MR=138,06), nuo 5 iki 10 metų dirbančių specialistų vertinimu reikšmingiausias yra *įgalinimo* metodas (MR=131,02), o daugiau nei 15 metų dirbančių respondentų vertinimu *diskusijos ir debatų* metodai (MR=129,98). Remiantis šio tyrimo metu gauta prielaida, kad socialinio verslumo ugdymas nėra vykdomas ikimokyklinio ugdymo pakopoje, socialinio verslumo motyvavimo, vertinimo, atrankos ir ugdymo metodai įvertinti ir pagal ugdymo pakopas: ikimokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo. Respondentų vertinimai pateikiami 15 lentelėje (žr. 15 lentelę).

⁴⁶ MR (angl. *mean rank*) – rangų vidurkis.

⁴⁷ $p<0,05$, parodantis statistiškai reikšmingą skirtumą.

Socialinio verslumo metodai pagal skirtingas ugdymo pakopas (N=270, skalė 1–5)

Šaltinis: sudaryta autorės.

Kintamieji		Mean Ranks ⁴⁸				p ⁴⁹ pgl. Kruskal-Wallis
		Ikimokyklinis	Pradinis	Pagrindinis	Vidurinis	
MOTYVAVIMO METODAI	Atlygis, įvertinimas	141,10 p=0,021	115,82	127,09	128,22	0,324
	Praktinis pritaikymas	131,98	130,59 p=0,016	131,79	198,12	0,420
VERTINIMO METODAI	Kriterijų nustatymas	128,00	128,47 p=0,004	127,47	126,40	0,408
ATRANKOS METODAI	Atrankos kriterijų nustatymas	125,93	129,74	126,55	127,14 p=0,002	0,337
UGDYMO METODAI	Pamoka, paskaita	126,78	112,38 p=0,029	133,02	127,79	0,408
	Vizitai įstaigose	126,84 p=0,043	129,31	131,32	129,18	0,580
	Įmonės kūrimas	126,26 p=0,012	129,74	131,71 p=0,046	126,63	0,353

Lentelėje pateikti socialinio verslumo metodai analizuoti pagal ugdymo pakopas, kuriose socialinis verslumas respondentų vertinimu yra aktualus. 15 lentelėje pateikti rezultatai leidžia išskirti kiekvienoje ugdymo pakopoje svarbiausius socialinio verslumo metodus, į kuriuos atsižvelgiama kuriant socialinio verslumo ugdymo modelį. Statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti ikimokyklinio ir pradinio ugdymo pakopose, nes p reikšmė $<0,005$ (žr. 15 lentelę). Todėl galima teigti, kad ikimokyklinio ir pradinio ugdymo pakopose labiausiai aktualūs atlygio – įvertinimo ir praktinio pritaikymo *motyvavimo* metodai, kriterijų nustatymo *vertinimo* metodas, pamokos – paskaitos, vizitų įstaigose ir įmonės kūrimo socialinio verslumo *ugdymo* metodai. Remiantis gauta prielaida, kad socialinio verslumo ugdymas nėra vykdomas ikimokyklinio ugdymo pakopoje (žr. 10 lentelę), socialiniai pedagogai gali modeliuoti socialinio verslumo ugdymą ikimokyklinio ir pradinio ugdymo pakopose pagal 15 lentelėje išskirtus socialinio verslumo metodus. Taip pat statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti pagrindinio ir vidurinio ugdymo pakopose, nes jose labiau aktualizuojami įmonės kūrimo ir atrankos kriterijų nustatymo metodai. Lyginant 14 lentelėje pateikiamus socialinio verslumo metodų vertinimus su bendromis metodų pasirinkimo tendencijomis (žr. 14 ir 15 pav.) pastebima, kad *praktinio pritaikymo* ir *kriterijų nustatymo* metodų svarbą pabrėžia visų lyginamų grupių respondentai. Taip pat nustatyta, kad pradinio ir ikimokyklinio ugdymo pakopose dirbančių respondentų socialinio verslumo *motyvavimo*, *vertinimo*, *atrakos* ir *ugdymo* metodai yra vertinami skirtingai. Šiose ugdymo pakopose labiau aktualizuojamas atlygis, įvertinimas, vizitai įstaigose ir įmonės kūrimo modeliavimas. Tikėtina, kad šiems skirtumams įtakos gali turėti pradinio ugdymo

⁴⁸ MR (angl. *mean rank*) – rangų vidurkis.

⁴⁹ $p < 0,05$, parodantis statistiškai reikšmingą skirtumą.

institucijų specifika ir ugdytinių amžius, todėl galima daryti prielaidą, kad modeliuojant socialinio verslumo ugdymą visi metodai ir priemonės turi būti diferencijuojamos atsižvelgiant į ugdytinių amžių ir į ugdymo pakopą.

Antrąją socialinio verslumo ugdymo *turinio* dalį sudaro *ugdymo strategija* (žr. 3 pav.), kurią ugdytojas pasirenka individualiai arba tuo pačiu laiku gali tarpusavyje derinti keletą strategijų. Tyrimo metu respondentai įvertino socialinio verslumo ugdymo *strategijas* ir *principus* (žr. 6 pav.). Šie rezultatai analizuojami pagal aprašomosios statistikos vidurkį ir standartinį nuokrypį, siekiant atskleisti kokios socialinio verslumo ugdymo strategijos ir kokie metodai labiausiai aktualūs socialinių pedagogų profesinėje veikloje. Siekiant įvertinti socialinio verslumo strategijų ir metodų vertinimus skirtingą laikotarpį dirbančių socialinių pedagogų požiūriu naudotas *Kruskal-Wallis* neparametrinis testas. Rezultatai susisteminti ir pateikti 16 lentelėje (žr. 16 lentelę).

16 lentelė

Socialinio verslumo ugdymo strategijos ir principai (N=270, skalė 1–5)

Šaltinis: sudaryta autorės.

Strategijos	M ⁵⁰	SD ⁵¹	Mean Ranks ⁵²			p ⁵³ pagal Kruskal-Wallis
			Iki 1 m.	5–10 m.	> 15 m.	
Inovacijų strategija	3,56	1,25	132,13	122,87	120,72	0,411
Marketingo strategija	3,16	1,25	129,62	124,62	124,59	0,760
Gamybos strategija	3,28	1,26	132,83	121,22	119,34	0,162
Personalo strategija	3,36	1,36	129,84	121,69	121,10	0,264
Principai						
Integralumo principas	3,79	1,26	129,10	124,54	125,30	0,325
Koncentriškumo principas	3,65	1,25	126,98	129,04	120,13	0,387
Diferencijavimo principas	3,84	1,24	129,03	126,81	124,77	0,525
Spirališkumo principas	3,93	1,23	127,01	127,69	124,33	0,578
Tęstinumo principas	4,03	1,22	127,35	128,47	125,97	0,494

Pagal sudarytą socialinio verslumo ugdymo strategijų ir principų lentelę (žr. 16 lentelę), galima įvertinti, kad socialiniams pedagogams ugdant socialinį verslumą svarbiausia yra inovacijų strategija (M=3,56), kiek mažiau aktuali personalo strategija (M=3,36). Kiekviena strategija yra plačiau apibūdinama teorinėje darbo dalyje (žr. 6 lentelę), bei pateikiama prielaida, kad siekiant veiksmingo socialinio verslumo ugdymo tikslų negalima apsiriboti viena strategija – būtina derinti keletą strategijų tarpusavyje, nes visos strategijos papildo viena kitą. 16 lentelėje pateikiami rezultatai pagrindžia, kad socialiniai pedagogai naudoja įvairias socialinio verslo ugdymo strategijas ir derina jas tarpusavyje, nes palyginus rezultatų vidurkius, standartinius nuokrypius ir lyginamų respondentų grupių atsakymų rangų vidurkius nenustatyta statistiškai reikšmingų skirtumų. Iki 1 metų dirbantys

⁵⁰ M (angl. *mean*) – vidurkis.

⁵¹ SD (angl. *standard deviation*) – standartinis nuokrypis.

⁵² MR (angl. *mean rank*) – rangų vidurkis.

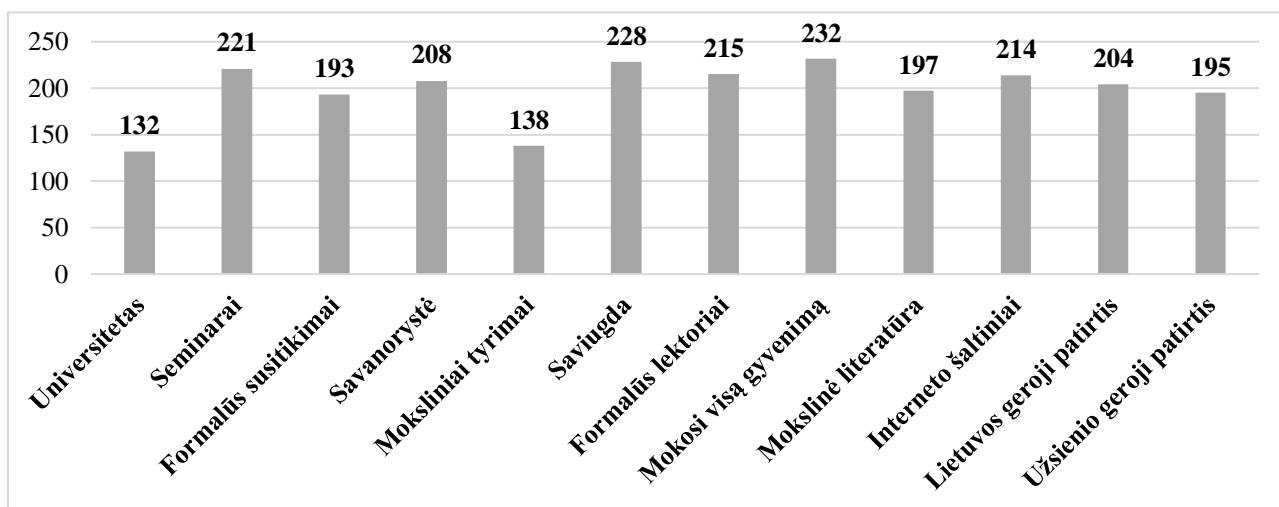
⁵³ p<0,05, parodantis statistiškai reikšmingą skirtumą.

socialiniai pedagogai labiausiai aktualizuoja gamybos strategiją (MR=132,83), o nuo 5 iki 10 metų ir daugiau nei 15 metų dirbantys socialiniai pedagogai aktualizuoja marketingo strategiją (M=124). Analizuojant socialinio verslumo ugdymo *principus* pastebėta, kad socialiniams pedagogams labiausiai aktualūs veiklų tęstinumo (M=4,03) ir spirališkumo principai (M=3,93) (žr. 16 lentelę). Statistiškai reikšmingų skirtumų tarp lyginamų grupių nenustatyta, todėl galima daryti prielaidą, kad visi socialinio verslumo ugdymo principai yra svarbūs, todėl ugdant socialinį verslumą būtina pritaikyti įvairius principus ir derinti juos tarpusavyje.

Apibendrinant, šio skyriaus analizės metu socialinio verslumo metodai, strategijos ir principai analizuoti pagal skirtingą profesinę patirtį turinčių respondentų vertinimus ir pagal skirtingas ugdymo pakopas. Lyginant gautus rezultatus pateikiamos išvalgos, kad skirtingą profesinę patirtį turinčių socialinių pedagogų vertinimai skiriasi priklausomai nuo ugdymo institucijos specifikos ir ugdymo pakopos, dėl šios priežasties socialinio verslumo ugdymo, motyvavimo, vertinimo ir atrankos metodai turi būti diferencijuojami pagal skirtingas ugdymosi pakopas. Pastebėta tendencija, kad visos lyginamos grupės aktualizavo praktinio pritaikymo ir kriterijų nustatymo metodus, o įvertinus socialinio verslumo ugdymo strategijas ir principus gauta prielaida, kad siekiant aukštesnių rezultatų visas strategijas ir principus rekomenduojama derinti tarpusavyje.

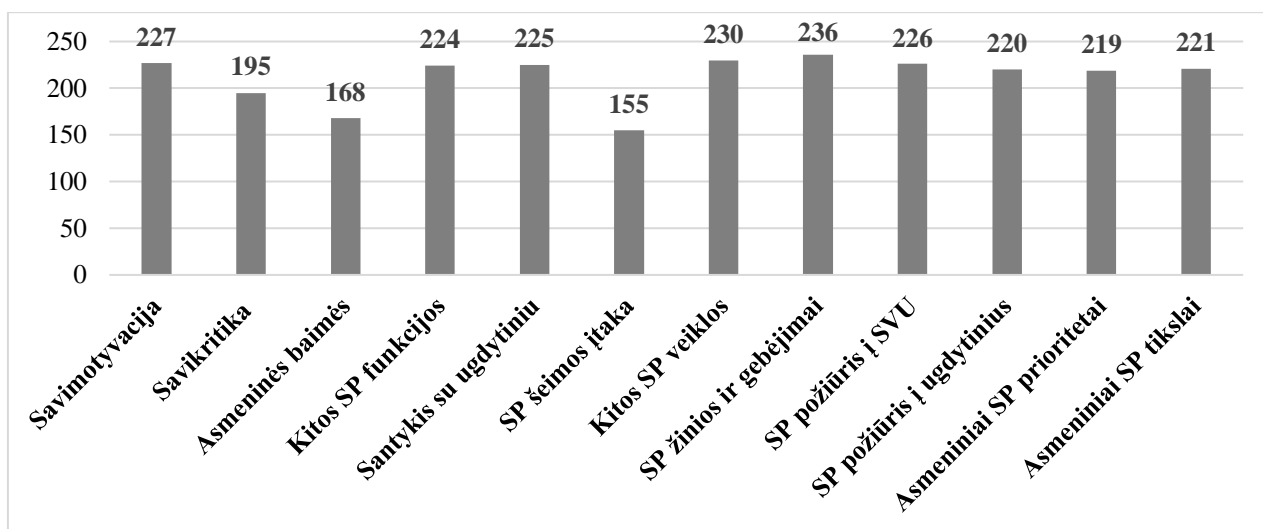
2.4.4. Individualus socialinio verslumo ugdymo lygmuo ir įtakos turintys aplinkos veiksniai

Remiantis tyrimo objekto operacionalizacijos schema (žr. 1 priedą), socialinio verslumo ugdymo *individualų lygmenį* sudaro ugdytojo formalios ir neformalios *tobulinimosi galimybės* ir ugdytojo *asmenybės bruožai*, turintys įtakos socialinio verslo ugdymui. Naudojant aprašomosios statistikos duomenis pateikiamos socialinių pedagogų, kaip socialinio verslo ugdytojų, tobulinimosi galimybės respondentų vertinimu. Tyrimo dalyviai įvertino socialinių pedagogų galimybes kelti kvalifikaciją socialinio verslumo ugdymo srityje skalėje 1–3). Rezultatai pateikiami 16 paveiksle.

16 pav. Socialinio verslo ugdytojų tobulinimosi galimybės respondentų vertinimu (N=270).

Respondentų vertinimu socialiniai pedagogai turi galimybes tobulinti savo kompetencijas socialinio verslumo ugdymo srityje naudojant *mokymosi visą gyvenimą* koncepcijos idėjas (N=232), *saviugdų* būdu (N=228) ir įvairių *seminarų* metu (N=221). Kaip pateikiama teorinės literatūros analizėje (žr. 9 pav. ir 7 lentelę), socialinio verslumo ugdymo kompetencijų iki šiol buvo sunku įgyti Lietuvos bendrojo ugdymo ir aukštosiose mokyklose, todėl socialiniai pedagogai greičiausiai gali pasiekti socialinio verslumo ugdymo tikslų individualiai ieškodami informacijos saviugdų, savanorystės ir mokymosi visą gyvenimą būdais. Šią idėją pagrindžia tyrimo dalyvių vertinimai, nes kompetencijų tobulinimas universitete atliekant mokslinius tyrimus ir vykdant formalius susitikimus respondentų buvo įvertintas kaip mažiau tikėtinas, nei saviugdų ir mokymosi visą gyvenimą metodai. Taip pat socialiniai pedagogai įvertino, kad šie asmeninio tobulinimosi metodai socialinio verslo ugdytojams leidžia ugdyti savo dalykines žinias (N=238), kompetencijas (N=238), savybes (N=223) ir vertybes (N=220). Tai siejasi su *asmenybės bruožais* (žr. 10 pav.), nes atlikus teorinės literatūros analizę gauta prielaida, kad individualūs ugdytojo bruožai, savivertė, patirtis, požiūris ir nuostatos turi įtakos socialinio verslo ugdymo procesams. Respondentų vertinimai pateikiami 17 paveikslėlyje (žr. 17 pav.).

17 pav. Asmeniniai socialinio verslo ugdytojų įtakos turintys bruožai (N=270).

Iš pateiktų respondentų vertinimų (žr. 16 pav.) galima pastebėti, kad socialinio verslumo ugdymui socialinio pedagogo profesinėje veikloje daugiausia įtakos turi asmeninės socialinio pedagogo žinios ir gebėjimai (N=236), kitos atliekamos socialinio pedagogo veiklos (N=230) savimotyvacija (N=227) ir kt. Šie duomenys leidžia teigti, kad socialiniai pedagogai turi galimybes ugdyti socialinį verslumą, tačiau jiems trūksta socialinio verslumo ugdymo žinių, gebėjimų, savimotyvacijos ir patiriama laiko stoka, nes socialiniai pedagogai atlieka nemažai kitų funkcijų ir įsipareigojimų. Dėl šių priežasčių socialinio verslumo ugdymo tikslai socialinio pedagogo profesinėje veikloje lieka antraeiliais, o ne prioritetiniais. Atsižvelgiant į šias prielaidas labai svarbu pritaikyti

socialinio verslumo ugdymo programos ir metodus socialiniams pedagogams, nes egzistuojanti galimybė pradėti ugdyti socialinį verslumą bendrojo ugdymo mokyklose lieka neišnaudota. Analizuojant asmeninius socialinio verslumo ugdymui įtakos turinčius bruožus tarp trijų nepriklausomų grupių statistiškai reikšmingi skirtumai nebuvo gauti, visa lentelė pateikiama 5 priede (žr. 5 priedą).

Socialinio verslumo ugdytojų *tobulinimosi galimybės* toliau analizuojamos pagal skirtingą trukmę dirbančių socialinių pedagogų vertinimus. Rezultatai pateikiami 17 lentelėje (žr. 17 lentelę).

17 lentelė

Socialinio verslumo ugdytojų tobulinimosi galimybės (N=270, skalė 1–3)

Šaltinis: sudaryta autorės.

Tobulinimosi galimybės	M ⁵⁴	SD ⁵⁵	Mean Ranks ⁵⁶			p ⁵⁷ pagal Kruskal-Wallis
			Iki 1 m.	5–10 m.	> 15 m.	
Formalus ugdymas universitete	1.47	0.71	127,95	124,42	123,58	0,562
Formalios veiklos (seminarai)	1.08	0.49	126,37	128,19	126,23	0,642
Formalūs susitikimai	1.19	0.58	127,13	127,24	129,74	0,782
Savanorystė	1.14	0.57	126,10	127,07 p=0,008	127,41	0,354
Mokslinių tyrimų organizavimas	1.47	0.73	134,67 p=0,020	125,55	120,60 p=0,049	0,232
Saviugda	1.04	0.43	126,48	128,11	129,31	0,443
Formalūs lektoriai	1.10	0.52	125,03	127,00	131,21 p=0,012	0,391
Mokymasis visą gyvenimą	1.03	0.44	125,68	126,63	127,53	0,492
Vertybių tobulinimas	1.08	0.47	124,70 p=0,006	128,28	128,75	0,400
Savybių tobulinimas	1.07	0.43	126,22	128,58	129,52	0,381
Kompetencijų tobulinimas	1.01	0.37	127,50	127,82	128,04	0,570
Dalykinių žinių tobulinimas	1.02	0.40	126,96	127,82	128,04	0,553
Mokslinės literatūros studijos	1.18	0.57	127,47	127,98	127,30	0,877
Informacijos paieška inetrnete	1.11	0.52	124,96	129,46	127,86	0,381
Mokymasis iš LT gerosios patirties	1.15	0.54	126,25	126,75	130,00	0,425
Mokymasis iš užsienio gerosios patirties	1.17	0.54	126,96	125,74	125,51	0,486

Palyginus trijų nepriklausomų imčių rezultatus nustatyta, kad statistiškai reikšmingai skiriasi savanorystės, mokslinių tyrimų organizavimo, mokymosi iš formalių lektorių ir vertybių tobulinimo vertinimai. Iki 1 metų ir daugiau kaip 15 metų dirbančių socialinių pedagogų nuomone, socialiniai pedagogai turi galimybes tobulinti socialinio verslumo žinias organizuodami ir atlikdami mokslinius tyrimus (p=0,020). Kardelis (2002) teigia, kad atsakingas ir subrendęs žmogus priima tinkamą sprendimą tik gavęs tikslią informaciją, todėl mokslinių tyrimų organizavimas ir atlikimas padeda numatyti veiklos kryptis ir tobulinti asmenines kompetencijas. Iki 1 metų dirbantys socialiniai

⁵⁴ M (angl. *mean*) – vidurkis.

⁵⁵ SD (angl. *standard deviation*) – standartinis nuokrypis.

⁵⁶ MR (angl. *mean rank*) – rangų vidurkis.

⁵⁷ p<0,05, parodantis statistiškai reikšmingą skirtumą.

pedagogai akcentuoja socialinio pedagogo *vertybių* tobulinimą. Ivanauskienės, Varžinskienės (2007) manymu, socialinės pedagogikos praktika yra grįsta asmens vertybių sistema, kuri dažniausiai išreiškiama individo vertės, orumo, apsisprendimo laisvės ir konfidencialumo teisės vertybėmis. Nuo 5 iki 10 metų dirbantys socialiniai pedagogai labiausiai aktualizuoja *savanorystės* metodą, kaip socialinio verslumo ugdytojo tobulinimosi galimybę. Urbikienės (2010) teigimu, savanorišką veiklą lemia asmens lytis, pareigos, socialinė aplinka, statusas visuomenėje ir kiti veiksniai, tačiau savanoriškas tobulinimasis yra grįstas nesavanaudiškumu, noru padėti kitiems ir socialinės atsakomybės jausmais. Savanorystės idėja labai artima socialinio pedagogo profesinei veiklai, nes savanoriškai mokantis socialinio verslumo pastebima teigiama įtaka visuomenės raidai, ugdomas pilietiškumas ir siekiama pozityviosios socializacijos. Taip pat nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas daugiau nei 15 metų dirbančių socialinių pedagogų grupėje, kurių manymu socialinio verslumo kompetencijas galima tobulinti susitikimų su formaliais lektoriais metu ($p=0,012$). Galima teigti, kad socialiniams pedagogams egzistuoja galimybė nuolat tobulinti socialinio verslumo kompetencijas dalyvaujant konferencijose, seminaruose ir kituose susitikimuose su socialinio verslo ugdytojais.

Analizuojant individualų socialinio verslumo ugdymo lygmenį respondentai įvertino ir aplinkos veiksnius, kurie turi įtakos socialinio verslo ugdymui. Respondentų atsakymai apie aplinkos įtakos turinčius veiksnius pateikiami 18 lentelėje (žr. 18 lentelę).

18 lentelė

Socialinio verslumo ugdymui įtakos turintys veiksniai (N=270, skalė 1–5)

Aplinkos veiksniai	M ⁵⁸	SD ⁵⁹	Mean Ranks ⁶⁰			p ⁶¹ pagal Kruskal-Wallis
			Iki 1 m.	5–10 m.	> 15 m.	
Kultūriniai skirtumai	3,64	1,24	129,06	129,42	121,43 p=0,003	0,325
Visuminio požiūrio stoka	3,86	1,23	126,93	126,57	128,36	0,364
Švietimo politikos prioritetai	3,89	1,25	126,49	125,48	127,00	0,582
Teisinis reglamentavimas	3,91	1,23	128,32	128,32 p=0,036	126,76	0,368
Tarpinstituciniai ryšiai	3,92	1,17	128,12	127,56	127,44	0,501
Žmogiškieji ištekliai	4,10	1,19	126,36 p=0,000	127,92	128,22	0,181
Ugdymo įstaigos SSGG	3,93	1,18	126,61	126,61	126,06	0,287
Finansavimo galimybės	4,02	1,24	129,11	127,81	128,02	0,634
Valstybės finansavimo prioritetai	3,94	1,23	128,70	127,52	127,42	0,452

⁵⁸ M (angl. *mean*) – vidurkis.

⁵⁹ SD (angl. *standard deviation*) – standartinis nuokrypis.

⁶⁰ MR (angl. *mean rank*) – rangų vidurkis.

⁶¹ $p < 0,05$, parodyantis statistiškai reikšmingą skirtumą.

Atlikus socialinio verslumo ugdymui įtakos turinčių veiksnių analizę respondentų nuomone, daugiausia teigiamos arba neigiamos įtakos socialinio verslo ugdymui turi organizacijos žmogiškieji ištekliai ($SD=1,19$). Taip pat nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas iki 1 metų dirbančių socialinių pedagogų grupėje, nes lyginant su kitomis grupėmis buvo gauta reikšmė $p=0,000$. Tai reiškia, iki 1 metų dirbančių socialinių pedagogų nuomone ugdymo institucija gali pasiekti teigiamų rezultatų socialinio verslumo ugdymo srityje, jei mokykloje dirba su socialinio verslumo ugdymu susipažinę specialistai turintys praktinės patirties šioje srityje. Galima teigti, kad socialinis pedagogas turi galimybes ugdyti socialinį verslumą ir pasiekti teigiamų rezultatų dirbdamas komandoje su kitais specialistais. Tai labai svarbu modeliuojant socialinio verslumo ugdymą, nes individualaus lygmens socialinio verslumo ugdymui įtakos turinčių veiksnių analizė atskleidė, kad socialiniams pedagogams trūksta žinių ir kompetencijų socialinio verslumo ugdymo srityje, taip pat jie atlieka ir kitas funkcijas savo profesinėje veikloje, stokoja laiko, todėl komandinis darbas, funkcijų ir žinių pasidalijimas ugdant socialinį verslumą yra labai svarbus (žr. 17 pav.). Nuo 5 iki 10 metų dirbantys socialinį pedagoginį darbą respondentai akcentuoja, kad valstybės teisinis socialinio verslumo ugdymo reglamentavimas turi įtakos socialinio verslo ugdymui. Galima teigti, kad socialiniai pedagogai savo profesinėje veikloje vadovaujasi įvairiais teisiniais dokumentais, įstatymais ir atsižvelgdami į juos planuoja savo veiklos tikslus, prioritetus, atitinkamai pasirenka metodus ir strategijas. Galima daryti prielaidą, kad Lietuvos teisiniuose dokumentuose nepakankamai akcentuojamos socialinių pedagogų galybės įtraukti socialinio verslumo ugdymo aspektus į profesinę veiklą, dėl šios priežasties socialio verslumo ugdymas bendrojo ugdymo mokyklose vyksta fragmentiškai. Daugiau nei 15 metų dirbantys socialiniai pedagogai akcentuoja kultūrinių skirtumų įtaką socialinio verslo ugdymo procesams ($p=0,003$). Tai patvirtina teorinės analizės metu gautos prielaidos, kad skirtingose geografiniuose regionuose pastebima skirtinga vietinių institucijų infrastruktūra, visuomenės sveikatos ir išsilavinimo lygis, finansinis stabilumas ir inovacijų vertinimas. Todėl galima teigti, kad modeliuojant socialinio verslumo ugdymą turi būti atsižvelgiama į kultūrinius skirtumus.

Apibendrinant, socialinio verslumo ugdymo individualiame lygmenyje numatyti asmeniniai socialinių pedagogų bruožai, kurie gali turėti įtakos socialinio verslo ugdymui, galybės tobulinti socialinio verslumo žinias ir įtakos turintys aplinkos veiksniai. Tyrimo duomenų analizės metu gautos prielaidos, kad socialiniai pedagogai turi galimybes tobulinti socialinio verslumo žinias savanorystės, mokymosi visą gyvenimą, mokslinių tyrimų organizavimo būdais ir dalyvaujant formaliuose seminaruose, konferencijose. Kompetencijų tobulinimas labai svarbus, nes remiantis tyrimo duomenimis nustatyta, kad socialiniams pedagogams trūksta socialinio verslo žinių, gebėjimų, egzistuoja savimotyvacijos ir laiko stoka. Tyrimo metu įvertinta, kad socialinio verslo ugdymui įtakos turi teisinis reglamentavimas, kultūriniai skirtumai ir organizacijos žmogiškieji ištekliai, todėl socialiniai pedagogai turi galimybes ugdyti socialinį verslumą dirbdami komandoje.

IŠVADOS

1. Socialinis verslumas suprantamas kaip visuomenės socialinės gerovės kūrimas nesiekiant materialaus pelno. Ši sritis Lietuvoje yra nauja, kurią integruojant susiduriama su socialinio verslumo ugdymo metodų ir kvalifikuotų ugdytojų stoka, nėra vieningos socialinio verslo sąmpratos. Europos šalyse aktyviai rengiami nauji socialinį verslą reglamentuojantys įstatymai, strategijos ir teisiniai dokumentai, nuolat kuriasi ir veikia socialinį verslumą skatinančios iniciatyvos, programos ir projektai. Lietuvos švietimo sistemos teisiniuose dokumentuose apibrėžiama karjeros ugdytojo pareigybė ir mokymosi visa gyvenimą koncepcija, reglamentuojamas siekis ugdyti mokinius socialinio verslumo kuo jaunesniame amžiuje – tai vertinama kaip šių dienų jaunimo ateities ir sėkmingo gyvenimo kriterijus, todėl socialinio verslumo gebėjimų ugdymas yra vienodai reikšmingas, kaip ir socialinių įgūdžių ugdymas.

2. Socialinio verslumo ugdymas gali būti modeliuojamas individualiu ir instituciniu lygmenimis. Pagrįstas tiesioginis ryšys tarp lygmenų, nes individualus lygmuo kartu su aplinkos veiksniais turi įtakos institucinio lygmens socialinio verslumo ugdymo modeliavimui. Nustatytos socialinio verslumo ugdymo sąsajos su socialinio ugdymo, savanorystės ir mokymosi visą gyvenimą koncepcijomis. Daugiausiai įtakos turi kultūriniai skirtumai, taisyklės ir normos.

3. Socialinio verslumo ugdymas yra aktualus bendrojo ugdymo mokyklose. Socialiniai pedagogai turi galimybes ugdyti socialinį verslumą, tačiau jiems trūksta žinių, kompetencijų ir laiko, todėl socialinio verslumo ugdymui reikalingas komandinis darbų pasidalijimas. Socialiniai pedagogai akcentuoja ilgalaikius tarpasmeninių kompetencijų ugdymo, socialinio verslumo skatinimo mokyklos bendruomenėje ir inovacijų kūrimo tikslus, egzistuoja galimybė ugdyti socialinį verslumą už mokyklos ribų, orientuojantis į visuomenės socialinių problemų sprendimo tikslus. Nustatyta, kad ugdant socialinį verslumą svarbiausi praktinio pritaikymo ir kriterijų nustatymo metodai, tačiau metodų pasirinkimas priklauso nuo ugdytinių amžiaus ir ugdymo institucijos tipo. Socialinio verslo ugdymo strategijos ir principai turi būti derinami tarpusavyje. Socialiniai pedagogai turi galimybes tobulinti socialinio verslumo žinias savanorystės, mokymosi visą gyvenimą, mokslinių tyrimų organizavimo būdais ir dalyvaujant formaliose paskaitose. Socialinio verslo ugdymui įtakos turi teisinis reglamentavimas, kultūriniai skirtumai ir organizacijos žmogiškieji ištekliai.

4. Socialinio verslumo ugdymo modelį rekomenduojama diegti skatinant socialinio verslo kultūrą ugdymo institucijoje ir suburiant specialistų komandą. Socialinio verslumo ugdymas įgyvendinamas pagrindinio ugdymo pakopoje, suteikiant praktines savirealizacijos galimybes ir modeliuojant socialinių problemų sprendimo būdus.

Tyrimo hipotezė pasitvirtino iš dalies, nes socialiniai pedagogai turi galimybes ugdyti socialinį verslumą instituciniu lygmeniu, tačiau reikalinga suburti specialistų komandą, įvertinti aplinkos įtakos turinčius veiksnius ir modeliuoti veiklas pagal ugdymo institucijos tipą.

PROJEKTAS

1. Projekto aprašymas

1.1. projekto anotacija (trumpas projekto pristatymas nuo 1000 iki 2000 spaudos ženklų)

Šis projektas yra orientuotas į socialinių pedagogų dirbančių bendrojo ugdymo mokyklose galimybes ugdyti socialinį verslumą. Socialinio verslumo ugdymas apibrėžiamas kaip vertybinių orientacijų, nuostatų, asmeninių savybių formavimas bei įgūdžių lavinimas siekiant burti ugdytinius į bendruomenes ir naudojant turimus išteklius siekti socialinės gerovės. Lietuvos bendrojo ugdymo institucijose socialinio verslumo ugdymas yra aktualus, tačiau organizuojamos veiklos vyksta fragmentiškai ir netolygiai. Socialinio verslo koncepcijoje (2015) akcentuojama, kad Lietuvoje socialinis verslas yra mažai žinomas, trūksta geros praktikos pavyzdžių, stokojama finansinės paramos priemonių, socialinio verslumo mokymų, o kompetencija ir žinios šioje srityje yra ribotos, todėl socialinio verslumo ugdymo galimybės bendrojo ugdymo mokyklose lieka neišnaudotos.

Socialiniai pedagogai dirbantys bendrojo ugdymo mokyklose turi galimybes ugdyti socialinį verslumą, tačiau jie stokoja žinių, savimotyvacijos ir socialinio verslo ugdymo metodų, todėl šiame projekte akcentuojamos socialinių pedagogų galimybės integruoti socialinio verslumo ugdymą į pagrindinio ugdymo programas.

Įgyvendinant veiklas siekiama diegti ilgalaikį visų ugdymo įstaigos narių sisteminių požiūrį į socialinio verslumo skatinimą ir į socialinių problemų sprendimą, kuriama socialinio verslo ugdytojų komanda bendrojo ugdymo mokyklose, ugdomos mokinių tarpasmeninės kompetencijos, orientuojamasi į visuomenės socialinių problemų sprendimą suteikiant galimybes įgyvendinti idėjas praktiškai.

1.2. Projekto tikslas

Parengti socialinio verslumo ugdymo programą skirtą bendrojo ugdymo mokyklose dirbantiems socialiniams pedagogams.

1.3. Projekto uždaviniai

1. Vykdyti ugdymo institucijos pedagogų socialinio verslumo ugdymo mokymus, skatinti kompetencijų tobulinimą;
2. Suburti bendrojo ugdymo institucijos socialinio verslumo ugdytojų komandą ir numatyti veiklų tikslus, metodus, uždavinius, vertinimo kriterijus, strategijas;
3. Suburti socialinio verslumo ugdytinių darbo grupes ir vykdyti teorinį – praktinį socialinio verslumo ugdymo veiklų įgyvendinimą;
4. Įvertinti pasiektus rezultatus ir veiklų efektyvumą.
5. Vykdyti projekto veiklų tęstinumą, organizuoti tyrimus.

2. Projekto poreikio pagrindimas

2.1. Situacijos (problemos) analizė: atlikti tyrimai, kiti duomenys⁶²

Remiantis atlikto tyrimo duomenimis, socialiniai pedagogai turi galimybes ugdyti socialinį verslumą, tačiau jiems trūksta socialinio verslo žinių, gebėjimų, pastebima savimotyvacijos ir laiko stoka. Tyrimo metu įvertinta, kad socialinio verslo ugdymui įtakos turi teisinis reglamentavimas, kultūriniai skirtumai ir organizacijos žmogiškieji išteklių, todėl socialiniai pedagogai turi galimybes ugdyti socialinį verslumą dirbdami komandoje, tačiau reikalingas bendruomenės ir komandos narių palaikymas. Socialiniai pedagogai

⁶² Situacijos analizė turi būti grindžiama ir magistro baigiamojo darbo empirinio tyrimo rezultatais

turi galimybes tobulinti socialinio verslumo žinias savanorystės, mokymosi visą gyvenimą, mokslinių tyrimų organizavimo būdais ir dalyvaujant formaliuose seminaruose, konferencijose.

Atkočiūnienė, V., Navasaitienė, S. (2013), nurodo, kad jaunimui ypač trūksta patirties ir ryšių kuriant socialinį verslumą, trūksta socialinio verslo ugdytojų, todėl socialiniam verslumui skatinti labai reikalingas visapusiškas ugdymo institucijos bendruomenės aktyvumas ir iniciatyvos socialiniam verslumui skatinti. Socialinio verslo koncepcijoje (2015) teigiama, kad skiriant daugiau dėmesio socialinei misijai ir vartotojų poreikiams socialinis verslas suteikia galimybes kurti pridėtinę vertę ir spresti visuomenei reikšmingus ekologinius, socialinės rūpybos, sveikatos priežiūros, švietimo ir kitus klausimus.

Europos Komisijos Komunikatas (2006), numato nuostatas, kad verslumo pagrindai turi būti suteikiami jau pirmaisiais ugdymo metais. Reikalinga mokinius anksti supažindinti su darbo ir verslo pasauliu bei padėti jiems suprasti socialinės aplinkos problemas, raginti kūrybiškai ieškoti problemų įveikos būdų. Kalbant apie vidurinį mokinių ugdymą, dokumente pabrėžiama, kad socialiniu verslumu pagrįstas mąstymas ir įgūdžiai geriausiai skatinami socialinio verslumo išmėginimu praktikoje, įgyvendinant projektus ir atliekant praktinę veiklą. Todėl šis projektas orientuotas į socialinių pedagogų galimybes organizuoti socialinį verslumą įtraukiant vietines organizacijas, bendradarbiaujant su kitomis institucijomis.

2.2. Nacionaliniai ir/ar tarptautiniai (ES) dokumentai, pagrindžiantys projekto reikalingumą

Ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategijoje (2004) reglamentuojamas ekonominio raštingumo mokymas ir verslumo ugdymas bendrojo ugdymo mokyklose.

Socialinio verslo koncepcijoje (2015) nurodoma, kad Lietuvoje trūksta viešosios diskusijos socialinio verslo ir socialinių inovacijų klausimais, būtina organizuoti daugiau mokymų socialiniams novatoriams ir socialiniams verslininkams, plėsti konsultacinių paslaugų tinklą, sukurti socialinio verslo ir inovacijų gerosios praktikos pavyzdžių bazę.

Strategijoje „Europa 2020“, pavyzdinėje iniciatyvoje „Inovacijų sąjunga“, Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi plane apibrėžiama, kad Europos Sąjunga socialinę ekonomiką ir socialines inovacijas laiko esminiu uždaviniu, siekiant teritorinės sanglaudos ir ieškant originalių visuomenės problemų sprendimo būdų, ypač kovojant su skurdu ir socialine atskirtimi.

Lisabonos strategijoje (2000) apibrėžiamas verslumo žinių plėtojimas, kaip galimybė padidinti užimtumą, sustiprinti ekonomines reformas ir socialinę sanglaudą žiniomis pagrįstoje ekonomikoje.

LR Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimas Nr. IX-1187 „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“: „parengti ir įtraukti į vidurinio mokslo bei kolegijų ir universitetų mokymo programas žinių apie verslą ir verslininkystę modulius“.

Europos Komisijos 2001-01-31 ataskaitoje „Apie konkrečius švietimo sistemų ateities planus“ pažymima, kad švietimo sistema turi ugdyti „verslumo dvasią“, teigiamas nuostatas ir mąstymo būdą, skatinanti iniciatyvą, problemų sprendimą ir rizikos prisiėmimą stiprinant ryšius su verslumu pateikti teigiamus vietinio verslo pavyzdžius kaip dalį pilietinio ugdymo.

3. Projekto tikslinės grupės

1.1. Projekto tikslinės grupės

Pagrindinio ugdymo pakopos mokiniai.

Iš viso: (25 merginos) (25 vaikinai)

4. Projekto planas ir veiklos

Veiklos pav.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1 veikla (ugdymo institucijos pedagogų socialinio verslumo mokymai)									x	x		
2 veikla (bendrojo ugdymo institucijos socialinio verslumo ugdytojų komandos formavimas, veiklos tikslų, metodų, uždavinių, vertinimo kriterijų, strategijų numatymas)										x	x	
3 veikla (socialinio verslumo ugdytinių darbo grupių formavimas ir teorinių – praktinių socialinio verslumo veiklų įgyvendinimas). Veiklų aprašas pateikiamas 6 priede (žr. 6 priedą)	x	x	x	x							x	x
4 veikla (pasiektų rezultatų ir veiklų efektyvumo vertinimas, refleksija)		x		x	x							x
5 veikla (projekto veiklų tęstinumas, viešinimas, tyrimų organizavimas)					x	x	x	x				

5. Planuojami rezultatai

<p>5.1. Projekto poveikis tikslinėms grupėms</p> <p>Išskiriamos trys tikslinės grupės: mokiniai, ugdymo įstaigos specialistai, vietiniai gyventojai. Mokiniai įgis socialinio verslumo žinių ir kompetencijų, mokysis atpažinti socialines miestelio problemas, mokysis dirbti komandose, siūlyti savo kūrybines idėjas, suteikiama galimybė mokiniams idėjas realizuoti praktikoje, tobulinami tarpasmeniniai bendradarbiavimo įgūdžiai, suteikiamos savirealizacijos galimybės.</p> <p>Ugdymo institucijoje suformuojama socialinio verslumo kultūra, pedagogai įgis naujų teorinių ir praktinių socialinio verslo žinių, inovatyvių metodų, sukuriama ilgalaikė socialinio verslumo ugdymo perspektyva bendrojo ugdymo institucijoje.</p> <p>Atsižvelgiama į vietos gyventojų problemas, modeliuojami problemų sprendimo būdai.</p>
<p>5.2. Projekto metu planuojami sukurti inovaciniai produktai (metodai, programos, mokomoji medžiaga, publikacijos, etc.)</p> <p>Pateikiama socialinio verslumo ugdymo metodika socialiniams pedagogams;</p> <p>Ugdytinių indėlis modeliuojant socialinių problemų sprendimą;</p> <p>Ugdymo institucijos socialinis pedagogas pritaikydamas socialinio verslumo metodiką pagal konkretų mokyklos tipą ir įgyvendinant veiklas turi galimybes sukurti unikalias socialinio verslumo ugdymo metodikas, paskatinti jaunimą aktyviai dalyvauti sprendžiant visuomenė socialines problemas.</p>
<p>5.3. Projekto tęstinumas</p> <p>Didžiausią socialinę vertę turinčios mokinių idėjos skatinamos tęsti toliau, jų plėtrai ir realizacijai skiriamas finansavimas;</p> <p>Nuolat vykdomas ugdymo institucijos specialistų švietimas ir kompetencijų kėlimas socialinio verslumo ugdymo srityje, kuriama socialinio verslo kultūra mokyklos bendruomenėje.</p>
<p>5.4. Numatomas poveikis:</p> <p>5.4.1. horizontaliu lygiu (politikai) (teisės aktai, viešumas, etc.)</p> <p>Socialinio verslo koncepcijos idėjų taikymas praktikoje skatina Lietuvos jaunimą žvelgti į pasaulį plačiau, domėtis socialiniu verslumu, modeliuoti socialinių problemų sprendimą ir kurti pridėtinę vertę.</p>

5.4.2. vertikaliu lygiu (praktikai)

Ugdytiniai mokosi inovatyviai spręsti socialines problemas, siūlyti savo idėjas, dirbti grupėse, ugdomos tarpasmeninės kompetencijos, suteikiamos savirealizacijos ir praktinio pritaikymo galimybės.

6. Numatomos išlaidos

Eil. Nr.	Projekto išlaidos	2017 metai	2018 metai	Išlaidos iš viso
1.	Projekto administracinės išlaidos			
	Popierius, rašikliai, ryšio priemonės	20	30	
	Iš viso:	20	30	50
2.	1 veikla			
	Ugdymo institucijos pedagogų socialinio verslumo mokymai Atlyginimai socialinio verslumo dėstytojams ir lektoriams	500	-	
	Iš viso:	500	-	500
3.	2 veikla			
	Bendrojo ugdymo institucijos socialinio verslumo ugdytojų komandos formavimas, veiklos tikslų, metodų, uždavinių, vertinimo kriterijų, strategijų numatymas	-	-	
	Iš viso:	-	-	-
4.	3 veikla			
	Socialinio verslumo ugdytinių darbo grupių formavimas ir teorinių – praktinių socialinio verslumo veiklų įgyvendinimas Teorinių – praktinių socialinio verslumo veiklų įgyvendinimui reikalingų kanceliarinių priemonių įsigijimas	50	50	
	Iš viso:	50	50	100
5.	4 veikla			
	Pasiektų rezultatų ir veiklų efektyvumo vertinimas, refleksija	-	-	
	Iš viso:	-	-	-
6.	5 veikla			
	Projekto veiklų tęstinumas, viešinimas, tyrimų organizavimas Didžiausią socialinę vertę turinčių mokinių idėjų skatinamos tęsti toliau skiriant finansavimą	100	100	
	Tyrimų organizavimui, projekto viešinimui	-	50	
	Iš viso:	100	150	250
	Kitos išlaidos	-	-	
	IŠ VISO:	670	230	900

7. Finansavimo šaltiniai

Šaltinis	Suma. Eur.
1. Paramos lėšos	200
2. Pareiškėjo ir partnerių lėšos	300
3. Nacionalinės lėšos (valstybės biudžeto, savivaldybės biudžeto lėšos)	-
4. Privačios lėšos	400
5. Kiti šaltiniai (įvardinti)	-

LITERATŪRA

1. Abu-Saifan, S. (2012). *Social entrepreneurship: definition and boundaries*. Technology innovation management review. http://timreview.ca/sites/default/files/article_PDF/Saifan_TIMReview_February2012_0.pdf (žiūrėta 2017-05-11).
2. Alfirevic, N. (2015). *Lifelong Learning and Entrepreneurship*. Faculty of Economics Split Center of scientific excellence for school effectiveness and management, Croatia. https://ec.europa.eu/epale/sites/epale/files/lifelong_learning_and_entrepreneurship.pdf (žiūrėta 2017-04-04).
3. Andriukevičius, I. (2016). Verslumo skatinimas Lietuvoje (Nepublikuotas magistro darbas, Kauno technologijos universitetas, 2016).
4. Arasti, Z., Falavarjani, M., K., Imanipour, N. (2012). A Study of Teaching Methods in Entrepreneurship Education for Graduate Students. *Higher Education Studies*, 2(1), 2-10.
5. Atkočiūnienė, V., Navasaitienė, S. (2013). Kaimo bendruomenių vaidmuo skatinant jaunimo verslumą. *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, 3(6), 6-16.
6. Austin, J., Gutierrez, R., Ogliastris, E., Reficco, E. (2006). *Effective management of social enterprises*. Harvard University, London.
7. Bajoriūnienė, I., Patašienė, I., Bielūnaitė, E., Stanionytė, S., Zaburaitė, D., Žitkienė, R. (2011). Kaimo jaunimo nedarbas ir jo pasekmės. Kaimo raidos kryptys žinių visuomenėje, 2, 46-60. Kauno technologijos universitetas.
8. Baldwin, A. (2009). *Creativity, Social Benefit and Job Creation: The Potential for Social Entrepreneurship in Ontario*. Rotman School of Management University of Toronto.
9. Baliutyte, S. (2013). *Verslumo ugdymui skirtų mokymo priemonių taikymas gimnazijoje*. Nepublikuotas magistro darbas, Mykolo Romerio Universitetas.
10. Baranauskienė, I. (2014). *Teorijos ir praktikos sąsajos jungtinės II pakopos socialinio darbo studijų programos mokslinės tiriamosios praktikos procese*. BMK leidykla, Vilnius.
11. Barynienė, J., Paužaitė, Ž., Cibulskaitė, J. (2014). Verslumo ugdymo visuotinumui politinės ir teisinės iniciatyvos. *Viešojo politika ir administravimas*, 13 (3), 497-512.
12. Barraket, J., Collyer, N. (2009). *Defining and operationalising the idea of social enterprise: a brief discussion paper*. Queensland University of Technology.
13. Bartkienė, D. (2008). *Komandinis darbas ir jo efektyvinimo galimybės Šiaulių miesto darželiuose*. (Nepublikuotas magistro darbas, Šiaulių universitetas, 2008).
14. Brock, D. (2011). *Social entrepreneurship education resource handbook*, The University Division of Ashoka U.

15. Butkevičienė, E. (2011). *Apklausų duomenų analizė*. Kaunas. http://www.lidata.eu/files/mokymai/seminaras_20110129/Apklausu_duomenu_analize_20111111.pdf (žiūrėta 2017-04-23).
16. Čiburienė, J., Guščinskienė, J. (2009). Jaunimo verslumas: lyčių aspektas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1(14), 62-69.
17. Dautaras, J., Rukštelienė, N. (2006). Mokymosi visą gyvenimą motyvacija: pedagogų požiūris, 74-79. <file:///C:/Users/Ieva/Downloads/6119238.pdf>, (žiūrėta 2017-04-04).
18. Dees, J., G., Anderson, B. (2006). *Framing a theory of social entrepreneurship*. Building on two schools of practice and thought, 39-66.
19. Dees, J., G. (2001). *The meaning of social entrepreneurship*. https://centers.fuqua.duke.edu/case/wp-content/uploads/sites/7/2015/03/Article_Dees_MeaningofSocialEntrepreneurship_2001.pdf (žiūrėta 2017-03-27).
20. Defourney, J., Nyssens, M. (2010). Conceptions of Social Enterprise and Social Entrepreneurship in Europe and the United States: Convergences and Divergences. *Journal of Social Entrepreneurship*, 1, 32–53.
21. Dudaitė, J., Žibėnienė, G. (2012). Verslumo edukologijos studijų programą įgyvendinančių dėstytojų samprata apie verslumą ir verslumo ugdymą. *Socialinis darbas*, 11(1), 165-176.
22. Dushin, M. (2015). *Developing a social enterprise business plan*. <http://www.hbs.edu/newventurecompetition/Documents/SETrackDevelopingSEBusinessPlan2015.pdf> (žiūrėta 2017-03-27).
23. *Ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategija*, (2004). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.411F019AEE4D>. (Žiūrėta 2017-02-16).
24. Elmes, M., Jiusto, S., Whiteman, G., Hersh, R., Guthey, G. (2012). Teaching Social Entrepreneurship and Innovation from the Perspective of Place and Place Making. *Academy of Management Learning & Education*, 2012, 11(4), 533-554.
25. Europos Komisijos atsakaita, Entrepreneurship Education at School in Europe, (2012). National Strategies, Curricula and Learning Outcomes. http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/135EN.pdf (žiūrėta 2017-03-20).
26. Europos komisijos politikos ir programų apžvalga, (2015). *Jaunimo verslumo rėmimas Lietuvoje*. <http://invega.lt/wp-content/uploads/2016/05/V-Lithuania-Youth-EntrepreneurshipReport-vertimas.pdf>, (žiūrėta 2017-02-18).
27. Gevorgianienė, V., Fargion, S. (2012). Verslumas socialiniame darbe – profesijos bruožas ar iššūkis? *Acta pedagogica vilnensia*, 28, 83-95. Vilniaus universitetas.
28. Global Entrepreneurship Monitor (2014). *Entrepreneurial Behaviour and Attitudes*. <http://www.gemconsortium.org/country-profile/82> (žiūrėta 2017-02-15).
29. Gobind, S., G. (2015). Myths versus reality: entrepreneurs are born or made. *International Journal in Management and Social Science*, 3(1), 520-526.

30. Golden, K., Hewitt, A., McBane, M. (2010). Enabling Solutions to Complex Social Problems. *Social Entrepreneurship Social Impact Metrics*. White Paper Series, Ontario.
31. Gray, M., Crofts, P. (2002). *Social Entrepreneurship and its Implications for Social Work*. Newcastle and the Hunter Region of New South Wales, Australia.
32. Grėblikaitė, J., Puškoriūtė, N. (2014). Smulkių ir vidutinių įmonių skatinimas Lietuvoje, tobulinant viešojo sektoriaus paslaugų teikimą verslui. *Viešoji politika ir administravimas*, 1(13), 137-148.
33. Hope, C. (2009). *The Motivating Factors in starting a business and the creation of a Rural Entrepreneurial Attitude in the under 30s*. Nuffield Report, Oxford.
34. Ivanauskienė, V., Varžinskienė, L. (2007). Socialinių darbuotojų profesinių vertybių raiška praktinėje veikloje. *Socialinis darbas*, 6(1), 76-82.
35. Jarienė, R. (2009). *Įtakingiausių XX– XXI a. mokymosi teorijų apžvalga*. http://www.ugdome.lt/kompetencijos58/Moduliai/III_modulis/Skaitiniai/1_1_mokymosi_teorijos.pdf (žiūrėta 2017-04-23).
36. Jaunimo karjeros centras (2011). *Dalykų ryšiai ir integracija: metodinė medžiaga*. Kaunas. http://www.narbuto.salcininkai.lm.lt/wpcontent/uploads/2013/01/Dalyku_ryšiai_ir_integracija_mokomoji_medziaga-full.pdf (žiūrėta 2017-04-03).
37. Jelagaitė, A., Kairiūkštienė, L. (2013). Aukštesniųjų klasių mokinių verslumo ugdymas bendrojo ugdymo mokyklose. *Socialinis ugdymas*, 2(34), 72-89.
38. Johansson, E., Kjeldsen, U., B. (2015). Socialinio verslumo ir socialinio verslo skatinimas Šiaurės šalyse. *Social Enterprise Summit*. Ataskaita. <http://www.jrd.lt/uploads/Methodiniai%20leidiniai/2015%20m.%20Socialinio%20verslo%20forumas.pdf> (žiūrėta 2017-04-03).
39. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas.
40. Karlberg, F., Ryberg, S. (2007). *An explorative journey in understanding Social Entrepreneurship*. Lund University.
41. Kerevičienė, J. (2014). *Pedagoginės psichologijos užrašai. Mokomoji knyga aukštųjų mokyklų studentams*. Vilniaus universitetas, Kauno humanitarinis fakultetas, Kaunas.
42. Khuong, M., N., An, N., H. (2016). The Factors Affecting Entrepreneurial Intention of the Students of Vietnam National University – A Mediation Analysis of Perception toward Entrepreneurship. *Journal of Economics, Business and Management*, 4, 2, 104-111.
43. Klavora, V. (2011). *Social entrepreneurship*. National Assembly of the Republic of Slovenia. http://www.mdds.gov.si/fileadmin/mdds.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/zaposlovanje/Act_SE_rev_clear.pdf (žiūrėta 2017-02-16).
44. Krysik, J., L., Finn, J. (2010). *Research for effective social work practice*. United Kingdom.
45. Kunday, O., Cakir, C. (2014). The Moderating Role of Entrepreneurship Education and Family Tradition on the Relationship between Self-Esteem and Entrepreneurial Intention. *International Journal of Humanities and Social Science*, 4, 9(1), 25-34.

46. Kvedaraitė, N., Repečkienė, A., Glinskienė, R., Žvirelienė, R. (2013). Akademinio jaunimo įtrauktis į darbo rinką ir verslininkystės galimybės: kokybinis vertinimas. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, 7(1), 61-73.
47. Kvieskienė, G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Monografija. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
48. Labanauskas, L. (2013). Socialinės sanglaudos teorija, modeliai ir jų raiška Lietuvoje. *Lietuvos socialinė raida*, 2, 8-25. LSTC Sociologijos institutas.
49. Lackeus, M. (2015). *Entrepreneurship in Education*. European Commission. https://www.oecd.org/cfe/leed/BGP_Entrepreneurship-in-Education.pdf (žiūrėta 2017-04-03).
50. Leliūgienė, I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
51. *Lietuvos Respublikos socialinių įmonių įstatymas*, (2004). https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EEC13A0B85BA/TAIS_292146 (žiūrėta 2017-02-16).
52. *Lietuvos Respublikos socialinio verslo koncepcija*, (2015). [file:///C:/Users/Ieva/Downloads/Socialinio_verslo_koncepcija_2015_isakymas%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Ieva/Downloads/Socialinio_verslo_koncepcija_2015_isakymas%20(1).pdf) (žiūrėta 2017-02-16).
53. *Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas Dėl pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašo patvirtinimo*, (2015). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/37350520a7bc11e5be7f919a1ebe> (žiūrėta 2017-05-15).
54. *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas*. (2013). http://www.mprc.lt/file/svietimo%20istatymas/Svietimo%20istatymas_2011.pdf (žiūrėta 2017-03-27).
55. *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo NR. I-1489 2 ir 18 straipsnių pakeitimo įstatymas*, (2016). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/eb74a780056711e6a238c18f7a3f1736> (žiūrėta 2017-02-16).
56. *Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas*, (2017). *Dėl mokyklos socialinio pedagogo pavyzdinio pareigybės aprašo patvirtinimo*. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/7bbad330a19111e69ad4c8713b612d0f> (žiūrėta 2017-05-01).
57. Lipinskienė, D. (2012). *Personalo vadyba*. Mokymo priemonė su praktinėmis užduotimis. Viešoji įstaiga Socialinių mokslų kolegija.
58. Maračinskienė, R. (2015). *Verslumo kompetencijų ugdymas taikant inovatyvius mokymosi metodus ir priemones*. (Nepublikuotas magistro darbas, Lietuvos edukologijos universitetas, 2015).
59. Massachusetts Teachers Association, (2014). *MTA Educator Evaluation Guidance and Templates*. http://massteacher.org/~media/Files/CEPP/cepp_educator_evaluation.pdf (žiūrėta 2017-04-04).
60. McCaffrey, M., Salerno, J., T. (2011). A Theory of Political Entrepreneurship. *Modern Economy*, 2011, 2, 522-560.
61. Melnikas, B., Jakubavičius, A., Strazdas, R., Chlivickas, E., Lobanova, L., Stankevičienė, J. (2014). *Intelektinis verslas*. Vilnius, Technika.

62. Miliušienė, M., Zuzevičiūtė, V. (2013). School as a Community for Social Inclusion: Strategies for Inclusion. *Socialinis ugdymas*, 1(33), 9-17.
63. Miller, E., A. 2012. *Minimum standards for wildlife rehabilitation*. National Wildlife Rehabilitation Association, St. Cloud, MN, USA.
64. Motiejūnienė, E., Žadeikaitė, L. (2009). Kompetencijų ugdymas: iššūkiai ir galimybės. *Pedagogika*, 95, 86-93.
65. Mthombeni, S., E. (2015). *Motivating factors of social entrepreneurs: the experiences of social entrepreneurs based in Gauteng*. Gordon Institute of Business Science, University of Pretoria.
66. Mulder, M., Collins, K. (2007). *Competence Development in Public and Private Organisations: a Survey of Its Use in Practice in Selected EU Member States*, Belgium.
67. Mulgan, G. (2006). The Process of Social Innovation. *Innovation: technology, governance, globalization*, 145-162.
68. Mwasalwiba, E., S. (2010). Entrepreneurship education: a review of its objectives, teaching methods, and impact indicators. *Education and Training*. 52(1), 20-47.
69. Noruzi, M., R., Westover, J., H., Rahimi, G., R. (2010). An exploration of social entrepreneurship in the entrepreneurship era. *Asian social science*, 6, 3-10.
70. Pacek, A., Freeman, B. (2005). *The Welfare State and Quality of Life: A Cross-National Analysis*. Texas University.
71. Parenson, T. (2011). The criteria for a solid impact evaluation in social entrepreneurship. *Society and Business Review*, 6(1), 39-48.
72. Pilkauskas, V. (2011). *Procesų modeliavimas ir nuotolinis valdymas*. Mokomoji knyga, KTU informatikos fakultetas.
73. Radakovic, M., Antonijevic, S. (2007). *Balance between formal and informal learning – experience and challenges of civil servants training in Serbia*. http://www.nispa.org/files/conferences/2013/papers/201304151202190.Paper_Radakovic.pdf?fs_papersPage=4 (žiūrėta 2017-04-04).
74. Rameikienė, R., Startienė, G., Dumciuvienė, D. (2013). Explaining Entrepreneurial Intention of University Students: the Role of Entrepreneurial Education. *Active Citizenship by Knowledge, Management and Innovation*. Croatia, 19, 21, 299-307.
75. Ruskin, J., Webster, C., M. (2011). *Creating Value for Others: An Exploration of Social Entrepreneurs' Motives*. Faculty of Business and Economics, Macquarie University, Sydney, Australia.
76. Ruškus, J., Žvirdauskas, D., Stanišauskienė, V. (2009). *Neformalusis švietimas Lietuvoje: faktai, interesai, vertinimai*. Švietimo aprūpinimo centras, Vilnius.

77. Santos, F., M. (2005). *A theory of social entrepreneurship*. France. http://www.ic2.utexas.edu/ictpi/mirror/porto2009/papers/12_A%20Theory%20of%20Social%20Entrepreneurship_Filipe%20Santos ICTPI_Pa.pdf (žiūrėta 2017-03-26).
78. Sapiėgienė, L., Jukneviėienė, V., Stoškus, S. (2009). Inovacijų diegimo procesas: Šiaulių miesto gamybos įmonių atvejo analizė. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2 (15), 237-249.
79. Shane, S., A. (2003). *A general theory of entrepreneurship*. The individual - opportunity nexus, Edward Elgar Pub.
80. Shore, B. (2006). *Volunteer Leadership*. Points of Light Foundation & Volunteer Center National Network. <http://www.volunteertoday.com/PDF/multiparadigm%20POLF.pdf> (žiūrėta 2017-04-04).
81. Sidhu, I., Singer, K., Johnsson, C., Suoranta, M. (2015). *A Game-Based Method for Teaching Entrepreneurship*. <http://cet.berkeley.edu/wp-content/uploads/BMOE.pdf> (žiūrėta 2017-04-02).
82. Singh, A. (2016). The Process of Social Value Creation. *Contributions to Economics*, 19-49. Springer India.
83. Smilor, R., W. (1997). *Entrepreneurship and community development*. Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership.
84. Stebbins, R., A. (2010). Social Entrepreneurship as Work and Leisure. *LSA Newsletter*, 85, 30-33, University of Calgary.
85. Stokaitė, V. (2012). Verslumo skatinimas aukštajame moksle: Europos sąjungos dokumentų ir Lietuvos atvejo analizė. *Socialinės technologijos*, 2(1), 139-155. Mykolo Romerio universitetas.
86. Šalkauskas, Š. Dzemyda, I. (2013). Socialinio verslo modelis. *Verslo sistemos ir ekonomika*, 3(2), 208-219. Mykolo Romerio universitetas.
87. Šeibokienė, A. (2002). *Vadybos pagrindai*. Metodinė medžiaga. Vilnius.
88. Šukienė, V. (2010). Profesijos rinkimosi veiksniai ir jų įtaka karjeros lūkesčiams. (Nepublikuotas magistro darbas, Lietuvos Žemės ūkio universitetas, 2012).
89. Švietimo ir mokslo ministerija, (2016). Mokytojų skaičius: perteklius ar trūkumas? *Švietimo problemos analizė*, 3(146), 1-12.
90. Telšinskytė, G. (2012). Pagrindinės mokyklos mokinių verslumo kompetencijos ugdymo galimybės (Nepublikuotas magistro darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2012).
91. Thornton, P., H., Soriano, R., D., Urbano, D. (2011). Socio-cultural factors and entrepreneurial activity: An overview. *International Small Business Journal*, 29(2), 105-118.
92. Tomasko, R., M. (2011). *Developing Social Entrepreneurs: Lessons from a New International Relations School-Based Master Program*. School of International Service, Washington DC.
93. Topxhiu-Mustafa, R. (2005). *The role of entrepreneurship and enterprises for local economic development*, Kosove. <http://www.academicus.edu.al/nr5/Academicus- MMXII5- 096- 107.pdf> (žiūrėta 2017-04-06).

94. Urbikienė, V. (2010). *Savanorystė ir jos įtaka jaunimo socializacijai*. (Nepublikuotas magistro darbas, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2010).
95. Vaidelis, G. (2006). Jaunimo verslumo plėtros instrumentai, Lietuvos dabartis ir perspektyvos. *Nacionalinė jaunimo verslumo skatinimo programa (2007–2011)*: NPI konferencijos medžiaga, Vilnius.
96. Vaivadienė, E. (2012). *Technologijos kompetencijų ugdymo pavyzdžiai*. Ugdymo plėtotės centras.
97. Vasiliauskas, A. (2004). Nacionalinės ekonomikos plėtros strateginis valdymas: nustatytinis ir plėtotinis metodologiniai požiūriai. *Pinigų studijos*, 2004, 5- 18. http://elibrary.lt/resursai/DB/LB/LB_pigu_studijos/Pinigu_studijos_2004_03_01.pdf (žiūrėta 2017-04-03).
98. Valatkienė, S. (2005). Visuminio ugdymo problema naujosios pedagogikos teorijoje ir praktikoje. *Pedagogica Vilnesia*, 2005, 15, p. 112-119.
99. Vijeikis, J., Jelagaitė, A., Lukoševičius, V. (2012). Verslumo ugdymo sistemos tobulinimas Lietuvos aukštosiose mokyklose. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, 33(4), 80-90. Lietuvos edukologijos universitetas.
100. Vyšniauskytė–Rimkienė, J. (2007). *Moksleivių socialinės kompetencijos ugdymo galimybės*. Vytauto Didžiojo universitetas. <http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2007/86/99-104.pdf> (žiūrėta 2017-02-16).
101. Vorevičienė, J. (2013). Jaunimo verslumo praktinių gebėjimų ugdymas Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose (Nepublikuotas magistro darbas, Lietuvos edukologijos universitetas, 2013).
102. Zaleskienė, I., Žadeikaitė, L. (2008). Mokytojų požiūris į verslumo ugdymo prielaidas. *Pedagogika*, 89, 99-106.
103. Zappala, G. (2011). *Solving social problems and demonstrating social impact*. The Center for Social Impact. http://www.csi.edu.au/media/uploads/Solving_Social_Problems_and_Demonstrating_Impact_-_February_2011.pdf (žiūrėta 2017-02-15).
104. Žadeikaitė, L., Railienė, A. (2009). Socialinio pedagogo kaip profesijos patarėjo veiklos funkcijos ir kompetencijos: teorinės prielaidos. *Socialinis ugdymas*, 8(19), 35-47.
105. Župerka, A. (2009). Moksleivių verslumo ugdymo tobulinimo kryptys Lietuvoje. *Verslas, vadyba ir studijos*, 299-311. Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, Kaunas.
106. Župerka, A. (2010). Studentų verslumo ugdymo plėtra Lietuvoje (Nepublikuota daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas, 2010).
107. Župerka, A., Župerkienė, E. (2012). Studentų Verslumo ugdymo tyrimas vakarų Lietuvos regione. *Regional Formation and Development Studies*, 1(6), 195-208. Klaipėdos universitetas.
108. Wiig, K., M. (2000). *The Intelligent Enterprise and Knowledge Management*. UNESCO's Encyclopedia of Life Support Systems.

Summary
**POSSIBILITIES OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP EDUCATION MODELING IN A SOCIAL
EDUCATOR'S PROFESSIONAL ACTIVITY**
Ieva Maraškaitė

Relevance of the topic. Social entrepreneurship education has become very important in today's society. In order to integrate social entrepreneurship education in Lithuanian education system inevitably encountered problems, one of them - the lack of educators. Therefore, this paper analyzes the social educators opportunities to develop social entrepreneurship in general education institutions, and based upon the findings this paper contains social entrepreneurship education model for social educators.

The hypothesis - it is likely that social educators working in general education schools have possibilities to develop social entrepreneurship at the institutional level, while modeling social entrepreneurship education objectives, content, principles and taking into account the environmental and individual factors affecting.

Theoretical analysis revealed the concept of social entrepreneurship education, which is associated with a social educator opportunities to develop social entrepreneurship. Using the methods of theoretical analysis this paper presents social entrepreneurship education modeling content at individual and institutional levels, and discusses the factors affecting it. Using quantitative assay conducted a survey aimed at identifying the social educators opportunities to develop social entrepreneurship in general education institutions. The project presents social entrepreneurship education model and opportunities of model implementation.

The main conclusions:

1. Social entrepreneurship is defined as the non-profit creation of public social welfare. This is a new area in Lithuania, which integration encounters different problems. European countries actively developed social business legislation, policies and legal documents, permanently established and works to promote social entrepreneurship initiatives, programs and projects. In Lithuanian legal documents is defined the career educator position and the concept of lifelong learning, regulated aim to educate students to make social entrepreneurship in a younger age – it is seen as the future of today's youth and life success criteria.

2. The concept of social entrepreneurship education can be modeled at individual and institutional levels, based on the relationship between these levels. This paper establishes social entrepreneurship education links with social education, volunteering and lifelong learning concepts. The main influencing factors: cultural differences, rules and norms.

3. This paper approves the relevance of social entrepreneurship in general education schools. Social educators have the opportunity to develop social entrepreneurship, but they lack the knowledge, expertise and time, also necessary teamwork. Social educators emphasize the long-term interpersonal competency development, the promotion of social entrepreneurship in the school community and innovation objectives, also there is an opportunity to develop social entrepreneurship outside the school. The most important methods of developing social entrepreneurship is practical applications and criteria set, strategies and policies of social entrepreneurship development must be coordinated with each other. Social educators have the opportunity to improve social entrepreneurship knowledge while volunteering, using lifelong learning, research ways and participating in formal lectures. Social entrepreneurship development is influenced by legal regulations, cultural differences and human resources organizations.

4. It is preferred to implement social entrepreneurship education model while promoting social entrepreneurship culture in the school and bringing together a team. It is recommended to implement social entrepreneurship education in basic education by providing practical self-modeling capabilities and social solutions modeling.

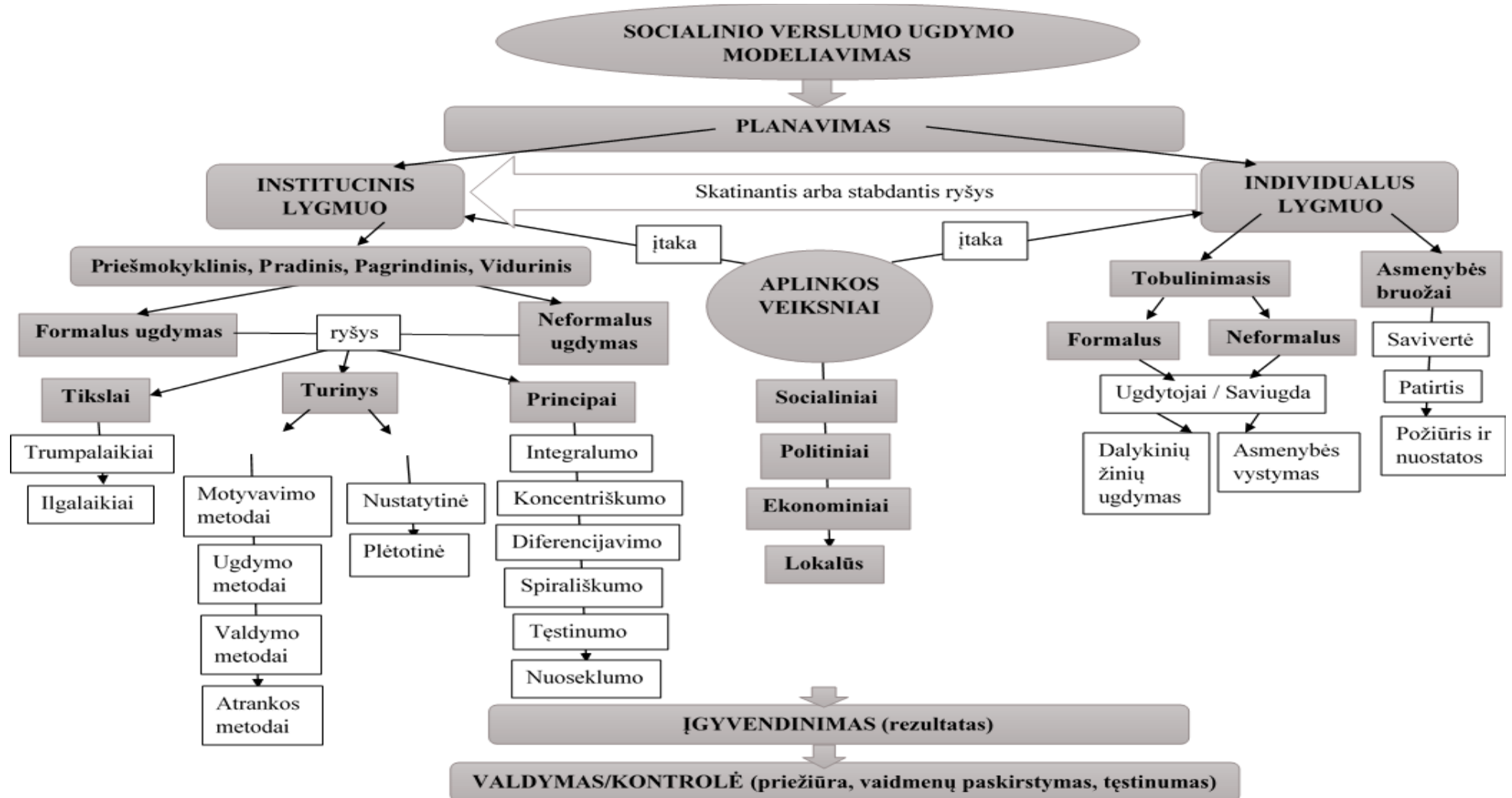
The hypothesis was confirmed partially, because social educators have the opportunity to develop social entrepreneurship at the institutional level, but needed to bring together a team, to assess the environmental determinants and modeling activities by the type of educational institution.

Key words: social entrepreneurship, social entrepreneurship in the field of education; social entrepreneurship educator, social entrepreneurship education objectives, content, methods, principles, strategies, factors affecting.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

SOCIALINIO VERSLUMO UGDYMO MODELIAVIMO OPERACIONALIZACIJA

TYRIMO INSTRUMENTAS – ANKETA

Apklausa atlieka Šiaulių universiteto socialinės pedagogikos magistrantūros studentė
Ieva Maraškaitė, Tel: +37068051791, el. p. maraskaiteieva@gmail.com

Gerbiami socialiniai pedagogai,

Esu II kurso magistro socialinės pedagogikos studentė. Atlieku apklausą, siekiant nustatyti socialinių pedagogų socialinio verslumo ugdymo modeliavimo galimybes.

SOCIALINIS VERSLUMAS – tai kūrybiškas ir verslus veiklos būdas, kuris skatina burtis į bendruomenes ir naudoti turimus išteklius siekiant ne pelno, o socialinės gerovės.

Kviečiu dalyvauti apklausoje!!!

Apklausa ANONIMINĖ. Užtruksite apie 15 min.
Prašau atsakyti į kiekvieną klausimą ir anketą užpildyti iki galo.
Klausimyno pagalba gauti duomenys bus panaudoti mokslinio tyrimo tikslams pasiekti ir pateikiami apibendrintai. Jūsų dalyvavimas labai svarbus!

Dalinkis žiniomis!

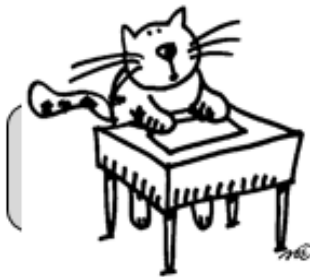
Jums tinkantį atsakymą žymėkite X

ASMENINĖ INFORMACIJA

<p>1. Jūsų lytis:</p> <p>☐ Moteris;</p> <p>☐ Vyras</p>	<p>5. Jūsų profesinė patirtis metais:</p> <p>☐ Iki 1 metų;</p> <p>☐ Nuo 1 iki 5 metų;</p> <p>☐ Nuo 5 iki 10 metų;</p> <p>☐ Nuo 10 iki 15 metų;</p> <p>☐ Daugiau nei 15 metų;</p> <p>☐ Kita (irašyti).....</p>
<p>2. Jūsų amžius:</p> <p>Irašyti.....</p>	<p>6. Jūsų darbovietė:</p> <p>☐ Gimnazija;</p> <p>☐ Pagrindinė mokykla;</p> <p>☐ Progimnazija;</p> <p>☐ Specialioji mokykla;</p> <p>☐ Suaugusiųjų ir jaunimo mokykla;</p> <p>☐ Pradinė mokykla;</p> <p>☐ Kita (irašyti).....</p>
<p>3. Jūsų išsilavinimas:</p> <p>☐ Aukštesnysis;</p> <p>☐ Aukštasis;</p> <p>☐ Nebaigtas aukštesnysis/aukštasis;</p> <p>☐ Kita (irašyti).....</p>	
<p>4. Miestas, miestelis kuriame dirbate:</p> <p>Irašyti.....</p>	

<p>7. Ar socialinio verslumo ugdymas yra aktualus Jūsų darbovietėje?</p> <p>☐ Taip; ☐ Ne; ☐ Kita.....</p>	<p>8. Kokiose ugdymo pakopose vykdomas socialinio verslumo ugdymas Jūsų darbovietėje?</p> <p>☐ Priešmokykliniame ugdyme; ☐ Pradiniame ugdyme; ☐ Pagrindiniame ugdyme; ☐ Viduriniame ugdyme; ☐ Kita.....</p>
<p>9. Kurioje ugdymo formoje pasireiškia socialinio verslumo ugdymas?</p> <p>☐ Formaliame ugdyme; ☐ Neformaliame ugdyme; ☐ Kita.....</p>	<p>10. Ar socialiniai pedagogai gali inicijuoti socialinio verslumo ugdymą?</p> <p>☐ Taip; ☐ Ne; ☐ Kita.....</p>

Kiekvienoje eilutėje žymėkite **tik vieną** Jums tinkantį atsakymą.
Žymėjimo pavyzdys:

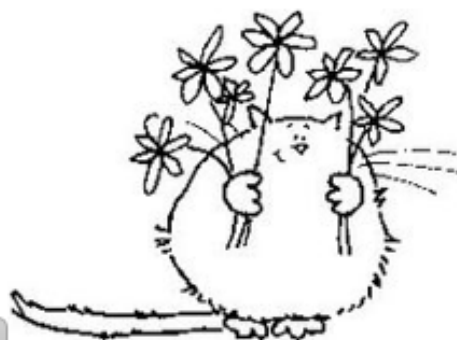
Teiginys	Sutinku	Abejoju	Nesutinku
Socialinis pedagogas yra empatiškas	X	○	○

INSTITUCINIS LYGMUO

11. Įvertinkite ar sutinkate su žemiau pateiktais teiginiais?		Sutinku	Abejoju	Nesutinku
Socialinio verslumo ugdymo TIKSLAI	Jei socialinis pedagogas ugdo socialinį verslumą – šis procesas yra trumpalaikis, o ne ilgalaikis	○	○	○
	Socialinis pedagogas siekia ugdyti mokinių asmenines kompetencijas (pvz. pasitikėjimą, iniciatyvumą, savarankiškumą, kritinį mąstymą, empatiją ir kt.)	○	○	○
	Socialinis pedagogas siekia ugdyti mokinių profesines kompetencijas (pvz. užsienio kalbų žinojimą, profesinę orientaciją, darbo kompiuteriu įgūdžius ir kt.)	○	○	○
	Socialinis pedagogas siekia ugdyti mokinių tarpasmenines kompetencijas (pvz. komandų sudarymo, gebėjimą daryti itaka, komunikacijos, lyderystės, valdymo ir kt.)	○	○	○
	Socialinis pedagogas rūpinasi jaunimo profesiniu užimtumu	○	○	○
	Socialinis pedagogas rūpinasi jaunimo laisvalaikio užimtumu	○	○	○
	Socialinis pedagogas siekia perduoti gerą patirtį ugdytiniams ir mokyklos bendruomenei	○	○	○
	Socialinis pedagogas siekia dalintis naudinga informacija su ugdytiniais ir bendruomene	○	○	○
	Socialinis pedagogas skatina socialinio verslumo kultūrą mokyklos bendruomenėje	○	○	○
	Socialinis pedagogas rūpinasi ugdytinių socialine gerove	○	○	○
	Socialinis pedagogas rūpinasi visuomenės socialine gerove ir socialinėmis problemomis	○	○	○
	Socialinis pedagogas siekia kurti inovacijas mokslo srityje (pvz. metodinių priemonių kūrimas)	○	○	○
	Socialinis pedagogas siekia kurti inovacijas gamybos srityje (pvz. patobulinti, nauji gaminiai)	○	○	○
	Socialinis pedagogas siekia kurti inovacijas paslaugų srityje (pvz. paslaugų organizavimas)	○	○	○

12. Kurie iš pateiktų socialinio verslumo ugdymo metodų aktualūs socialinio pedagogo profesinėje veikloje? Įvertinkite jų svarbumą / reikšmingumą.		Nesvarbu	Mažai svarbu	Nenaudoja	Svarbu	Labai svarbu
SOCIALINIO VERSLUMO UGDYMO TURINYS	Motyvuoti ugdytinius geriausia naudojant atlygio ir įvertinimo metodus	☐	☐	☐	☐	☐
	Motyvuoti ugdytinius geriausia suteikiant savirealizacijos galimybes	☐	☐	☐	☐	☐
	Motyvuoti ugdytinius geriausia parodant karjeros galimybes vaikams	☐	☐	☐	☐	☐
	Motyvuoti naudojant nežinomybės elementą (žadinti smalsumą neatskleidžiant rezultato)	☐	☐	☐	☐	☐
	Motyvuoti ugdytinius geriausia suteikiant praktines žinių pritaikymo galimybes	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas ugdo socialinį verslumą naudodamas debatų ir diskusijų metodą	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas ugdo socialinį verslumą naudodamas pamokos, paskaitos metodą	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas ugdo socialinį verslumą naudodamas mokymosi iš patirties metodą	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas ugdo socialinį verslumą naudodamas bandymų - klaidų metodą	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas ugdo socialinį verslumą naudodamas minčių lietaus metodą	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas ugdo socialinį verslumą naudodamas aktyvaus dalyvavimo metodą	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas ugdo socialinį verslumą naudodamas vaidmeninių žaidimų metodą	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas ugdo socialinį verslumą naudodamas projektinio darbo metodą	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas ugdo socialinį verslumą naudodamas savanorystės metodą	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas ugdo socialinį verslumą naudodamas igalinimo metodą	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas ugdo socialinį verslumą naudodamas mokymosi kartu metodą	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas ugdo socialinį verslumą naudodamas atvejo analizės metodą	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas ugdo socialinį verslumą naudodamas vizitų įstaigose metodą	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas ugdo socialinį verslumą naudodamas įmonės kūrimo metodą	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas ugdo socialinį verslumą naudodamas verslo imitavimo metodą	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas ugdo socialinį verslumą naudodamas grupinio darbo metodą	☐	☐	☐	☐	☐
	Vertinant ugdytinių pasiekimus socialinis pedagogas naudoja refleksijos metodą	☐	☐	☐	☐	☐
	Vertinant ugdytinių pasiekimus socialinis pedagogas naudoja nebaigtų sakinių metodą	☐	☐	☐	☐	☐
	Vertinant ugdytinių pasiekimus socialinis pedagogas naudoja viešo pristatymo metodą	☐	☐	☐	☐	☐
	Vertinant ugdytinių pasiekimus socialinis pedagogas naudoja grupės vertinimo metodą	☐	☐	☐	☐	☐
	Vertinant ugdytinių pasiekimus socialinis pedagogas numato aiškius kriterijus	☐	☐	☐	☐	☐
	Siekiant nustatyti problemas ir poreikį socialinis pedagogas naudoja stebėjimo metodą	☐	☐	☐	☐	☐
	Siekiant nustatyti problemas ir poreikį socialinis pedagogas atlieka tyrimus	☐	☐	☐	☐	☐
	Formuojant tikslingą grupę socialinis pedagogas apibrėžia grupės atrankos kriterijus	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinio verslumo ugdymui tikslinga naudoti inovacijų strategiją	☐	☐	☐	☐	☐
	Marketingo strategija (organizacija, vartotojai, konkurentai, finansai)	☐	☐	☐	☐	☐
	Gamybos strategija (vieta ir laikas, infrastruktūra, ryšiai)	☐	☐	☐	☐	☐
	Personalo strategija (atlygis ir įvertinimas, vystymas, karjeros galimybės)	☐	☐	☐	☐	☐
Ugdant socialinį verslumą svarbiausias integralumo principas (veikla artima realybei)	☐	☐	☐	☐	☐	
Ugdant socialinį verslumą svarbiausias koncentriškumo principas (amžiaus tarpniai)	☐	☐	☐	☐	☐	
Ugdant socialinį verslumą svarbiausias diferencijavimo principas (ugdytinių gebėjimai)	☐	☐	☐	☐	☐	
Ugdant socialinį verslumą svarbiausias spirališkumo principas (nuoseklus ugdymas)	☐	☐	☐	☐	☐	
Ugdant socialinį verslumą svarbiausias tęstinumo principas (nenutrūkstamas ugdymas)	☐	☐	☐	☐	☐	

**ŠAUNUS DARBAS!
LIEKA VIS MAŽIAU!**

APLINKOS VEIKSNIAI

13. Įvertinkite socialinio verslumo ugdymui įtakos turinčius veiksnius. Kuriuos iš jų patiria ir socialiniai pedagogai savo profesinėje veikloje?		Nesvarbu	Mažai svarbu	Nepatiria	Svarbu	Labai svarbu
APLINKOS VEIKSNIAI	Socialinio verslumo ugdymui įtakos turi kultūriniai aspektai	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinio verslumo ugdymui įtakos turi socialinės normos	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinio verslumo ugdymui įtakos turi visuminio požiūrio stoka	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinio verslumo ugdymui įtakos turi švietimo politikos prioritetai	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinio verslumo ugdymui įtakos turi teisinis reglamentavimas, koordinavimas	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinio verslumo ugdymui įtakos turi tarpinstitucinių ryšių pasiūla	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinio verslumo ugdymui įtakos turi žmogiškieji ištekliai	☐	☐	☐	☐	☐
	Soc. verslumo ugdymui įtakos turi institucijos stiprybės, silpnybės, grėsmės, galimybės	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinio verslumo ugdymui įtakos turi finansavimo galimybės	☐	☐	☐	☐	☐
	Socialinio verslumo ugdymui įtakos turi valstybės finansavimo prioritetai	☐	☐	☐	☐	☐

INDIVIDUALUS LYGMUO

14. Įvertinkite ar sutinkate su žemiau pateiktais teiginiais?		Sutinku	Abejoju	Nesutinku
TOBULINIMASIS	Soc. pedagogas kaip socialinio verslumo ugdytojas tobulinasi formaliose veiklose (universitetas)	☐	☐	☐
	Soc. pedagogas kaip socialinio verslumo ugdytojas tobulinasi formaliose veiklose (seminarai)	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas kaip socialinio verslumo ugdytojas tobulinasi formalių susitikimų metu	☐	☐	☐
	Soc. pedagogas kaip socialinio verslumo ugdytojas tobulinasi savanoriškos praktikos būdu	☐	☐	☐
	Soc. pedagogas kaip socialinio verslumo ugdytojas tobulinasi atlikdamas mokslinius tyrimus	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas kaip socialinio verslumo ugdytojas tobulinasi saviugdos būdu	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas kaip socialinio verslumo ugdytojas mokosi iš ugdytojų, lektorių	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas kaip socialinio verslumo ugdytojas mokosi visą gyvenimą	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas kaip socialinio verslumo ugdytojas tobulina savo vertybes	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas kaip socialinio verslumo ugdytojas tobulina savo savybes	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas kaip socialinio verslumo ugdytojas tobulina savo kompetencijas	☐	☐	☐
	Socialinis pedagogas kaip socialinio verslumo ugdytojas tobulina dalykines žinias	☐	☐	☐

Soc. pedagogas kaip soc. verslumo ugdytojas tobulina dalykines žinias iš mokslinės literatūros	☐	☐	☐
Soc. pedagogas kaip soc. verslumo ugdytojas tobulina dalykines žinias iš interneto šaltinių	☐	☐	☐
Socialinis pedagogas kaip socialinio verslumo ugdytojas tobulina dalykines žinias iš Lietuvos gerosios patirties	☐	☐	☐
Socialinis pedagogas kaip socialinio verslumo ugdytojas tobulina dalykines žinias iš užsienio gerosios patirties	☐	☐	☐

Beveik baigta!

15. Įvertinkite ar sutinkate su žemiau pateiktais teiginiais?		Sutinku	Abejoju	Nesutinku
ASMENYBĖS VEIKSNIAI	Socialinio verslumo ugdymui įtakos turi socialinio pedagogo savimotyvacija	☐	☐	☐
	Socialinio verslumo ugdymui įtakos turi socialinio pedagogo savikritika	☐	☐	☐
	Socialinio verslumo ugdymui įtakos turi socialinio pedagogo asmeninės baimės	☐	☐	☐
	Socialinio verslumo ugdymui įtakos turi kitos socialinio pedagogo atliekamos funkcijos (pvz. darbas su tėvais, prevencinės veiklos ir kt.)	☐	☐	☐
	Socialinio verslumo ugdymui įtakos turi socialinio pedagogo santykis su ugdytiniu	☐	☐	☐
	Socialinio verslumo ugdymui įtakos turi socialinio pedagogo šeimos nuomonė ir įtaka	☐	☐	☐
	Socialinio verslumo ugdymui įtakos turi asmeninė socialinio pedagogo praktinė veikla	☐	☐	☐
	Socialinio verslumo ugdymui įtakos turi socialinio pedagogo turimos žinios ir gebėjimai	☐	☐	☐
	Socialinio verslumo ugdymui įtakos turi socialinio pedagogo požiūris į ugdymo reikšmę	☐	☐	☐
	Socialinio verslumo ugdymui įtakos turi socialinio pedagogo požiūris į ugdytinius, jų vertinimas	☐	☐	☐
	Socialinio verslumo ugdymui įtakos turi asmeniniai socialinio pedagogo prioritetai ir interesai	☐	☐	☐
	Socialinio verslumo ugdymui įtakos turi asmeniniai socialinio pedagogo tikslai, uždaviniai	☐	☐	☐

<p>16. Jūsų nuomonė ar socialiniai pedagogai gali įgyvendinti socialinio verslumo ugdymą ir pasiekti teigiamų rezultatų?</p> <p>☐ Taip;</p> <p>☐ Ne;</p> <p>☐ Kita.....</p>	<p>17. Jūsų nuomonė ar socialiniai pedagogai gali prižiūrėti / kontroliuoti socialinio verslumo ugdymo grupę? Paskirstyti vaidmenis, užtikrinti veiklų tęstinumą?</p> <p>☐ Taip;</p> <p>☐ Ne;</p> <p>☐ Kita.....</p>
---	--

Nuoširdus Ačiū!

Siūsti el. paštu: maraskaiteieva@gmail.com, Virtuali anketa: <http://apklausa.lt/f/socialinio-verslumo-ugdymo-modeliavimo-galimybes-socialiniu-pedagogu-profesin-gkaf1b4.fullpage>

IMTIES DYDŽIO NUSTATYMO LENTELĖ

19 lentelė

Imties dydžio nustatymo lentelė pagal populiacijos dydį

Šaltinis: sudaryta pagal Krysik, Finn (2010)

Populiacijos dydis	Imties dydis
50	44
75	63
100	80
150	108
200	132
250	152
300	169
400	196
500	217
750	254
1,000	278
2,000	322
4,000	351
5,000	357
10,000	370
15,000	375
20,000	377
25,000	378
50,000	381
100,000	384
1,000,000	384

GEOGRAFINIS RESPONDENTŲ PASISKIRSTYMAS

18 pav. Respondentų pasiskirstymas Lietuvos mastu (N=270)⁶³

⁶³ Žvaigždute pažymėti miestai, kuriuose dirbantys socialiniai pedagogai dalyvavo tyrime.

SOCIALINIO VERSLUMO UGDYMO ĮTAKOS TURINTYS UGDYTOJO BRUOŽAI

Asmeniniai bruožai	M ⁶⁴	SD ⁶⁵	Mean Ranks ⁶⁶			p ⁶⁷ pagal Kruskal-Wallis
			Iki 1 m.	5–10 m.	Virš 15 m.	
Ugdytojo savimotyvacija	1,05	0,44	127,67	125,96	128,39	0,484
Ugdytojo savikritika	1,18	0,55	128,85	128,27	127,08	0,504
Asmeninės baimės	1,33	0,71	128,82	126,58	126,87	0,787
Kitos socialinio pedagogo funkcijos	1,08	0,47	126,71	130,21	130,07	0,233
SP santykis su ugdytiniu	1,08	0,49	128,93	128,40	127,03	0,443
Socialinio pedagogo šeimos įtaka	1,41	0,74	130,27	129,39	124,97	0,495
Kitos socialinio pedagogo veiklos	1,06	0,45	129,14	128,53	128,11	0,826
Socialinio pedagogo žinios, gebėjimai	1,01	0,39	126,53	127,95	129,29	0,326
SP požiūris į socialinio verslo ugdymą	1,07	0,45	128,86	128,32	126,95	0,562
SP požiūris į ugdytinius	1,10	0,48	126,96	128,86	128,34	0,566
Asmeniniai SP prioritetai	1,10	0,49	127,64	128,38	127,77	0,570
Asmeniniai SP tikslai	1,09	0,50	127,50	129,85	128,15	0,469

⁶⁴ M (angl. *mean*) – vidurkis.

⁶⁵ SD (angl. *standard deviation*) – standartinis nuokrypis.

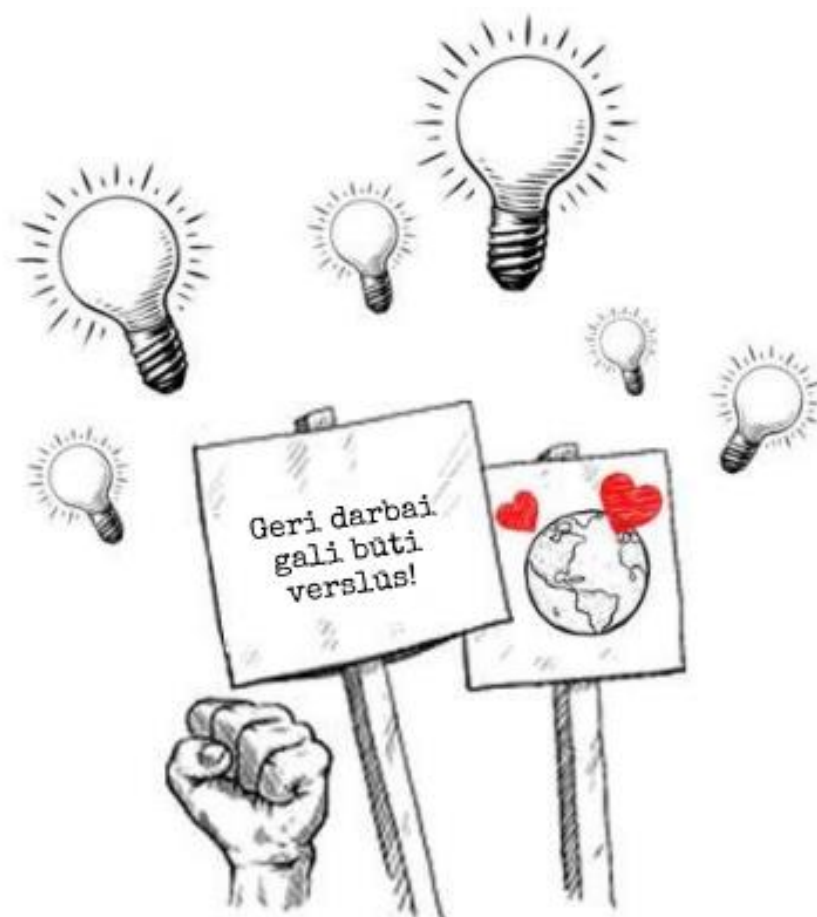
⁶⁶ MR (angl. *mean rank*) – rangų vidurkis.

⁶⁷ p<0,05, parodantis statistiškai reikšmingą skirtumą.

SOCIALINIO VERSLUMO UGDYMO VEIKLOS

TURINYS

1 PAMOKA. Verslumo ir socialinio verslumo panašumai – skirtumai.....	82
2 PAMOKA. Socialinis verslas ir socialinių problemų sprendimas.....	84
3 PAMOKA. Kas yra verslo sėkmė ir kaip ją pasiekti?.....	86
4 PAMOKA. Socialinio verslo idėjos kūrimas.....	88
5 PAMOKA. Praktinis socialinio verslo idėjų modeliavimas.....	90
6 PAMOKA. Tolimesnių planų pristaymas ir įgyvendinimas.....	92
7 PAMOKA. Įvertinimas, refleksija, apibendrinimas.....	84

1 PAMOKA. Verslumo ir socialinio verslumo panašumai – skirtumai

Pamokos uždaviniai:

- Išsiaiškinti socialinio verslo aktualumą ir socialinio verslo sąvokos esmę;
- Suvokti socialinio verslo ypatybes ir jo skirtumus nuo vien tik pelno siekiančio verslo, socialiai atsakingų įmonių ir nevyriausybinių organizacijų veiklos;
- Susipažinti su realiais socialinio verslo pavyzdžiais.

Ugdomi mokinių gebėjimai ir savybės: analitinis mąstymas, kritiškumas, pastabumas.

Bendros pastabos: tai pirmoji ciklo pamoka, kuriai būdingas labiau teorinis pobūdis. Svarbu išlaikyti gyvą mokytojo ir mokinių komunikaciją, pasitelkiant pokalbio metodą, kad mokiniai galėtų iš tiesų suprasti socialinio verslo ypatybes, o ne tik formaliai gautų informaciją. Mokiniam turėtų būti sudaryta galimybė bet kurioje pamokos dalyje ar bent II dalies pabaigoje užduoti klausimus.

Pamokos eiga: Remiantis anksčiau ekonomikos ir verslumo pamokose įgytomis žiniomis, aptariami pagrindiniai verslo, kaip tam tikros veiklos, bruožai. Paprašius mokinių įvardinti jų aplinkoje veikiančių įprastų įmonių pavyzdžių, aiškinamasi, kas joms visoms būdinga ir bendroje diskusijoje prieinama išvada, kad įprastas verslas – tai veikla, kuria, tenkinant tam tikrus vartotojų poreikius (gaminant prekes, teikiant paslaugas), siekiama pelno, kuris atitenka verslo savininkams.

Aptarus pagrindinius įprastinės verslo veiklos bruožus, pereinama prie socialinio verslo sampratos atskleidimo. Mokytojas paaiškina, kad socialinis verslas sprendžia socialines ir aplinkos problemas, ir tai yra jo esminis tikslas. Socialinis verslas, kaip ir bet kuris verslas, kuria darbo vietas ir pajamas, tačiau šio verslo gautas pelnas (bent didžioji jo dalis) ne atitenka įmonių savininkams, o yra skiriamas konkrečioms visuomenės problemoms spręsti. Būtent tai, kokie yra verslo veiklos tikslai ir kaip panaudojamas jo gautas pelnas, ir atsako į klausimą, ar gali tam tikras verslas vadintis socialiniu.

Vienas iš socialinio verslo pionierių, Nobelio premijos laureatas Muhammad Yunus yra pasiūlęs tokią socialinio verslo sampratą:

- 1) Socialinio verslo misija yra išspręsti tam tikrą socialinę problemą visuomenėje;
- 2) Socialinis verslas yra finansiškai patvarus, turi gyvybingą verslo modelį;
- 3) Socialinis verslas nemoka dividendų investuotojams – jo tikslas nėra akcininkų kapitalo maksimizavimas;
- 4) Pelnas skiriamas socialinei problemai spręsti arba yra reinvestuojamas į socialinio verslo plėtrą;
- 5) Socialinis verslas veikia daroje su aplinka;
- 6) Darbuotojai gauna rinkos lygio arba aukštesnius atlyginimus, jų darbo sąlygos yra geresnės nei vidutinėje įmonėje;
- 7) Kurk su džiaugsmu!

Lietuvos Ūkio ministerijos patvirtintoje Socialinio verslo koncepcijoje išskiriami tokie socialinio verslo bruožai:

- 1) pagrindinis tikslas – siekti išmatuojamo ir teigiamo socialinio poveikio;
- 2) gautas pelnas reinvestuojamas pagal iš anksto apibrėžtas pelno paskirstymo procedūras ir taisykles (dominuoja socialiniai prioritetai);
- 3) socialinis verslas yra valdomas atskaitingai ir skaidriai (į valdymą įtraukiami socialinį verslą vykdančių įmonių darbuotojai, savanoriai, klientų, vartotojų, naudos gavėjų, investuotojų atstovai);
- 4) socialinis verslas yra nepriklausomas nuo valstybės ir bet kokių organizacijų (tai negali būti valstybės ar savivaldybių steigiamos įmonės ar įstaigos).

Mokytojas turėtų paaiškinti, kad socialinį verslą gali vykdyti pelno siekiančios įmonės, kurių ekonominės veiklos pagrindinis tikslas – socialinė nauda, ir pelno nesiekiančios į socialinių problemų sprendimą orientuotos organizacijos, savo veikloje taikančios verslo modelius. Tačiau svarbu akcentuoti, kad nemažai įmonių, kurios vadinamos socialiai atsakingomis ir prisideda prie įvairių socialinių problemų sprendimo, nėra socialinis verslas. Pvz., įmonė skirianti dalį savo pelno labdarai, nelaikytina socialiniu verslu, jei pagrindiniu jos veiklos tikslu išlieka pelnas savininkų naudai. Nevyriausybines organizacijas dažnai vykdo projektus, kurie finansuojami iš valstybės ar kt. rėmėjų lėšų, bet ne iš pelningos veiklos, taigi, socialinio verslo šiuo atveju irgi nėra.

Esant galimybei, pademonstruojama neilgos trukmės nuotaikinga video medžiaga apie socialinį verslą. Pvz.: <https://www.youtube.com/watch?v=zADS4f9PBUI>.

Aptarus pagrindinius socialinio verslo požymius, mokytojas gali paprašyti mokinių pateikti jų aplinkoje veikiančio ar kito jiems žinomo socialinio verslo pavyzdžių. Jei pavyzdžiai pateikiami, pokalbio forma aptariama, kiek jie atitinka pamokoje įvardintus socialinio verslo požymius. Pavyzdžiui, verta padiskutuoti, ar pagal Lietuvos Socialinių įmonių įstatymą veikiančios įmonės, neįgaliųjų įdarbinimui gaunančios valstybės subsidijas, tačiau savo pelno nesiejančios su socialiniais tikslais, gali būti traktuojamos kaip socialinis verslas.

Jei mokiniai stokoja pavyzdžių, mokytojas pats pateikia vieną kitą pavyzdį.

Galimi pavyzdžiai: Socialinis verslas „Trys seserys“ vykdomas Vilniuje ir Klaipėdoje. Vykdam projektą ne tik rengiami nemokami psichologinės pagalbos seminarai moterims, bet ir įsteigta labdaros krautuvėlė, kuri padeda išlaikyti šį projektą ir rengti užsiėmimus ne tik Vilniuje ir Klaipėdoje, bet ir mažesniuose šalies miestuose, miesteliuose bei kaimuose. Labdaros krautuvėlei dovanoti daiktus gali bet kuri moteris. <http://www.tryseseserys.lt/kas-mes/> Socialinis verslas – restoranas „Mano Guru“ Vilniuje sprendžia priklausomybės ligomis sergančių asmenų problemas. Įstaigos tikslas yra sudaryti sąlygas nebevarojantiems psichoaktyvių medžiagų asmenims reabilituotis ir reintegruoti į visuomenę ir darbo rinką: sėkmingai baigę reabilitacijos programą, 70% kavinės darbuotojų dirba padavėjais, barmenais ir virėjais. <http://www.manoguru.lt/projektas-mano-guru-naujos-galimybes-darbo-rinkoje/>.

Namų darbų užduoties pavyzdys:

A. Įmonė atliko savivaldybės užsakymą pritaikyti neįgaliųjų reikmėms savivaldybės administracijos pastatą. Gautas veiklos pelnas atiteko įmonės savininkams.

B. Įmonė 2016 m. veikė pelningai ir 3 procentus pelno skyrė ilgą laiką darbo neturinčių žmonių reintegracijai į darbo rinką.

C. Vieniši senyvo amžiaus žmonės, gyvenantys kaimuose, gamina rankų darbo gaminius, kurie yra parduodami rinkoje. Didžioji dalis pelno yra skiriama organizuoti vienišiams seneliams skirtai pagalbai į namus. Nurodykite, kuris atvejis yra socialinio verslo pavyzdys? Kodėl kiti atvejai nelaikytini socialinio verslo pavyzdžiais?

2 PAMOKA. Socialinis verslas ir socialinių problemų sprendimas

Pamokos uždaviniai:

- Susipažinti su svarbiausiomis įvairios aprėpties (lokalinėmis, nacionalinėmis, globaliomis) socialinėmis problemomis;
- Suvokti socialinio verslo galimybes ir svarbą sprendžiant minėtas problemas.

Ugdomi mokinių gebėjimai ir savybės: savarankiškas mąstymas, pastabumas, socialinė empatija.

Bendros pastabos: šioje pamokoje svarbu sužadinti gyvą mokinių susidomėjimą socialinėmis problemomis ir jų sprendimo, panaudojant socialinio verslo galimybes, būdais. Pamokos pobūdis leidžia panaudoti pokalbio, minčių lietaus metodus, tam tikras žaidybines mokomosios medžiagos perteikimo formas.

Pamokos eiga: I. Trumpai prisimenama praėjusios pamokos medžiaga ir apžvelgiamos mokinių atliktos namų darbų užduotys. Esant neteisingai atliktų užduočių, išsiaiškinama, kur ir kokios klaidos padarytos. II. Mokytojas paprašo mokinių įvardinti jiems žinomas socialines ar aplinkosaugos problemas. Įvardintos problemos bendroje diskusijoje klasifikuojamos į lokalias, nacionalines ir globalias. Jei kokio nors masto problemų mokiniai iš karto nenurodė, kartu ieškoma tokių problemų pavyzdžių. Itin svarbu identifikuoti vietos bendruomenės, gal net mokyklos lygmens, problemas, su kuriomis mokiniai susiduria tiesiogiai ir nuolat. Tikslinga pasvarstyti, kaip vieno lygmens problemos gali kelti kito lygmens problemas. Pavyzdžiui, galima nurodyti, kad dėl klimato kaitos globaliai keičiantis gamtinėms sąlygoms, konkrečių vietovių bendruomenės gali prarasti savo tradicinius verslus (pvz., tradicinė žvejyba, tam tikrų kultūrų auginimas) ir iš jų gaunamas pajamas.

Remiantis patyčių mokykloje pavyzdžiu, galima iliustruoti kaip iš pirmo žvilgsnio smulkios, pradžioje gal tik atskirus asmenis ar jų grupes liečiančios problemos, ilgainiui jų nesprendžiant, gali tapti žymiai didesne, visuomenę persmelkiančia nacionalinio lygmens problema.

Mokiniam siūloma pagalvoti, kokios problemos labiausiai juos liečia ir lies ateityje, tikslinga padiskutuoti, ar visada tikrai svarbiausios tos problemos, kurias jie mato arčiausiai savęs. Tikslinga paklausti mokinių, ar jie asmeniškai nėra susidūrę su tam tikrų socialinių problemų sprendimu (galbūt kas nors iš jų jau dalyvauja savanoriškoje veikloje ir žino, kokios tam reikalingos asmeninės savybės (altruizmas, atkaklumas, pasiryžimas siekti poryčių ir t.t.). Labiau betarpiškam įvardintų problemų suvokimui galima pasitelkti tam tikras žaidybines formas.

Pavyzdžiai: *1 variantas:* pasirinkus problemą (pvz., globalinis atšilimas) paskirstyti mokinius grupėmis, kurių kiekviena turės atsakyti į klausimą: kokią reikšmę problema turi ir kaip galima būtų ją spręsti dabar; prieš 10 metų; prieš 100 metų; po 100 metų... *2 variantas:* pasirinkus problemą (pvz., pabėgėlių krizė), paskirstyti mokinius rolėmis ir leisti į problemą pažvelgti iš skirtingų pusių (pvz., pabėgėliai, tranzitinės šalys, pabėgėlius priimančių šalių gyventojai (įvairių ekonominių sluoksnių)) bei pasiūlyti jų sprendimo būdų.

Mokytojas paragina, pritaikant 1 pamokoje įgytas žinias apie socialinį verslą, pasiaiškinti, kaip šis verslas gali prisidėti prie socialinių problemų sprendimo, panaudojama vaizdinė medžiaga, kurioje pristatomos socialinio verslo galimybės dalyvauti sprendžiant tam tikras socialines problemas.

Pvz., pademonstruojama video medžiaga Social Entrepreneurship Key for Solving Climate Change, Poverty: <https://www.youtube.com/watch?v=LLbfuFXXWjw>

Užduoties namų darbams pavyzdys: Naudodamiesi prieinamais informacijos šaltiniais (žiniasklaida, internetas) suraskite socialinių ar aplinkos problemų, kurios buvo sprendžiamos pasitelkiant socialinį verslą, pavyzdžių. Įvardinkite, kokie (lokalūs, nacionalinio masto ar globalūs) buvo tie sprendimai.

3 PAMOKA. Kas yra verslo sėkmė ir kaip ją pasiekti?

Pamokos uždaviniai:

- Išsiaiškinti sėkmingo verslo sampratą;
- Suvokti sėkmingo verslo prielaidas ir savybes, kurios reikalingos sėkmingam verslininkui;
- Suvokti sėkmingo socialinio verslo ypatybes.

Ugdomi mokinių gebėjimai ir savybės: žingeidumas, gebėjimas argumentuotai ginti savo nuomonę, kūrybiškumas.

Bendros pastabos: šioje pamokoje ne tik būtina perteikti mokiniams informaciją apie sėkmingo verslo prielaidas, tačiau siektina ir sužadinti jų intelektines bei kūrybines galias, paskatinti fantaziją. To siekiant verta pasinaudoti gyvų pavyzdžių įtaiga ir metodais, leidžiančiais patiems mokiniams kelti idėjas bei jas kritiškai vertinti. Verta apsvarstyti galimybę šią pamoką surengti ne mokykloje, o sėkmingai dirbančioje įmonėje.

Pamokos eiga: I. Pamokos pradžioje trumpai apžvelgiami mokinių atlikti namų darbai, akcentuojami itin vykusiai parinkti socialinių problemų sprendimo, pasitelkiant socialinio verslo modelį, atvejai. II. Mokytojas inicijuoja diskusiją, užduodamas mokiniams klausimus, koks jų nuomone, verslas yra sėkmingas, kodėl jis tokiu laikytinas, ar vienodai vertintina įprasto verslo ir socialinio verslo sėkmė ir kt. Mokinių prašoma įvardinti jiems žinomų sėkmingo verslo ir sėkmingų verslininkų pavyzdžių (tiek lokalaus ar nacionalinio, tiek globalaus lygmens). Diskusijoje verta prisiminti 1 pamokoje išmoktą medžiagą apie skirtingus įprasto verslo ir socialinio verslo tikslus (pelnas ir socialinių ar aplinkos problemų sprendimas). Aiškinantis sėkmingo verslo prielaidas, verta akcentuoti svajonės/verslo idėjos svarbą, verslo planavimo paskirtį ir reikšmę (verslo idėjos sukonkretinimas, jos įgyvendinimo etapų bei reikalingų išteklių suplanavimas, siekiamų rezultatų numatymas). Kalbant apie socialinio verslo sėkmės prielaidas, svarbu pažymėti motyvacijos spręsti socialines problemas, aiškaus siekiamo socialinio poveikio identifikavimo būtinybę.

Atskirai aptartinos sėkmingam verslininkui būdingos asmeninės savybės (kūrybiškumas, atvirumas naujovėms, iniciatyvumas, gebėjimas protingai rizikuoti, atsakingumas, gebėjimas suburti žmones bendrai veiklai ir kt.). Akcentuotina žinių ir nuoseklaus darbo svarba.

Būtų idealu, jei pamokoje galėtų trumpai pasisakyti vaikams žinomi vietos verslininkai, kurie atskleistų savo verslo sėkmės receptus. Tokios galimybės nesant, galima panaudoti filmuotą medžiagą su sėkmingų verslininkų pasisakymais. Pavyzdžiui: Ilja Laurs: Nuo ko priklauso verslo sėkmė: <https://www.youtube.com/watch?v=b8pjoXSO868>. Sėkmingo verslininko savybės pagal Arvydą Avulį: <https://www.youtube.com/watch?v=md9vffgXGZk>.

Mokinių verta paklausti, ar jų aplinkoje yra nesėkmingo verslo pavyzdžių, pasvarstyti, kas buvo blogai – gal paslauga/prekė buvo nekokybiška, per brangi, gal toje vietovėje labai didelė konkurencija, gal tai ekonomiškai silpnas regionas, kuriame verslo sąlygos itin sudėtingos (čia atkreiptinas dėmesys į ekonominių ir socialinių problemų sąryšį), o gal buvo bloga pradinė verslo idėja?

Mokiniams galima pasiūlyti sužaisti žaidimą „Blogas verslo idėjas verčiame geromis“. Kiekvienas mokinytis sugalvoja „blogą verslo idėją“ (pvz., šokoladinių arbatos puodelių padėkliukų gamyba, oro sausintuvų pardavimas Sacharos gyventojams ir t.t.) užrašo ją ant popieriaus lapo, sulanksto jį ir atiduoda mokytojui. Po to atsitiktine tvarka bent keli lapeliai išskleidžiami ir bendrai apsvaustoma, kas pateiktose idėjose negerai ir kaip jas būtų galima pakeisti, kad jos taptų sėkmingomis idėjomis. Aptariant pasiūlymus, verta atkreipti mokinių dėmesį į tai, ar siūlomi idėjų „ištaisymo“ būdai priimtini aplinkosaugos ir socialiniu požiūriu.

Mokiniams skiriama namų darbų užduotis, kurią atliekant įtvirtinamos pamokoje įgytos žinios apie verslininkui reikalingas savybes ir prašoma pagalvoti, kokių papildomų savybių turi turėti socialinio verslo veiklą vykdančias asmuo.

Užduoties pavyzdys Užpildykite lentelę, nurodydami, kokias savybes, jūsų nuomone, privalo turėti verslininkas ir socialinis verslininkas. Kurios savybės sutampa, kurios skiriasi?

Verslininko savybės	Socialinio verslininko savybės

4 PAMOKA. Socialinio verslo idėjos kūrimas

Pamokos uždaviniai:

- Paskatinti mokinius pasiūlyti socialinio verslo idėjų, kurias jie galėtų įgyvendinti;
- Pasirinkti geriausią iš pateiktų pasiūlymų.

Ugdomi mokinių gebėjimai ir savybės: socialinis verslumas, kūrybiškumas, gebėjimas laisvai ir kritiškai mąstyti, komandinio darbo įgūdžiai, pagarba kitokiai nuomonei. Bendros pastabos: tai pamoka, kurioje būtina atskleisti mokinių kūrybinį potencialą, jų asmeninius gabumus. Kartu reikia užtikrinti pusiausvyrą tarp individualaus kūrybiškumo ir kolektyvinių sprendimų priėmimo formų. Mokytojas turi tinkamai atlikti idėjų generavimo proceso moderatoriaus, prirėikus, ir aktyvaus dalyvio vaidmenį.

Pamokos eiga: I. Trumpai apžvelgiami mokinių atlikti namų darbai. Dar kartą akcentuojamos pagrindinės socialinio verslo sėkmės prielaidos. II. Mokytojas praneša, kad šios dienos pamoka yra skirta socialinio verslo idėjos (ar idėjų), kurią galėtų įgyvendinti klasės mokiniai, sukūrimui. Mokiniais primenama, kad socialinio verslo idėja: - turėtų būti ekonomiškai pagrįsta (naudinga pakankamam skaičiui vartotojų, galinčių finansuoti jos vykdymą, inovatyvi ir praktiškai įgyvendinama mokinių jėgomis); - spręsti konkrečią socialinę ar aplinkos problemą. Idėjų generavimo ir atrankos procesą pamokoje galima organizuoti įvairiais būdais.

Pavyzdžiai: 1) Mokiniai nustatyta laiką idėjas kuria individualiai. Po to jos paskelbiamos. Su mokytojo pagalba panašios idėjos yra apjungiamos. Jei yra nelabai realistiškų idėjų, reikėtų sutarti, kad jos kol kas nebus įgyvendinamos. Iš likusių kelių geriausių idėjų vaikams balsuojant išrenkama socialinio verslo idėja, kuri bus įgyvendinama.

2) Mokiniai idėjas generuoja grupėse (pvz., klasė paskirstoma į keturias ar šešias grupes). Grupėse, atsižvelgiant į mokinių asmenines savybes, galima paskirstyti vaidmenis, paskirti grupių lyderius, kurie moderuotų diskusijas dėl idėjų grupių viduje ir pristatytų jas pasibaigus idėjų kūrimo laikui. Grupėmspristačius idėjas, su mokytojo pagalba atrenkamos perspektyviausios idėjos ir balsuojama dėl geriausios iš jų, kuri bus įgyvendinama.

Jei pasiūlyta daugiau nei viena iš tiesų perspektyvi idėja, atsižvelgiant į konkrečias sąlygas (moksleivių skaičių, jų gebėjimus, brandą, esamą verslo aplinką ir t.t.) galima ryžtis, pvz., dviejų idėjų įgyvendinimui.

Balsavimą už idėjas irgi galima organizuoti įvairiai. Galimas individualus balsavimas, kai vienas mokinytis turi vieną balsą, kurį atiduoda kažkuriai idėjai. Tačiau galima vienam moksleiviui, pvz., suteikti tris balsus, kuriuos jis norimomis proporcijomis išdalina skirtingoms idėjoms ar visus atiduoda vienintelei idėjai. Kai idėjos kuriamos grupėse, galima ir balsuoti grupėmis, t.y. tam tikrą balsų skaičių suteikti ne kiekvienam mokiniui, o kiekvienai grupei.

Idėjų kūrimo ir atrankos proceso metu mokytojas užtikrina, kad būtų balsuojama už tikrai realistiškas ir įgyvendinamas (atitinkančias mokinių žinias, patirtį ir t.t.) idėjas. Esant idėjų, kurios galėtų būti įgyvendinamos, tačiau turi trūkumų, mokytojas imasi iniciatyvos jas pataisyti. Tinkamų idėjų mokiniams neiškėlus, mokytojas imasi iniciatyvos jas pasiūlyti ir prašo mokinių pateikti joms savo papildymų.

Galimų socialinio verslo idėjų pavyzdžiai: „Sveikatos fabrikas“ Idėjos esmė – vaistinių augalų rinkimas ir paruoštų vaistažolių platinimas, šį verslą derinant su socialinių problemų (pvz., vienišų senyvo amžiaus žmonių atskirtis) mokinių gyvenamojoje vietovėje ir iš dalies ekologijos problemų sprendimu. Projekte dalyvaujantys mokiniai vasaros atostogų metu turėtų rinkti vaistinius augalus, juos džiovinti (gali prireikti biologijos mokytojo ar kito specialisto konsultacijų ir patalpų, kurias galėtų suteikti mokykla). Rudenį vaistažolės būtų pakuojamos į pačių mokinių sukurtas ir pagamintas aplinkai draugiškas pakuotes (vėl gi prireiks mokyklos patalpų ir įrangos) ir realizuojamos įvairiais būdais (galbūt dėl pardavimo pavyktų susitarti su vietos farmacijos įstaigomis, produktas galėtų būti siūlomas įvairiose mugėse prekiaujantiems verslininkams, patys mokiniai, ypač artėjant Kalėdoms, galėtų pasiūlyti šventines vaistažolių pakuotes vietos įstaigoms ir organizacijoms (jų darbuotojams)). Galima išbandyti ir internetinę prekybą, pvz., pasiūlant prekes interneto parduotuvei „Think so“ (www.thinkso.lt). Projekto pelnas panaudojamas didžiąją jo dalį skiriant iš anksto numatytiems socialiniams tikslams pagal vietos bendruomenės poreikius (pvz., surengti pokalbių vakarus su senyvais vienišais žmonėmis ar organizuoti jiems nemokamą koncertą, į kurį atvyktų tokių žmonių mėgstami atlikėjai). Kalėdų išvakarėse mokiniai turėtų apsilankyti vienišų, nepasiturinčių, ligotų senyvo amžiaus žmonių namuose ir padovanoti jiems savo rankomis surinktų ir paruoštų vaistažolių. Senjorai taip pat galėtų būti įtraukti į veiklą įvairiose projekto stadijose (pvz., prašant jų konsultacijų vaistažolių rinkimo metu ar pakviečiant juos dalyvauti kartu su mokiniais vaistažolių pakavimo ar pakuočių gaminimo darbuose).

„Dovanų manufaktūra“ Idėjos esmė – mokinių kūrybinių gebėjimų išnaudojimas socialinės atskirties ir skurdo problemų sprendimui. Mokykloje organizuojamas labdaros vakaras (surengiamas mokinių koncertas ar kitoks pasirodymas), kurio metu lankytojai aukoja įvairias rankdarbių gamybai reikalingas medžiagas (audiniai, spalvotas popierius, karoliukai ir t.t.) ar simbolines pinigų sumas. Panaudodami surinktas medžiagas ir lėšas, mokiniai savo rankomis gamina dovanas įvairioms progoms (Kalėdos, Velykos, gimtadieniai ir t.t.). Į dovanų gamybos užsiėmimus kviečiami socialinę atskirtį patiriantys, vieniši žmonės, vaikų namų auklėtinai, nepasiturinčių šeimų vaikai. Pagamintos dovanėlės parduodamos vietos įmonėse, internetu, taip pat mokykloje organizuojant pardavimų kioską ar aukcioną. Į pardavimo procesą irgi įtraukiami socialiai jautrių visuomenės grupių atstovai. Pelnas panaudojamas didžiąją jo dalį skiriant iš anksto numatytiems socialiniams tikslams pagal vietos bendruomenės poreikius. Dalis dovanėlių išdalinama vaikų namams, nepasiturinčioms šeimoms ir pan.

„*Draugystė*“ Idėjos esmė – tolerancijos, empatijos ir pagarbos ugdymas visuomenėje, pasitelkiant mokinių kūrybinius gebėjimus ir fantaziją. Šiam socialiniam verslui inicijuoti būtų galima paieškoti partnerių, kurie galėtų pagelbėti lėšomis, medžiagomis ar gaminiiais, arba pradiniam etape prašyti visos mokyklos pagalbos. Pvz. susitarti, kad teatro/studijos ar jaunesnių klasių mokiniai surengtų specialiai projekto pradžiai koncertą, spektaklį patyčių tematika ir už bilietus surinktus pinigus skirtų socialinio verslo pradžiai. Gavus iš partnerių ar už gautus pinigus išsigijus tekstilinių marškinėlių, skarelių bei jų dekoravimui reikalingų priemonių, mokiniai kurtų vienetinius, draugauti, atjausti skatinančius aksesuarus: marškinėlius su mieliais paveikslėliais, užrašais, skatinančiais netoleranciją patyčioms ar smurtui, skareles, puoštas draugystės simboliais ir pan. Aksesuarus būtų galima gaminti pagal užsakymus, pritaikant juos įmonių kolektyvams, klasėms, vaikų darželių grupėms, įvairių renginių dalyviams. Pelnas būtų skiriamas naujiems gaminiams išigyti verslo plėtojimui ir socializacijos centrų/specialiųjų mokyklų/dienos centrų poreikiams.

Skiriami namų darbai, nurodant mokiniams apgalvoti ir užfiksuoti raštu, jų nuomone, geriausius būdus ir formas pasirinktai socialinio verslo idėjai realizuoti. Atlikdami namų darbus mokiniai gali teikti pasiūlymus dėl įvairiausių pasirinktos idėjos įgyvendinimo aspektų: projekto trukmės ir įgyvendinimo laiko, vietos, klientų rato pasirinkimo (tikslinių vartotojų), informacijos apie vykdomą projektą platinimo (reklamos), uždirbto pelno paskirstymo įvairiems tikslams proporcijų ir t.t.

5 PAMOKA. Praktinis socialinio verslo idėjų modeliavimas

Pamokos uždaviniai:

- Perprasti verslo planavimo svarbą bei paskirtį;
- Parengti pasirinktos socialinio verslo idėjos įgyvendinimo planą.

Ugdomi gebėjimai ir savybės: kūrybiškumas, gebėjimas laisvai ir kritiškai mąstyti, komandinio darbo įgūdžiai, atsakingumas, lyderystė.

Bendros pastabos: šioje pamokoje socialinio verslo idėjai suteikiama konkreti forma ir turinys, išryškėja projekto dalyvių vaidmenys. Svarbu išnaudoti mokytojui žinomas mokinių asmenines ir psichologines savybes, jų individualius gabumus, kad pareigų vykdant projektą pasiskirstymas įvyktų sklandžiai ir motyvuotų mokinius aktyviai jame dalyvauti.

Pamokos eiga: I. Apžvelgiami atliekant namų darbus mokinių suformuluoti pasiūlymai dėl pasirinktos socialinio verslo idėjos (ar idėjų) įgyvendinimo, akcentuojami geriausi pasiūlymai ir užtikrinamas jų panaudojimas II pamokos dalyje. II. Mokytojas akcentuoja planavimo verslo procese, vaidmenų pasidalinimo ir atsakomybės už pavestų užduočių vykdymą laiku ir tinkamai svarbą. Diskutuojant visai klasei ir fiksuojant svarbiausias mintis lentoje aptariama:

- kokia socialinė ar aplinkos problema bus sprendžiama ir kokia bus projekto socialinė nauda ar nauda aplinkai;
- į kokį klientų ratą bus orientuojamasi įgyvendinant projektą;
- su kuo teks konkuruoti ir kaip;
- kokia bus projekto vykdymo trukmė;
- kokių reikės išteklių projekto įgyvendinimui (medžiagos, priemonės, laikas ir kt.);
- kiek kainuos siūlomi produktai ar paslaugos ir kiek jų reikės pateikti, kad projektas galėtų būti sėkmingas;
- kaip jie bus reklamuojami ir siūlomi klientams;
- kokie bus (jei bus) socialinio verslo partneriai;
- kiek bus gauta pajamų, koks bus pelnas ir kaip jį paskirstyti, kad būtų pasiekta kuo didesnė socialinė nauda ar nauda aplinkai;
- kokios yra rizikos, galinčios sutrukdyti projekto įgyvendinimą, kokios būtų veiklos alternatyvos iškilus problemoms.

Pvz., planuojant „Sveikatos fabriko“ idėjos įgyvendinimą, be kita ko, būtų tikslinga numatyti, kad pagrindinis produkto vartotojas bus vyresnio amžiaus žmogus (vaistų ir gydymo klausimai apskritai aktualesni vyresniojo amžiaus žmonėms, be to, su tokio amžiaus žmonėmis siejami ir socialiniai projekto tikslai (parama mažai dėmesio sulaukiantiems, senyvo amžiaus, galimai nestiprios sveikatos žmonėms), tačiau reikėtų nepamiršti, kad dažnai šiuos produktus savo artimiesiems perka ir kiti asmenys. Reikėtų apsvarstyti, kokius vaistažolių produktus rinkoje siūlo verslininkai ir kuo galėtų būti pranašesnis mokinių pagamintas produktas (kaina, patrauklūs savo rankomis pagaminti įpakavimai, informacija ant pakuočių, kad tai socialinio verslo gaminytis ir t.t.). Produkto kainą reikėtų nustatyti taip pat įvertinus, kokios bus laiko ir kitos sąnaudos (pvz., kelionių į vaistažolių rinkimo vietas išlaidos, medžiagų pakuotėms kaina ir kt.). Svarbu numatyti kuo įvairesnius produkto reklamos būdus (informacija socialiniuose tinkluose, plakatai vaistinėse, projekto dalyvių interviu vietos žiniasklaidoje ir kt.) ir pagalvoti, kaip pasitelkti projektui naudingų partnerių (farmacininkai, prekybininkai, žiniasklaidos priemonės). Iš anksto reikėtų suplanuoti, kaip bus panaudotas ir paskirstytas pelnas (kokia dalis liks projekto dalyviams ir, pvz., bus panaudota mokinių kalėdiniam vakarėliui bei vaišėms ar norimai ekskursijai, o kokia socialiniams tikslams. Planavimo proceso pabaigoje svarbu akcentuoti ir įvertinti projekto socialinę naudą – kokios socialinės problemos bus palietos (pvz., pagyvenusių žmonių vienatvė ir socialinė atskirtis,

piktnaudžiavimo cheminiais preparatais, užmirštant natūralias gydymo priemones, klausimas ir kt.), kiek ir kokių socialiai remtinų žmonių galėtų būti teigiamai paveikti įgyvendinant projektą.

Planuojant „Draugystės“ idėjos įgyvendinimą, reikėtų įvertinti galimybes produktą orientuoti į įvairius klientus. Galbūt vaikai būtų pagrindiniai marškinėlių ir aksesuarų pirkėjai, tačiau verta pasvarstyti, kokiomis progomis išskirtiniais aksesuarais galėtų puoštis ir suaugę žmonės (dabar yra populiarūs komandos formavimo renginiai, tikslinės kolektyvo išvykos, todėl galima siūlyti aksesuarus, pvz., tam įvykiui). Tikslinga būtų sudaryti galimų piešinių, užrašų katalogą, kurį galėtų matyti potencialūs pirkėjai, tuo pačiu pabrėžiant, kad gaminiai daromi rankomis, todėl dviejų identiškų niekada nebus. Gaminio kainą taip pat patartina diferencijuoti atsižvelgiant į užsakymo dydį, dekoracijų sudėtingumą ar vartotojų amžių. Planuojant pelno paskirstymą, reikėtų atsižvelgti į mokyklos artimiausioje aplinkoje egzistuojančias patyčių, smurto, netolerancijos problemas ir galimybę jas spręsti. Galima organizuoti bendrus mokyklos ir vietinio socializacijos centro/spec. mokyklos renginius, išvykas, aksesuarų gamintojų pamokėles ar tiesiog skirti dalį pelno tų centrų poreikiams.

Aptarus ir užfiksavus pagrindinius projekto įgyvendinimo klausimus, paskirstomos mokinių pareigos (vaidmenys) projekte. Tai atliekant mokytojas turi įvertinti mokinių aktyvumą siūlant socialinio verslo idėją ir kuriant jos įgyvendinimo planą, jam žinomus mokinių gabumus, pareigingumą ir kt. Paskiriant projekto vadovus svarbu atsižvelgti, kiek jie turi ankstesnėse pamokose aptartų verslininko ir socialinio verslininko savybių.

Skiriami namų darbai, kurie diferencijuojami pagal paskirstytus vaidmenis. Pvz., mokiniams, kurie įgyvendinant projektą atliks tam tikras vadybines funkcijas, pavedama parengti trumpus pranešimus projekto atidarymo renginiui. Kitiems mokiniams paskiriami kiti vaidmenys pristatymo renginyje, priklausomai nuo jo turinio. Kažkam iš mokinių pavedama pamokos metu sukurtą projekto įgyvendinimo planą perkelti į elektroninę erdvę. Visiems mokiniams nurodoma raštu detaliau suplanuoti savo veiklą ir užduotis, kuriuos jiems teks įgyvendinant projektą.

6 PAMOKA. Tolimesnių planų pristaymas ir įgyvendinimas

Pamokos uždaviniai:

- Suformuoti mokinių supratimą, kiek pristatymas yra reikšmingas verslo projekto sėkmei;
- Paskleisti žinią apie pradedamą socialinio verslo projektą kuo platesniam asmenų ratui;
- Sudaryti sąlygas mokiniams patirti bendrumo jausmą konkrečios socialinio verslo idėjos įgyvendinimo kontekste.

Ugdomi gebėjimai ir savybės: organizuotumas, kūrybiškumas, viešo kalbėjimo gebėjimai, bendravimo su žmonėmis įgūdžiai, lyderystė.

Bendros pastabos: ši pamoka labai specifinė – tai pamoka, kurioje ugdymo procesas susilieja su realios praktinės veiklos formomis. Šiai pamokai-renginiui prireiks tam tikro išankstinio pasirengimo – turi būti parengti ir išsiųsti kvietimai renginio svečiams, informacija apie jį išplatinta mokykloje. Pranešimus pristatymui kai kurie mokiniai parengia, atlikdami 5 pamokos namų darbus. Rekomenduotina, kad pristatymui būtų skirta paskutinė tos dienos pamoka.

Pamokos eiga: Atvyksta ir užima iš anksto parengtas garbingas vietas pakviestieji asmenys.

Pasiūlymas projekto „Sveikatos fabrikas“ pristatymui į renginį reikėtų pakviesti mokyklos administracijos vadovus, kitus mokytojus, galinčius atvykti kitų klasių moksleivius, vietos verslo (farmacijos, prekybos), savivaldybės, žiniasklaidos atstovus. Būtų puiku pakviesti socialinio verslo, nevyriausybinų organizacijų, dirbančių su socialinėje atskirtyje esančiais, ypač senyvo amžiaus, asmenimis, atstovų. Būtų gražu, jei renginį aplankytų ir žmonės, į kuriuos orientuoti socialiniai pradedamo projekto tikslai (vieniši, senvi žmonės).

Renginį rekomenduotina pradėti tam tikru dėmesį koncentruojančiu akcentu, pvz., trumpa literatūrinė įžanga

Pasiūlymas projekto „Sveikatos fabrikas“ pristatymo pradžiai. Vienas mokinių padeklamuoja Birutės Mar eilėraščių: nuostabiausią arbatą, užplikytą moliniam puodely iš šaltinio vandens, miško žolelių- su uogiene mamos, prisiminimais saldžiais... bus taip gerapuodely dangus žvaigždėtas spindės...

Pasiūlymas projekto „Draugystė“ pristatymo pradžiai. Keletas mokinių paskaito arba pademonstruoja nufilmuotą spektaklio ištrauką iš H. K. Anderseno pasakos „Bjaurasis ančiukas“: „...Kitos antys skersai žiūrėjo į juos ir garsiai kalbėjosi: „Štai dar vienas pulkas, lyg be jų čia mūsų maža būtų! O vienas koks dar negražus! Mes to nesikėsime!“ Ir tuojau viena antis prilėkusi įžnybo jam į kaklą. — Labai prašyčiau jo neskausti! — tarė motina: —juk jis niekam nieko nedaro. — O kam jis toks didelis ir visai nepanašus į kitus, — atšovė įžnybusi jam antis: — gerai reikia jį apžnaibyti. — Jos labai gražūs vaikučiai, — atsiliepė senė antis su raikšteliu aplink koją:—tiktai vienas nenusisekė. Ar negalima būtų jį perdirbti? — Tai negalimas daiktas, gerbiamoji!—atsakė motina. — Tiesa, jis negražus, bet labai gero būdo ir plauko taip pat gerai, kaip ir kiti, ir dar geriau, turiu pasakyti, už kitus. Aš manau, kad ilgainiui jis kiek pamažės ir susilygins su kitais; jis per ilgai išbuvo kiaušinyje ir todėl išėjo toks nedailus. — Ir motina pakasė ančiukui nugarėlę ir suglostė plunksnes. — Be to, — pridėjo ji, —jis yra antinas, ir jam gražumas nereikalingas... Aš manau, jis bus labai stiprus ir toli nueis. — Kiti vaikeliai labai gražūs, — tarė ispanė:—būkite kaip namie, o jei rastumėt unгурio galvelę, ją galite man atnešti. Ir jie ten buvo kaip namie. Bet tą ančiuką, kur paskutinis išriedėjo iš kiaušinio ir buvo toks negražus, visi pešė ir juokėsi iš jo. Jį stumdė ir žnaibė ne tik antys, bet ir vištos. „Per didelis!“ — tvirtino visi, o kalakutas, — gimęs pentinuotas ir dėl tos priežasties statėsis paukščių karaliumi, — išsipūtė, kaip laivas visas bures iškėtęs, pribėgo prie ančiuko, ką sumurmėjo ir iš

piktumo kaip vėžys paraudo. Nelaimingas ančiukas nežinojo, kur gyvas dingti. Jam buvo skaudu ir griaudu, kad jis toks bjaurus ir visi paukščiai iš jo juokiasi. Taip praėjo jam pirmoji diena, bet toliau dar prasčiau buvo. Nelaimingą ančiuką varė visi nuo savęs. Net seserys ant jo pyko ir nuolat sakė: „Kad bent katinas tave pagautų, tokį bjaurybę!“ Motina taip pat neiškentė kartą nepasakiusi: „Pasitrauktum kur nors atokiau!“ Ir antys jį žnaibė, vištos kapojo, mergaitė, kur lesino paukščius, spardė jį kojomis...“.

Mokytojas visus pasveikina ir trumpai supažindina su planuojamos socialinio verslo veiklos idėja, jos numatomu socialiniu poveikiu, pakviečia susirinkusius asmenis geranoriškai bendradarbiauti vykdant projektą. Mokiniai, kurie vykdys projekte vadybines funkcijas, perskaito parengtus pranešimus apie įvairius projekto aspektus (du – trys pranešimai apie projekto tikslą, veiklos turinį ir kt.). Pranešėjai gali panaudoti mokyklos turimas technines priemones (pvz., skaidrių demonstravimo įrangą). Mokytojas ir mokiniai atsako į susirinkusių asmenų klausimus. Po to paskelbiama, kad projekto vykdymas pradedamas. Pristatymas baigiamas laisvu susirinkusiųjų ir projekto dalyvių bendravimu (jo aplinkai tiktų simbolinės vaišės (kava, arbata)), į kurių pageidautina įpinti pradedamą projektą simbolizuojančių atributų. Neformalaus bendravimo etapą reikėtų išnaudoti reikalingų kontaktų užmezgimui, būtų šaunu, jei projekto vykdytojams pavyktų duoti interviu vietos žiniasklaidos priemonių atstovams.

Pasiūlymas projekto „Sveikatos fabrikas“ pristatymui. Neformalaus bendravimo metu svečius galima pavaišinti įvairių vaistažolių arbata iš skirtingos spalvos puodelių ir paprašyti atspėti, kurios spalvos puodeliuose, kokios vaistažolės. Geriausiai atspėjusiam svečiui įteikiama dovana – jam labiausiai patikusios arbatos vaistažolių pakuotė.

Pasiūlymas projekto „Draugystė“ pristatymui. Paprašyti svečių ant išdalintų lapelių užrašyti tinkančius marškinėlių dekoravimui gražius žodžius, kurie skatintų draugystę. Gražiausių žodžių autoriui įteikti atviruką/kuponą, su kuriuo jis galės atsiimti marškinėlius, papuoštus tuo užrašu, kai tik jie bus pagaminti.

7 PAMOKA. Įvertinimas, refleksija, apibendrinimas

Pamokos uždaviniai:

- Įtvirtinti per visą pamokų ciklą sukauptas žinias apie socialinį verslą;
- Aptarti ir apibendrinti patirtį, įgytą vykdant socialinio verslo projektą.

Ugdomi gebėjimai ir savybės: analitinis mąstymas, pastabumas, kritiškumas.

Bendros pastabos: tai baigiamoji ciklo pamoka, kurią vedant verta atsižvelgti į tai, kad nuo ankstesnių ciklo pamokų praėjo nemažai laiko. Vykdant kai kuriuos ilgiau truncančius projektus verta pasvarstyti, ar nederėtų surengti tarpinės apibendrinamosios pamokos, pavyzdžiui, projektui įpusėjus.

Pamokos eiga: I. Apibendrinimo pamokoje sukuriama neformali kolegialumo aplinka, pageidautina, kad mokiniai klasėje susėstų ne įprastai, o ratu. Mokytojas padėkoja visiems projekto dalyviams, trumpai apibendrina nuveiktus darbus ir pasiūlo mokiniams pasikalbėti apie įgyvendintą projektą ir jo metu sukaupią patirtį.

Pokalbyje aptartini tokie klausimai: - ar praktikoje pasitvirtino teorinės žinios apie socialinį verslą ir jo ypatumus, įgytos pirmosiose ciklo pamokose; - kas projekte pavyko, ar pasisekė ir kiek pasisekė įgyvendinti svarbiausius projekto tikslus, susijusius su tam tikrų socialinių ar aplinkos problemų sprendimu; - kaip sekėsi bendradarbiauti, padėti vienas kitam; - ką išmokote ir kokių įgūdžių įgijote; - kokios problemos iškilo vykdant socialinio verslo projektą ir kaip jos spęstinos. Svarbu užtikrinti, kad pokalbyje dalyvautų ne tik projekto lyderiai, bet ir visas kitas funkcijas jame atlikę mokiniai. Apibendrinamąją pamoką, jei įmanoma, vertėtų užbaigti trumpais projekto partnerių, mokyklos aplinkoje veikiančių socialinio verslo ir socialinių grupių, į kurias buvo orientuotas socialinio verslo projektas, atstovų pasisakymais.

Skiriama kolektyvinė namų darbų užduotis – įvykdyto projekto veiklos ataskaitos parengimas ir paskelbimas. Šiai užduočiai atlikti išnaudojami vykdant projektą mokiniams priskirti vaidmenys. Pvz., projekte vadybines funkcijas atlikę mokiniai turi apibendrinti informaciją, kažkam iš mokinių pavedama ataskaitą paskelbti internete. Ataskaitai sudaryti gali būti panaudota lentelės forma, pvz.:

Socialinio verslo projekto „Sveikatos fabrikas“ veiklos ataskaita	
Projekto tikslas	
Projekto vykdymo laikas	
Projekto vykdytojai	
Projekto partneriai	
Pagrindiniai veiklos bruožai	
Projekto išlaidos	
Projekto pajamos	
Projekto pelnas	
Projekto pelno paskirstymas	
Projekto tikslų įgyvendinimas	